

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Ετος 10ο - Τεύχος 37

(Ιανουάριος - Μάρτιος 1995)

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ:

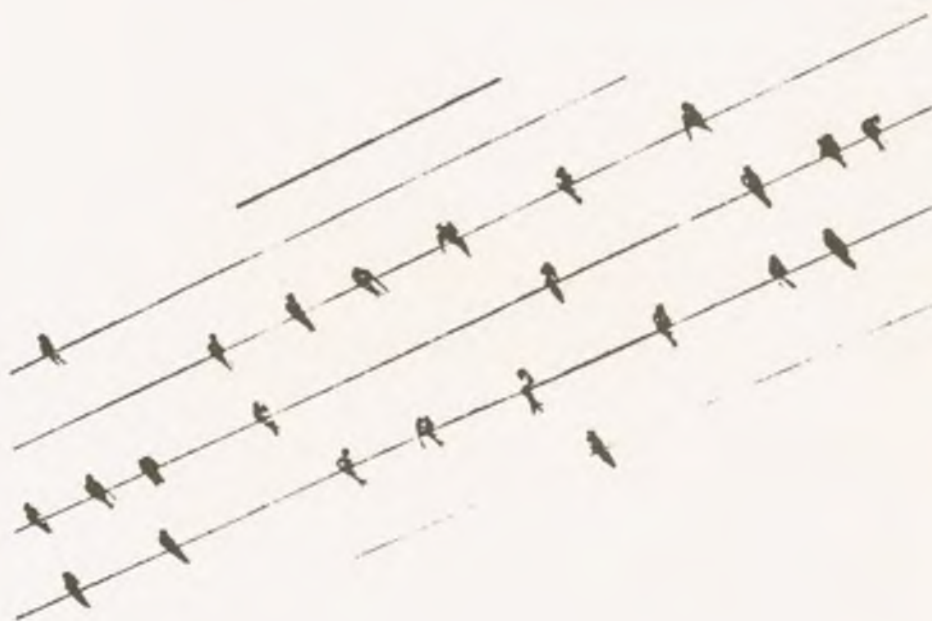
	Σελ.
• Ν. Κοθύμης: 80 χρόνια Θεσμοθετημένου Συνεργατισμού	1
• Χ. Παπουτσή: Η Σύγχρονη Έννοια των Συνεταιριστικών Οργανώσεων	5
• Α. Κόρακα: ΚΑΠ και GATT και τα μηνύματα που μπορούν να αντληθούν για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς	13
• Α. Κρήμη: Πρωτοποριακές παρουσίες στην ιστορία των ελληνικών συνεταιριστικών οργανώσεων και μερικές γενικότερες επισημάνσεις	21
• Π. Κοθύρης: Παρελθόν, παρόν και μέλλον των συνεταιρισμών	33
• Δ. Κασσαβέτη: Η διαχρονική σημασία και ο ρόλος της συνεταιριστικής νομοθεσίας στη Ελλάδα	53

Revue Cooperative «**SINETERISTIKI PORIA**» Cooperative Review
25, Koumoundourou Str. - Athens 104 37

Sommaire a page **64** - Table of contents page **64**

ΧΡΕΟΣ ΜΑΣ

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΑΣ ΑΝΟΙΞΗ!

ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΛΛΑΔΟΣ
με ανθρώπινο πρόσωπο

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Έτος 10ο - Τεύχος 37

(Ιανουάριος - Φεβρουάριος - Μάρτιος 1995)

80 ΧΡΟΝΙΑ

ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΜΕΝΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ

Του Ν. ΚΟΛΥΜΒΑ

Προέδρου του ΙΣΕΜ

Συμπληρώθηκαν 80 χρόνια από τότε που το Ελληνικό Κοινοβούλιο προέκρινε το συνεταιριστικό κίνημα με ένα νόμο που καθόριζε τους σκοπούς του και τους γενικούς κανόνες της λειτουργίας του. Ο νόμος αυτός αποτέλεσε την αφετηρία του θεσμοθετημένου συνεργατισμού στη χώρα μας και το σημείο αναφοράς του νομοθετικού οικοδομήματος των συνεταιρισμών κάθε μορφής. Η 80ή επέτειός του αποτελεί για το σύνολο των ελληνικών συνεταιριστικών οργανώσεων την ευκαιρία της επιστημονικής θεώρησης της πορείας που διήνυσαν όλα αυτά τα χρόνια, της εμπειρίας που απέκομισαν, των ηθικών κανόνων τους και της προοπτικής της μελλοντικής τους εξέλιξης στον 21ο αιώνα.

Οι οργανωτές του σημερινού Συνεδρίου μας είναι τα 6 μεγαλύτερα Ελληνικά Πανεπιστήμια, ερευνητικά κέντρα και συνεταιριστικοί φορείς όλων των τομέων της χώρας.

Η ψήφιση του Νόμου 602 του 1915 δεν είναι διόλου ένα μεμονωμένο επί-

ΣΗΜ. «Σ.Π.»: Από το τεύχος αυτό αρχίζει η δημοσίευση των σημαντικών εισηγήσεων που παρουσιάσθηκαν στο Συνέδριο που οργανώθηκε από το Ινστιτούτο Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών (ΙΣΕΜ), Πανεπιστήμια και κορυφαίες Συνεταιριστικές Οργανώσεις με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 80 χρόνων Θεσμοθετημένου Συνεργατισμού (13 - 14 Απριλίου 1995).

Παρά το γεγονός ότι οι εισηγήσεις αυτές θα περιληφθούν σε ειδικό τόμο, το ΙΣΕΜ έδωσε τη συγκατάθεσή του για δημοσίευση στη «Σ.Π.» για ενημέρωση των συνδρομητών του περιοδικού. Λόγω του όγκου του υλικού των εισηγήσεων, από το τεύχος αυτό και τα δύο που θα ακολουθήσουν θα παραλειφθεί η άλλη συνάδης ύλη.

Η Συντακτική Επιτροπή

τευγμα, ώστε να κριθεί καθαυτή, οσοδήποτε και να υπήρξε ασφαλώς ουσιώδης. Οφείλει αντίθετα να αναχθεί στα πλαίσια του αγώνα που άρχισε με την επανάσταση στο Γουδί για την έξοδο του Ελλαδικού δημοσίου βίου από την αποτελμάτωση και την ανάγκη να προσδοθεί κοινωνικό περιεχόμενο στην αβασίλευτη δημοκρατία που αποτελούσε μαζί με την αγροτική μεταρρύθμιση, τον κύριο στόχο των εκσυγχρονιστικών δυνάμεων του Έθνους.

Όπως είναι γνωστό, επικεφαλής αυτών των αγώνων υπήρξε η κοινωνιολογική εταιρεία που είχε ιδρύσει ο Αλέξανδρος Παπαναστασίου μαζί με άλλους εξέχοντες και φωτισμένους διανοητές.

Στη διάρκεια των 80 αυτών πολυκύμαντων χρόνων, που τους έζησε το Έθνος σε δραματικά εναλλασσόμενες φάσεις, η συνεταιριστική κίνηση προσέλαβε αξιόλογες διαστάσεις και στο έργο αυτό αφιέρωσαν τη ζωή τους και τη δράση τους εμπνευσμένοι συνεταιριστές προς τους οποίους αποτίουμε σήμερα τον οφειλόμενο φόρο τιμής.

Στα χρόνια αυτά οι αγροτικοί συνεταιρισμοί κατόρθωσαν να βελτιώσουν τη θέση των μικρών γεωργών, γηγενών και προσφύγων, καθώς και την τεχνική των οικογενειακών τους εκμεταλλεύσεων, ν' αυξήσουν την αποδοτικότητα τους με την εξασφάλιση, πιστώσεων, λιπασμάτων, σπόρων και μηχανών αλλά και χιλιάδων εγκαταστάσεων αποθήκευσης, διαλογής, συντήρησης, επεξεργασίας και μεταποίησης των προϊόντων που απετέλεσαν μια πολύτιμη εθνική υποδομή στη διάθεση του αγροτικού κόσμου και στήριζαν την απευθείας διάθεση και εξαγωγή των προϊόντων τους. Παράλληλα, οι συνεταιριστικές σχολές και ο θεσμός των σχολικών συνεταιρισμών βελτίωσαν το πνευματικό και επαγγελματικό επίπεδο.

Όλη αυτή η σοβαρή υποδομή επέτρεψε την χωρίς δυσκολίες άμεση εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής όταν η χώρα μας εντάχθηκε στην τότε ΕΟΚ και σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση.

Αλλά και στον τομέα των αστικών συνεταιρισμών σημειώνεται σοβαρή ανάπτυξη. Βοηθούμενοι από τον ίδιο αυτόν άριστο Νόμο που είχε γενική εφαρμογή, πλεονέκτημα που στη συνέχεια χάθηκε αδικαιολόγητα, οργανώνονται συνεταιρισμοί προμηθευτικοί, καταναλωτικοί, πιστωτικοί, στεγαστικοί καθώς και βιοτεχνικοί, επαγγελματικοί, μικρεμπορικοί, αλιευτικοί, δασικοί, εργατών παραγωγής.

Όλες αυτές οι κατηγορίες προσπαθούν με τη συνεργασία και την αλληλεγγύη να προσαρμοστούν στο εξελισσόμενο οικονομικό περιβάλλον.

Πριν από 5 χρόνια, στην επιδίωξή του να διαμορφώσει μian ισορροπημένη ευρωπαϊκή οικονομική και κοινωνική πολιτική με την ευρύτερη συμμετοχή των λαϊκών στρωμάτων, ο Πρόεδρος Delors ύψωσε στον ιστό της Ευρώπης τη σημαία της Κοινωνικής οικονομίας που μαζί με τους συνεταιρισμούς

περιλαμβάνει και όλες τις λοιπές οργανώσεις που εμφορούνται από τις ίδιες αρχές και καλύπτουν στις άλλες κυρίως χώρες τομείς αμοιβαίας ασφάλισης, πρόνοιας και κοινωνικών Υπηρεσιών.

Έτσι δημιουργήθηκε ένας επίσημος φορέας Κοινωνικής οικονομίας στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που σήμερα εμπίπτει στις αρμοδιότητες του Έλληνα Επιτρόπου στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή κ. Χρήστου Παπουτσή. Αποτελεί για μας ιδιαίτερη τιμή η ανάθεση αυτών των καθηκόντων, που μας αφορούν άμεσα, σε μια διακεκριμένη ελληνική προσωπικότητα όπως είναι ο κ. Παπουτσης και οι γνωστές κοινωνικές εναισθησίες του εγγυώνται την ιδιαίτερα θετική πολιτική εξέλιξη του θεσμού κατά το διάστημα της θητείας του.

Και όχι μόνο στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και του Ελληνικού Κράτους το οποίο θα πρέπει ν' αποκτήσει και αυτό τον αναγκαίο φορέα που θα υλοποιεί στη χώρα μας την πολιτική του κεντρικού κοινοτικού τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας.

Παρακαλώ να μου επιτραπεί να υπενθυμίσω πως ο Συνεταιρισμός είναι μια συλλογική επιχείρηση που έχει συσταθεί και διευθύνεται από μια ελεύθερη ένωση προσώπων που εφαρμόζει τη Δημοκρατία, τη συνεργασία και την αλληλεγγύη. Σε μια εποχή όπου λιγοστεύουν συνεχώς οι ευκαιρίες για τους απλούς πολίτες να επηρεάζουν τις οικονομικές συγκυρίες που καθορίζουν τη ζωή τους και τη ζωή των παιδιών τους, η οικονομική δημοκρατία που προσφέρουν οι οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας είναι σημαντική και πρέπει να τη διευρύνουμε.

Γι' αυτό ένας από τους βασικούς σκοπούς του συνεδρίου μας είναι να προωθήσει τη συνεργασία μεταξύ των συνεταιριστικών οργανώσεων όλων των τομέων της οικονομίας. Να διερευνήσει τους δρόμους που θα φέρουν τη μεγαλύτερη δυνατή συγκέντρωση δυνάμεων και θα επιτρέψουν στους συνεταιρισμούς να επηρεάσουν ουσιαστικά τους τρόπους με τους οποίους αναπτύσσεται η οικονομία της αγοράς.

Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί πως οι συνεταιρισμοί και οι οργανώσεις γενικά της κοινωνικής οικονομίας είναι το μόνο μέσο άμυνας που έχουν οι δημοκρατίες μας απέναντι στην ανεξέλεγκτη δράση των πολυεθνικών εταιρειών και του όγκου των κερδοσκοπικών κεφαλαίων που κατακλύζουν τον κόσμο.

Στη διάσταση της ιστορίας του πολιτισμού μας και ακόμη και εκείνης της οικονομικής σκέψης, οι συνεταιρισμοί, ως θεσμός της δημοκρατίας, της συνεργασίας και της αλληλεγγύης και η κοινωνική οικονομία στην ευρύτερη της έννοια είναι ιδέες σύγχρονες που μπορούν να προσφέρουν στα κρίσιμα προβλήματα της εποχής μας τις πιο δίκαιες λύσεις, παραμερίζοντας τις εγωιστικές και ιδιοτελείς συμπεριφορές που οδηγούν σε συγκρούσεις και θέτοντας την οικονομία και τον πολιτισμό στην υπηρεσία του ανθρώπου.

SYNEDIA

ΤΑΝ ΛΕΜΕ ΛΙΠΑΣΜΑ ΕΝΝΟΟΥΜΕ ΣΥΝΕΛ

ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΑΠΛΑ - ΣΥΝΘΕΤΑ - ΜΙΚΤΑ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΣΙΚΗ
Ή ΣΤΗΝ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΗ ΛΙΠΑΝΣΗ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΠΛΗΡΩΣ ΥΔΑΤΟΔΙΑΛΥΤΑ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΜΕ ΙΧΝΟΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΛΙΠΑΣΜΑΤΑ ΟΡΓΑΝΙΚΑ (ΣΥΝΦΕΡΤ)
ΘΕΙΙΚΟΣ ΧΑΛΚΟΣ - ΘΕΙΑΦΙ
ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΕΔΑΦΟΥΣ - ΦΥΛΛΩΝ - ΝΕΡΩΝ

ΕΓΓΥΗΣΗ ΟΜΑΛΟΥ ΕΦΟΔΙΑΣΜΟΥ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΤΙΜΕΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΔΙΚΤΥΟ
ΠΩΛΗΣΕΩΝ

Εξυπηλοσύνη

ΑΘΗΝΑ: (01) 86.48.715 - 86.48.225. ΘΕΣΣ/ΝΙΚΗ: (031) 54.43.30 - 54.43.31. ΒΟΛΟΣ: (0421) 22.536.
ΚΑΒΑΛΑ: (051) 83.69.48 - 83.69.49. ΗΡΑΚΛΕΙΟ: (081) 25.65.43

Η Σύγχρονη Έννοια των Συνεταιριστικών Οργανώσεων

του ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΟΥΤΣΗ
Μέλους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

*Κύριε Πρόεδρε,
Κυρίες και Κύριοι,
Αγαπητοί Φίλοι,*

Αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά και τιμή που βρίσκομαι σήμερα μαζί σας, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης 80 χρόνων από την θεσμοθέτηση του συνεταιριστικού κινήματος στην Ελλάδα.

Και θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διοργανωτές του Συνεδρίου που μου έδωσαν αυτήν την ευκαιρία, να βρεθώ με τους φορείς και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που ασχολούνται με τον Συνεταιρισμό στη χώρα μας.

Το Συνεταιριστικό κίνημα έχει βαθιές ρίζες στην παράδοση του λαού μας, συνέβαλε σημαντικά στην ανάπτυξη της χώρας μας και προώθησε την δημοκρατία και την κοινωνική αλληλεγγύη.

Η έννοια της αλληλεγγύης, που αποτελεί την βάση της συνεταιριστικής ιδέας, αναπτύχθηκε στην Ελλάδα κατά τους περασμένους αιώνες, μέσα από διάφορες μορφές.

Η «**Κοινή Συντροφία και Αδελφότητα Αμπελακίων**», ήδη το 1780, αποτέλεσε ένα πρωτοποριακό παράδειγμα αλληλοβοήθειας για την οργάνωση και τη χρηματοδότηση των παραγωγών βαμβακερού νήματος.

Από τις αρχές του αιώνα μας, που οι δομές αυτές πήραν τη μορφή του σύγχρονου συνεταιρισμού, το συνεταιριστικό κίνημα αποτελεί σημαντική συνιστώσα της Ελληνικής Οικονομίας.

Οι αριθμοί το αποδεικνύουν:

- Στη γεωργία, πάνω από το 70% των γεωργών είναι μέλη συνεταιρισμών.

- Σε ορισμένους κλάδους, όπως το ελαιόλαδο, τα γαλακτοκομικά προϊόντα και τα παρωλαχανικά, το ποσοστό είναι ακόμη μεγαλύτερο.

- Οι συνεταιριστικές οργανώσεις κατέχουν περίπου το 18% του συνολικού αριθμού των γεωργικών μεταποιητικών επιχειρήσεων.

Όμως η σημασία των συνεταιριστικών οργανώσεων δεν περιορίζεται στον τομέα της γεωργίας. Και στους άλλους τομείς της οικονομίας μας οι συνεταιριστικές οργανώσεις διαδραματίζουν έναν σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό ρόλο.

Το μεγάλο ερώτημα που τίθεται σήμερα στη χώρα μας, αλλά και γενικότερα στην Ευρώπη, αφορά το μέλλον και την εξέλιξη των συνεταιριστικών οργανώσεων στο νέο Ευρωπαϊκό πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον.

Χωρίς αμφιβολία το Συνεταιριστικό κίνημα σε κάθε χώρα έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, τη δική του διαδρομή και παράδοση.

Βασισμένοι σε αρχές και υπακούοντας σε ειδικούς τρόπους οργάνωσης και νομικούς κανόνες διαφορετικούς από εκείνους που διέπουν τις κεφαλαιουχικές εταιρείες, οι συνεταιρισμοί διαδραματίζουν σε όλα τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό ρόλο.

Σε μία περίοδο, όμως, ραγδαίας διεθνοποίησης των οικονομικών σχέσεων και σημαντικών κοινωνικών αλλαγών, είναι φυσικό να αναπτύσσεται ένας ευρύτερος προβληματισμός σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσον αφορά το ρόλο των συνεταιριστικών οργανώσεων σε μία Ενωμένη Ευρώπη.

Σήμερα, που κυριαρχούν οι συζητήσεις για την ανάπτυξη και την απασχόληση, για την ενίσχυση της δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ο προβληματισμός γύρω από τον μελλοντικό ρόλο των συνεταιρισμών, και της κοινωνικής οικονομίας γενικότερα, αποκτά ιδιαίτερη σημασία.

Εφέτος, όπως γνωρίζετε, συμπληρώνονται επίσης εκατό χρόνια από την ίδρυση της Διεθνούς Ένωσης Συνεταιρισμών. Η Διεθνής Ένωση βρίσκεται στο στάδιο της αναθεώρησης ορισμένων αρχών, για την προσαρμογή τους στις απαιτήσεις μίας ταχέως και συνεχώς εξελισσόμενης κοινωνίας.

Πιστεύω ότι σ' αυτήν τη χρονική στιγμή που αναζητάμε τον σύγχρονο ρόλο του συνεταιριστικού κινήματος, όλοι νιώθουμε την ανάγκη να ανατρέξουμε στις ρίζες του. Για να επαναπροσδιορίσουμε την έννοια των ιδεών της αλληλεγγύης και της ισότητας, που αποτελούν τις θεμελιώδεις αρχές του.

Στο κατώφλι μιάς νέας εποχής, πρέπει να προβληματιστούμε έντονα σχετικά με το τι σημαίνει δημοκρατία και κοινωνική πρόοδος. Να δώσουμε νέο περιεχόμενο σ' αυτούς τους όρους.

Γιατί μόνο έτσι θα μπορέσουμε να προχωρήσουμε στην ριζική αναθεώ-

ρηση του τρόπου με τον οποίο συζητούμε για τα κοινωνικά ζητήματα.

Για να μπορέσουμε να επαναπροσδιορίσουμε τις μεθόδους που χρησιμοποιούμε για την επίτευξη της κοινωνικής προόδου στις σύγχρονες κοινωνίες μας.

Πρέπει να επεκτείνουμε την έννοια της δημοκρατίας και να την μεταφτεύσουμε στην οικονομική σφαίρα. Η εισαγωγή της δημοκρατίας στις επιχειρήσεις και τη βιομηχανία θα έχει αντίκτυπο στην αποτελεσματικότητα και θα συμβάλει στην ενίσχυση της πλουτοπαραγωγικής βάσης των κοινωνιών μας.

Οι συνεταιριστικές οργανώσεις αποτελούν βασικό παράγοντα ανάπτυξης και διεύρυνσης της οικονομικής δημοκρατίας.

Όσον αφορά την ιδέα της κοινωνικής προόδου, μέχρι πρόσφατα, εθεωρείτο απλώς και μόνο η μείωση των οικονομικών ανισοτήτων. Η άποψη αυτή εξακολουθεί να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, ιδίως στις χώρες της νότιας Ευρώπης.

Σήμερα όμως το ζήτημα έχει γίνει περισσότερο περίπλοκο. Οι πολίτες μας προσδίδουν στην έννοια της ισότητας μιαν ευρύτερη και περισσότερο απαιτητική διάσταση, ενώ οι στόχοι τους υπερακοντίζουν την απλή οικονομική επιβίωση.

Κατά την έννοια αυτή, ο όρος «**κοινωνική δικαιοσύνη**» αποδίδει πληρέστερα τις προσδοκίες τους.

Σήμερα ένας συνεχώς αυξανόμενος αριθμός ανθρώπων δεν ωφείλεται ισότιμα από τα αποτελέσματα της ανάπτυξης. Αυτός είναι ένας από τους λόγους που μας οδηγεί στην ανάγκη διατύπωσης ενός νέου ορισμού του «**αποκλεισμού**», που να προχωρεί πολύ περισσότερο από την ανεργία.

Παρά το γεγονός ότι τα αποτελέσματα του αποκλεισμού γίνονται αισθητά σε τοπικό επίπεδο, τα αίτιά του είναι συχνά εθνικού αν όχι διεθνούς χαρακτήρα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η ευρωπαϊκή διάσταση του προβλήματος αποκτά τέτοια σημασία.

Πιστεύω ότι σήμερα πρέπει να διερευνήσουμε με ριζοσπαστικό πνεύμα και με δημιουργική φαντασία τις νέες δυνατότητες της κοινωνικής οικονομίας.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι συζητάμε για έναν τομέα που εκπαιδεύει τους πολίτες στη συμμετοχική δημοκρατία και αγωνίζεται για την καταπολέμηση του κοινωνικού και του οικονομικού αποκλεισμού.

Οι οργανώσεις της Κοινωνικής Οικονομίας προσφέρουν και ταυτόχρονα δημιουργούν συνεχώς νέες θέσεις εργασίας και συμβάλλουν καθοριστικά στην οικονομική ανάπτυξη των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην οικοδόμηση της Κοινωνικής

Ευρώπης και στην περιφερειακή ανάπτυξη, καθώς αποτελούν σημαντικούς οικονομικούς παράγοντες σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Οι συνεταιρισμοί συνεπάγονται την προσωπική δέσμευση των μελών τους και συμβάλλουν ουσιαστικά στην ανάπτυξη μιας δημοκρατικής κοινωνίας που βασίζεται στην έννοια του πλουραλισμού καθώς και τη διατήρηση και την ανάπτυξη του πνεύματος πρωτοβουλίας των ευρωπαίων πολιτών.

Μια άλλη σημαντική πτυχή των συνεταιρισμών αναφέρεται στον ουσιαστικά ανιδιοτελή χαρακτήρα τους.

Πράγματι, αν οι οργανώσεις αυτές μπορούν να ασκούν οικονομικές δραστηριότητες, το πράττουν όχι μόνο για την επιδίωξη του κέρδους, αλλά και κυρίως για να συμβάλουν στην κοινωνική ή πολιτιστική προαγωγή των πολιτών.

Οι συνεταιρισμοί συνεισφέρουν στην ανάπτυξη τόσο διαφορετικών όσο και πολυάριθμων δραστηριοτήτων.

Η παρουσία τους στις δραστηριότητες διανομής των αγαθών, διατροφής ή μή, εκδηλώνεται μέσω μιας από τις παλαιότερες μορφές της συνεργασίας, τους συνεταιρισμούς καταναλωτών. Η συνεργασία έχει επίσης αναπτυχθεί μεταξύ των εμπόρων λιανικής, μέχρι του σημείου να αντιπροσωπεύει περίπου το 10% του κύκλου εργασιών του λιανικού εμπορίου στην Ευρώπη.

Στο γεωργικό τομέα, περίπου τα δύο τρίτα (60%) της ευρωπαϊκής γεωργικής παραγωγής συγκομίζονται, μεταποιούνται ή πωλούνται μέσω των συνεταιρισμών.

Στον τραπεζικό τομέα, οι συνεταιριστικές ή αλληλασφαλιστικές τράπεζες συγκεντρώνουν περίπου το 17% της ευρωπαϊκής αποταμίευσης.

Οι συνεταιρισμοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο και σε άλλες δραστηριότητες παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, όπως στους τομείς των οικοδομικών και κατασκευαστικών έργων, της τυπογραφίας, του γυαλιού, αλλά και στους τομείς του τουρισμού, της στέγασης, της κατάρτισης.

Επί πλέον, εξασφαλίζουν τη διατήρηση ορισμένων επαγγελματιών (εργατικοί ή βιοτεχνικοί συνεταιρισμοί), και πιο πρόσφατα επέτρεψαν την αύξηση των δυνατοτήτων απασχόλησης για τους νέους σε απομονωμένες ή παρακμάζουσες περιφέρειες. Αναφέρομαι ιδιαίτερα σε συνεταιρισμούς που δραστηριοποιούνται για την ανάπτυξη τοπικών οικονομικών πρωτοβουλιών.

Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, έχοντας επίγνωση της συμβολής που μπορούν να προσφέρουν οι συνεταιρισμοί στην ευρωπαϊκή οικοδόμηση όσον αφορά την οικονομική δημοκρατία και τη συμμετοχή των πολιτών, έχουν διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις.

Θεωρώ ιδιαίτερη τιμή και συνάμα πρόκληση, το ότι ο τομέας των οργανώσεων της Κοινωνικής Οικονομίας συμπελαμβάνεται στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων μου.

Όπως γνωρίζετε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με τον τομέα των συνεταιρισμών.

Ήδη από τις αρχές του 1989 και λαμβάνοντας υπόψη τον ειδικό χαρακτήρα των συνεταιρισμών, η Επιτροπή ανέλαβε τη δέσμευση, στο πρόγραμμα εργασίας της, να αναπτύξει έναν προβληματισμό για τους φορείς αυτούς, εξετάζοντας τις συνέπειες και τις ευκαιρίες που περικλείει γι' αυτούς η υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς.

Σ' αυτά τα πλαίσια, στις 18 Δεκεμβρίου 1989, η Επιτροπή ενέκρινε ανακοίνωση προς το Συμβούλιο Υπουργών με θέμα «Οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας και η πραγματοποίηση της ευρωπαϊκής αγοράς χωρίς σύνορα»¹.

Από τότε η Επιτροπή, σε συνεργασία με τα πλέον αντιπροσωπευτικά στο ευρωπαϊκό επίπεδο κινήματα, κατέβαλε ειδική προσπάθεια με στόχο να επωφεληθούν οι συνεταιρισμοί των πλεονεκτημάτων που προσφέρει η υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς, ιδίως όσον αφορά τις διεθνικές δραστηριότητές τους, διατηρώντας παράλληλα τα δικά τους χαρακτηριστικά.

Το Δεκέμβριο του 1991, η Επιτροπή πρότεινε τρία ευρωπαϊκά καταστατικά για τους συνεταιρισμούς, τα ταμεία αλληλασφάλισης και τις ενώσεις, για να αποκτήσουν αυτές οι οργανώσεις ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο που θα τους επιτρέπει να αναπτύξουν διεθνικές δράσεις, σεβόμενο τον ειδικό χαρακτήρα τους.

Ο ευρωπαϊκός συνεταιρισμός (ΕΣ), το ευρωπαϊκό ταμείο αλληλασφάλισης (ΕΤαΑ) και η ευρωπαϊκή ένωση/σωματείο (ΕΕ/Σ) αποσκοπούν στο να επιτρέψουν στις οργανώσεις που υπόκεινται στο δίκαιο διαφορετικών κρατών μελών να επιλέξουν μια δομή συνεργασίας και αναδιάρθρωσης που να ανταποκρίνεται στη διάσταση της μεγάλης εσωτερικής αγοράς. Κατ' αυτόν τον τρόπο θα αποκτήσουν μέσω μιας δομής επιλεκτικού χαρακτήρα, την κοινοτική νομική προσωπικότητα.

Το Φεβρουάριο του 1994, η Επιτροπή ενέκρινε πρόγραμμα εργασίας στο οποίο υιοθετείται μια πρακτική προσέγγιση, λαμβάνοντας υπόψη τόσο τα ισχυρά σημεία (ικανότητα καινοτομίας και πειραματισμού, φορείς των κοινοτικών πολιτικών) όσο και την ιδιαιτερότητα του τομέα.

Το πρόγραμμα εργασίας έχει, συνεπώς, ως αντικείμενο να υποστηρίξει

(¹)Ανακοίνωση της Επιτροπής στο Συμβούλιο, SEC (89)2187 τελικό.

τους συνεταιρισμούς, τα ταμεία αλληλασφάλισης καθώς και τις ενώσεις και τα ιδρύματα στη διατύπωση των απαντήσεων που δίνουν στη διττή πρόκληση που αντιμετωπίζει η Κοινότητα: την οικονομική ανάπτυξη και την επίτευξη της κοινωνικής προόδου.

Μόλις πριν ένα μήνα το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε το πρόγραμμα αυτό ομόφωνα.

Θα ήθελα να σας καλέσω να το αξιοποιήσετε με κάθε τρόπο. Οι Ελληνικοί συνεταιρισμοί με το δυναμισμό που τους διακρίνει, έχουν τη δυνατότητα να αποτελέσουν πρωτοπορία στην Ευρώπη.

Παράλληλα, ελπίζουμε, με τη βοήθειά σας, να ανοίξουμε την συνεργασία των οργανώσεων της Κοινότητας με αντίστοιχες οργανώσεις, ιδιαίτερα στο χώρο της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και της Μεσογείου.

Η θέση της Ελλάδας στα Βαλκάνια είναι ιδιαίτερα προνομιούχα. Σας δίνεται η μοναδική ευκαιρία να αναπτύξετε διεθνικές συνεργασίες προσφέροντας και αντλώντας εμπειρίες. Είμαι σίγουρος ότι θα την αξιοποιήσετε με τον καλύτερο τρόπο.

Ταυτόχρονα, η Επιτροπή υποστήριξε την πραγματοποίηση πρωτοβουλιών εξωτερικών οργανισμών που μπορούν να εξασφαλίσουν τη χρηματοδότηση των συνεταιρισμών και τη διάδοση των πληροφοριών.

Η επιτροπή παρότρυνε πολλούς εταίρους που ανήκουν στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας να συνεργαστούν για την εφαρμογή μιας κοινής πολιτικής όσον αφορά τους μηχανισμούς χρηματοδότησης.

Μετά από πολλά έτη επαφών, εμπειριστατωμένων συζητήσεων και μελετών με οικονομικούς εμπειρογνώμονες που αντιπροσωπεύουν τους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς της κοινωνικής οικονομίας των διαφόρων κρατών - μελών, την Τρίτη 6 Ιουλίου 1993 πραγματοποιήθηκε στις Βρυξέλλες η ιδρυτική συνέλευση της εταιρείας SOFICATRA, («Société Financière d'initiative Industrielle par les Cadres et Travailleurs», ανώνυμη εταιρεία). Η SOFICATRA αποτελεί μιας ευρωπαϊκής διάστασης εταιρεία επενδύσεων ιδίων και οιονεί ιδίων κεφαλαίων για τις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας.

Τον Ιούλιο του 1992, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστήριξε τη δημιουργία του ARIES (ευρωπαϊκό δίκτυο πληροφόρησης υπέρ των συνεταιρισμών, των ταμείων αλληλασφάλισης, των ενώσεων και των ιδρυμάτων), το οποίο διαχειρίζεται μία ευρωθυρίδα αναγνωρισμένη ως Euro Info Centre-Ευρωπαϊκό Κέντρο Πληροφόρησης (EIC), στην υπηρεσία αυτού του τύπου επιχειρήσεων.

Το ARIES είναι ένα από τα 220 EIC που είναι κατανεμημένα σε όλη την Ευρώπη και εξασφαλίζει τη σύνδεση με τα EIC. Εθνικά και τοπικά παραρτήματα θα επιτρέψουν σε κάθε συνεταιρισμό, ταμείο αλληλασφάλισης και ένωση να οργανώσουν τις ανάγκες πληροφόρησής τους.

Αν οι συνεταιρισμοί μπορέσουν να απαντήσουν στην πρόκληση και να προσαρμοστούν στις αλλαγές των κοινωνικών μας, θα συνεχίσουν να διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο για μια ανάπτυξη συνδεδεμένη με τις πραγματικές ανάγκες των πολιτών.

Πρέπει με σύγχρονο πνεύμα να προσελκύσουν, στο επίπεδο των διευθυντικών στελεχών, άτομα με υψηλά προσόντα, τα οποία θα είναι ικανοποιημένα να εργάζονται σε δομές που έχουν αποστολή να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής των μελών τους, κατά πρώτο λόγο, και της κοινωνίας, γενικότερα.

Αγαπητοί Φίλοι,

Σήμερα η πραγματική πρόκληση για μας, είναι η προώθηση της ανάπτυξης, η αντιμετώπιση της ανεργίας, του κοινωνικού αποκλεισμού, των περιφερειακών ανισοτήτων και της εγκατάλειψης της υπαίθρου.

Τον περασμένο αιώνα οι ίδιοι οι εργαζόμενοι, αλλά και οι αποκλεισμένοι ή περιθωριοποιημένοι στις πόλεις και την ύπαιθρο ήταν εκείνοι που είχαν τη δύναμη και τη γνώση για να δημιουργήσουν ή να προσαρμόσουν τα μέσα που τους επέτρεψαν να βελτιώσουν την κατάστασή τους.

Σήμερα μόνο μέσω της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της συνένωσης των δυνάμεών του σε εθνικό, τοπικό και σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα μπορέσει το συνεταιριστικό κίνημα, πιστό στις πρωτοπόρες αρχές του, να προσδιορίσει και στη συνέχεια να επιδιώξει να ικανοποιήσει τις νέες και μεταβαλλόμενες οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες.

Με αυτές τις σκέψεις θα ήθελα να σας διαβεβαιώσω ότι από τη νέα μου θέση και με τις αρμοδιότητές μου θα εργασθώ από κοινού μαζί σας, ώστε να μπορέσει να εκφρασθεί και σε ευρωπαϊκό επίπεδο η ριζοσπαστική δυναμική των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας.

Το ελληνικό συνεταιριστικό κίνημα πρέπει να διαδραματίσει το ρόλο που του αναλογεί σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, προσαρμοζόμενο στις νέες αρχές του συνεταιριζέσθαι στη σύγχρονη εποχή, στις απαιτήσεις μιάς αγοράς χωρίς σύνορα και της νέας κοινωνίας της πληροφορικής που δημιουργείται.

Σ' αυτά τα πλαίσια θεωρώ ότι το Συνέδριό σας θα προωθήσει σημαντικά τον προβληματισμό γύρω από αυτά τα θέματα.

Σας εύχομαι κάθε επιτυχία στις εργασίες σας.

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΓΕΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ - Ακαδημίας & Γ. Γενναδίου 8
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Τσιμισκή 17 Τηλ. 268503
ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ & ΓΡΑΦΕΙΑ σ' όλη την Ελλάδα

Η ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ είναι η πρώτη και η μόνη αμιγής Συνεταιριστική Ασφαλιστική Εταιρεία στην Ελλάδα, με αποκλειστικούς μετόχους 60 Συνεταιριστικές Οργανώσεις, με κεφάλαια και αποθεματικά πάνω από 500 εκατομμύρια δραχμές.

Προσφέρει τη σιγουριά της ολοκληρωμένης κάλυψης σε όλους τους ζωτικούς κλάδους και εξασφαλίζει:

- α) τη γρήγορη και πρόθυμη εξυπηρέτηση*
- β) την αντικειμενική και δίκαιη αποζημίωση και*
- γ) Το σεβασμό και την πλήρη κατανόηση προς τους ασφαλισμένους*

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ:

Πάγιο ενεργητικό	Δρχ. 84.032.624
Διαθέσιμα	13.677.522
Λοιπά στοιχεία ενεργητικού	1.796.821.863
<u>Σύνολο</u>	1.894.532.009

ΠΑΘΗΤΙΚΟ:

Μετοχικό κεφάλαιο	172.500.000
Ελεύθερα αποθεματικά	501.242.428
Τεχνικά στοιχεία παθητικού	691.880.031
Λοιπά στοιχεία παθητικού	528.909.550
<u>Σύνολο</u>	1.894.532.009

Καθαρά κέρδη χρήσεως

85.168.832

ΚΑΠ και GATT και τα μηνύματα που μπορούν να αντληθούν για τους Αγροτικούς Συνεταιρισμούς

του Α. ΚΟΡΑΚΑ,

Διευθυντή, Γενική Δ/ση

VI της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Η κοινή αγροτική πολιτική είναι η παλαιότερη και η πληρέστερη πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό δεν είναι καθόλου τυχαίο. Τόσο τα ιδρυτικά όσο και τα κράτη - μέλη που προσχώρησαν μετέπειτα διέθεταν αγροτικές πολιτικές. Ευθύς εξαρχής λοιπόν, με τη δημιουργία της ΕΟΚ, τέθηκαν δύο βασικά ερωτήματα:

(1) Ποιά η αναγκαιότητα των αγροτικών πολιτικών;

(2) Χρειάζεται μία κοινή πολιτική ή αρκούν οι επί μέρους εθνικές αγροτικές πολιτικές;

Η Κοινότητα πήρε ευθύς εξαρχής θέση και στα δύο ερωτήματα. Θέσπισε την ΚΑΠ δίχως να υποκαταστήσει εντούτοις όλες τις πτυχές των αγροτικών πολιτικών των κρατών - μελών.

Η Κοινότητα πήρε ρητά και απερίφραστα θέση υπέρ του ενός εκ των δυο αντιτιθέμενων δογμάτων, που κατά καιρούς διατυπώνονται στο θέμα αυτό. Το αντίπαλο δόγμα υποστηρίζει ότι το γενικό συμφέρον εξυπηρετείται καλύτερα όταν η γεωργική παραγωγή και το εμπόριο των προϊόντων της κατευθύνονται κυρίως ή και αποκλειστικά από τις δυνάμεις της ελεύθερης αγοράς και από τα οικονομικά συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Το δόγμα που υιοθέτησε η ΕΟΚ, από την άλλη μεριά, υποστηρίζει ότι ο αγροτικός τομέας, λόγω της ιδιομορφίας του, δεν προσφέρεται για ακραίες οικονομικά φιλελεύθερες λύσεις.

Παρεμβατική πολιτική στον τομέα της γεωργίας δεν ασκεί άλλωστε μόνον η Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με τις μετρήσεις του ΟΟΣΑ, οι επιδοτήσεις που οι χώρες - μέλη του χορηγούν στη γεωργική παραγωγή τους αντιστοιχούν κατά μέσον όρο στο 42% της τελικής της αξίας. Το ποσοστό για την Ε.Ε. είναι πάντως υψηλότερο: Κυμαίνεται γύρω στο 45-47%.

Έχει αναγνωριστεί ότι οι εδαφοκλιματικές και άλλες ιδιομορφίες της γεωργικής παραγωγής και των αγορών των προϊόντων της απαιτούν ρυθμιστική παρέμβαση και δημόσια στήριξη, ώστε να εξομαλύνονται οι αστάθμητες διακυμάνσεις τιμών και ποσοτήτων, να λειτουργεί ομαλά ο εφοδιασμός της αγοράς με τρόφιμα, ν' αποφεύγονται οι κοινωνικές αναταραχές, να επιβιώνουν οι αγροτικοί πληθυσμοί, να μην ερημώνονται περιοχές.

Στο δίλημμα κοινή ή επί μέρους εθνικές αγροτικές πολιτικές, η απάντηση της Κοινότητας υπήρξε και εδώ σαφής. Το άρθρο 3 της ιδρυτικής συνθήκης της ΕΟΚ προβλέπει τη θέσπιση μίας «**Κοινής πολιτικής στον τομέα της γεωργίας**». Κοινή πολιτική, σε νομικούς και θεσμικούς όρους, σημαίνει εκχώρηση αρμοδιοτήτων από τα κράτη - μέλη στην Κοινότητα και τα θεσμικά της όργανα.

Η Κοινότητα δεν υποκατέστησε εντούτοις όλες τις δραστηριότητες και τις πτυχές των εθνικών αγροτικών πολιτικών. Στα κράτη - μέλη αφέθηκαν σημαντικά περιθώρια δράσης, υπό τον όρο ότι τα εθνικά μέτρα ούτε θα νοθεύουν τον ενδοκοινοτικό ανταγωνισμό, ούτε θ' αντιστρατεύονται τους στόχους της κοινής πολιτικής.

Στην αρμοδιότητα των κρατών - μελών αφέθηκαν παρεμβάσεις που αποβλέπουν στη θεσμική, τεχνολογική, αλλά και υποδομική στήριξη της γεωργίας (έρευνα, εφαρμογές, γεωργική εκπαίδευση, γεωργικές ασφαλίσεις, παραγωγικά έργα). Στην αρμοδιότητα των κρατών - μελών ανήκει και η νομοθεσία για τους συνεταιρισμούς.

Η παρουσία των γεωργικών συνεταιριστικών οργανώσεων στις οικονομίες και κοινωνίες των χωρών μελών της Ε. Ένωσης είναι κάτι περισσότερο από σημαντική.

Σήμερα πάνω από το 60% της γεωργικής παραγωγής στην Ένωση συγκομίζεται, μεταποιείται και πωλείται μέσω συνεταιρισμών. Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί (Ένωση των 12) αριθμούν 12 εκ. μέλη, απασχολούν 700 χιλ. εργάτες και υπαλλήλους, έχουν συνολικό κύκλο εργασιών που φτάνει το 4% του ΑΕΠ της Κοινότητας.

Σχεδόν το 20% της συνολικής αποταμίευσης στην ΕΟΚ συλλέγεται από συνεταιριστικές τράπεζες του αστικού και αγροτικού τομέα. Στο πεδίο των κοινωνικών ασφαλίσεων ο συνεταιριστικός τομέας καλύπτει το 40-50% του συνόλου της αγοράς.

ΚΑΠ: Παρόν και μέλλον

Μετά τη μεταρρύθμιση του '92 και τη νέα ΓΣΔΕ (GATT), η ΚΑΠ διατηρεί τα βασικά της χαρακτηριστικά και τις θεμελιώδεις αρχές λειτουργίας της. Ειδικότερα:

— Το ενιαίο της αγοράς για τα γεωργικά προϊόντα.

— Τη χρηματοδοτική αλληλεγγύη.

— Την κοινοτική προτίμηση.

Η χρηματοδοτική αλληλεγγύη στην περίπτωση της χώρας μας εκδηλώνεται με συναλλαγματικές εισρές από τον Προϋπολογισμό της Ένωσης προς την ελληνική γεωργία ύψους 1 τρισ. το χρόνο⁽¹⁾.

Η Κοινοτική προτίμηση εκδηλώνεται με τους μηχανισμούς της ΚΑΠ που εξακολουθούν να εξασφαλίζουν στα περισσότερα από τα προϊόντα της Ένωσης τιμές παραγωγού που κατά την περίπτωση είναι διπλάσιες έως και πενταπλάσιες ή και περισσότερες φορές υψηλότερες από τις τιμές της παγκόσμιας αγοράς.

Στους περισσότερους κλάδους παραγωγής οι υποχρεώσεις που απορρέουν από την GATT καλύπτονται, λίγο ως πολύ, από τις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις της ΚΑΠ που προηγήθηκαν. Εξαιρέση συνιστούν ορισμένα μεσογειακά προϊόντα για τα οποία θα χρειαστούν προσαρμογές στα νέα δεδομένα. Η «κοινοτική προτίμηση» ήταν πάντως γι' αυτά ανέκαθεν ασθενής έως ανύπαρκτη. Η μείωση των εισαγωγικών δασμών επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων πολύ λιγότερο από τις διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Η στήριξη που παρέχει σήμερα η ΚΑΠ στην Κοινοτική γεωργία είναι περίπου ισοδύναμη με αυτήν που παρείχε πριν από τη μεταρρύθμιση και πριν από τη συμφωνία της GATT. Αυτό ισχύει υπό την προϋπόθεση ότι θα εφαρμόζονται σωστά οι νέοι κανονισμοί και διάφορα προγράμματα που η αξιοποίησή τους δεν είναι αυτόματα ούτε αυτονόητη.

Η νέα ΚΑΠ μπορεί να μην έθιξε το επίπεδο στήριξης, εντούτοις μετέβαλε σημαντικά τον τρόπο στήριξης του αγροτικού τομέα. Ειδικότερα:

(α) Μειώνεται ο ρόλος των εγγυημένων τιμών και των μηχανισμών της αγοραστικής παρέμβασης.

(β) Τη μείωση του ρόλου των εγγυημένων τιμών αντισταθμίζουν άμεσες ετήσιες χρηματικές επιδοτήσεις (μόνιμου χαρακτήρα) στην παραγωγή.

(1) Το ποσό αυτό καλύπτει το 55% του καθαρού γεωργικού εισοδήματος της χώρας. Ας σημειωθεί ότι οι χρηματικές εισροές στη γεωργία καλύπτουν το 60% των συνολικών καθαρών εισροών από την Ε. Ένωση στην Ελλάδα που αντιστοιχούν στο 6,5% του ΑΕΠ.

- (γ) Οριοθετήθηκαν οι επιδοτούμενες εκτάσεις, ποσότητες ή ζωικές μονάδες (με ιστορικά, κατά κανόνα, κριτήρια) και θεσπίστηκαν ατομικά ή συλλογικά κατά την περίπτωση δικαιώματα στην επιδότηση.
- (δ) Αυξήθηκαν τα κίνητρα για την παραγωγή ποιοτικά αναβαθμισμένων επώνυμων προϊόντων και για την άσκηση γεωργίας φιλικής προς το περιβάλλον.
- (ε) Πολλαπλασιάστηκαν τα κονδύλια των διαρθρωτικών ταμείων (πακέτα Delors I και II). Οι διαρθρωτικές πολιτικές της Κοινότητας απορροφούσαν συνολικά το 10% μόλις του προϋπολογισμού της στις αρχές της δεκαετίας του '80. Σήμερα καλύπτουν το 30-35% σ' έναν προϋπολογισμό που αυξήθηκε στο μεταξύ σε πραγματικούς όρους. Μεγάλο τμήμα των κονδυλίων αυτών προορίζεται για τις αγροτικές περιοχές των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών.
- (στ) Στη βάση της αρχής της επικουρικότητας, η Ένωση δίνει τη δυνατότητα στα κράτη - μέλη να προσαρμόζουν και να εξειδικεύουν τα μέτρα πολιτικής ανάλογα με τις περιφερειακές και τοπικές ιδιαιτερότητες.

Η μετά το 1992 και μετά τη νέα GATT Κοινή Αγροτική Πολιτική δεν επιτρέπει —σε γενικές γραμμές— την παραπέραν ποσοτική επέκταση της παραγωγής στα επιδοτούμενα προϊόντα. Εξασφαλίζει εντούτοις ικανοποιητική στήριξη στα οριοθετημένα επίπεδα παραγωγής.

Οι ποσοτώσεις (γενικότερα η διανομή δικαιωμάτων στην προστασία ή στην επιδότηση) διασφαλίζουν σε σημαντικό βαθμό ιστορικά δικαιώματα παραδοσιακών παραγωγών. Δημιουργούν εντούτοις προβλήματα σχετικά με την πώληση ή την ενοικίαση αυτών των δικαιωμάτων αλλά και στην είσοδο νέων αγροτών στο σύστημα. Απαιτούνται συνεπώς οι κατάλληλες συνοδευτικές νομοθεσίες και διοικητικές ρυθμίσεις που θα εξασφαλίζουν διαφανή, δίκαιη και ορθολογική λειτουργία.

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι διάφορα θετικά μέτρα και προγράμματα που χρηματοδοτεί η νέα ΚΑΠ δεν έχουν ούτε αυτόματο, ούτε αυτόνομο χαρακτήρα. Η αξιοποίησή τους προϋποθέτει και απαιτεί πρωτοβουλίες (εθνικές, περιφερειακές, τοπικές), σχεδιασμό, μηχανισμούς εφαρμογής, ελέγχου, παρακολούθησης και αξιολόγησης. Η αξιοποίησή τους προϋποθέτει ενημερωμένους αγρότες και καταρτισμένα στελέχη. Ενδεικτικά και μόνο ας αναφέρουμε ορισμένα:

- Πρώωρη συνταξιοδότηση.
- Αγροτοπεριβαλλοντικά προγράμματα και ενισχύσεις.
- Βιολογική γεωργία.
- Δασικά έργα.

- Λειτουργία των συνεταιρισμών και παρέμβασή τους σαν ομάδες παραγωγών εκεί όπου η κοινοτική νομοθεσία τους αναθέτει ρόλους και δικαιώματα (π.χ. καπνά, οπωροκηπευτικά, ελαιόλαδο κ.ά.).
 - Διεθνής κατοχύρωση ονομασιών προέλευσης, γεωγραφικών ενδείξεων, ειδικών labels, σε διάφορα αγροτικά προϊόντα.
 - Ειδικά προγράμματα marketing (όπως π.χ. αυτό που προβλέπεται για τη σταφίδα).
 - Κάθε είδους επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, στη μεταποίηση και εμπορία των προϊόντων.
 - Αγροτουριστικά προγράμματα.
 - Ανάδειξη και αξιοποίηση αγροτικών οικισμών.
 - Προγράμματα τοπικής ανάπτυξης (LEADER):
 - Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.
- Και άλλα.

Είναι φανερό ότι οι συνεταιρισμοί μπορούν με τη συμμετοχή και τη συμβολή τους στα προγράμματα αυτά να καταστούν μοχλοί για την κινητοποίηση και ανάπτυξη του αγροτικού κόσμου.

Η ΚΑΠ με τη σημερινή της μορφή δεν πρόκειται να υποστεί ουσιώδεις μεταρρυθμίσεις στα επόμενα 5-10 χρόνια. Τρεις σταθμοί θα προσδιορίσουν την παραπέρα πορεία της:

- Η αναθεώρηση των διαρθρωτικών πολιτικών της Ένωσης για τη μετά το έτος 2000 εποχή (μετά το τέλος του Delors II).
- Η διεύρυνση της Ένωσης προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΚΑΕ).
- Η αναθεώρηση της GATT στις αρχές της ερχόμενης δεκαετίας.

Η διεύρυνση της Ε.Ε. προς τις χώρες της ΚΑΕ θ' αυξήσει το γεωργικό παραγωγικό της δυναμικό κατά 30-40%. Η επέκταση της σημερινής ΚΑΠ στις χώρες αυτές θα μπορούσε ν' αυξήσει σημαντικά το κόστος της για τον προϋπολογισμό της Ένωσης. Ορισμένοι, με το πρόσχημα αυτό ζητούν κατάργηση της ΚΑΠ. Θα πρέπει εντούτοις να σημειώσουμε τα εξής:

Η αφύπνιση του γεωργικού δυναμικού στις χώρες ΚΑΕ είναι υπόθεση δύσκολη και μακροπρόθεσμη (μεγάλα διαρθρωτικά εμπόδια). Θ' απαιτήσει δέκα ή και είκοσι χρόνια. Εξάλλου μπορούν να προβλεφθούν και μακρές μεταβατικές περιόδους. Τρίτον, σε είκοσι χρόνια από σήμερα, προβλέπεται σημαντική αύξηση της ζήτησης τροφίμων στις παγκόσμιες αγορές. Τέλος, το ερώτημα που ανακύπτει είναι το εξής: Δεν αξίζει να κατα-

βληθεί το ανάλογο τίμημα⁽²⁾ προκειμένου η Ένωση να παραμείνει μεγάλη παγκόσμια γεωργική δύναμη, με βιώσιμες αγροτικές περιφέρειες;

Το γεωργικό μας πρόβλημα, για ν' αναφερθούμε στη χώρα μας, δεν περιορίζεται στην πάση θυσία μείωση του κόστους παραγωγής, ούτε θα επιλυθεί με πρόσκαιρες επιδοτήσεις αυτού του κόστους. Κύρια διέξοδος είναι η βελτίωση των συνθηκών εμπορίας, η ανάδειξη της ποιότητας και ταυτότητας των προϊόντων. Η γεωργία μας δεν έχει μέλλον αν ακολουθήσει το δρόμο της μαζικής παραγωγής φτηνών προϊόντων. Τα πλεονεκτήματα άλλων χωρών και άλλων ηπειρών στο πεδίο αυτό είναι συντριπτικά.

Η εμπορική διείσδυση των αγροτικών μας προϊόντων και της εγχώριας βιομηχανίας τροφίμων στις αγορές της Ε. Ένωσης είναι ακόμη περιορισμένη. Εντούτοις, όπως όλοι γνωρίζουμε και διαρκώς επαναλαμβάνουμε, υπάρχουν μεγάλες ανεκμετάλλευτες δυνατότητες. Σημαντικές εξαγωγικές και επενδυτικές ευκαιρίες για την Ελλάδα δημιουργήθηκαν και πάλι στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ιδίως στη Βαλκανική. Η ελληνική γεωργία είναι σε σημαντικό βαθμό συμπληρωματική προς τις γεωργίες αυτών των χωρών. Εξάλλου η εξειδίκευση σε καταναλωτικά είδη και ποιότητες ευρείας ζήτησης, η κυριαρχία μικρομεσαίων επιχειρήσεων —και από τις δυο πλευρές— στις συναλλαγές, η εμπορική νοοτροπία που προσομοιάζει περισσότερο με αυτήν των βαλκανικών γειτόνων, η γεωγραφική εγγύτητα, αποτελούν συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας. Οι συνεταιρισμοί θα πρέπει να επωφεληθούν από τις ευκαιρίες αυτές.

Ο ρόλος της γεωργίας στη σύγχρονη εποχή

Στην Ευρώπη, κατά την περίοδο της εκβιομηχάνισης, η αγροτική ύπαιθρος υπήρξε μόνιμος δεξαμενή εργατικού δυναμικού από την οποία άντλησε ο αστικοβιομηχανικός τομέας. Από την περίοδο του μεσοπολέμου κυρίως και μέχρι τις ημέρες μας, η γεωργία εξελίχθηκε σε ιδιαίτερα παραγωγικό τομέα. Οι μηχανές υποκατέστησαν ανθρώπινη εργασία και η χημεία υποκατέστησε εδάφη. Η παραγωγή εντατικοποιήθηκε και συναρτήθηκε με μεγάλη κατανάλωση νερού και ενέργειας.

Στην Ελλάδα η απογείωση βιομηχανίας και γεωργίας πραγματοποιήθη-

(2) Σήμερα το δημοσιονομικό κόστος της ΚΑΠ φτάνει το 0,6% του ΑΕΠ της Ε.Ε. Η επέκταση της ΚΑΠ ως έχει στις χώρες ΚΑΕ θα το ανέβαζε σε 0,7 - 0,9% το πολύ.

καν με μεγάλη χρονική υστέρηση έναντι της Δύσης. Πραγματοποιούνται στο μεσοπόλεμο και συνδέονται με την έλευση των προσφύγων. Η αγροτική έξοδος μετά το Β' παγκόσμιο πόλεμο εκδηλώθηκε με μαζικά μεταναστευτικά ρεύματα προς το εξωτερικό και προς τα μεγάλα αστικά κέντρα. Η ελληνική γεωργία επέτυχε ικανοποιητικό επίπεδο αυτάρκειας και υψηλές αποδόσεις σε βασικούς κλάδους παραγωγής. Εντούτοις οι χωροταξικές, γεωγραφικές και δημογραφικές ισορροπίες διαταράχτηκαν.

Σήμερα γίνεται ολοένα και πιο κατανοητό —στη χώρα μας και στην Ευρώπη— ότι η εντατική γεωργία των ποσοτικών επιδόσεων έχει φτάσει στα όριά της. Από κάποια όρια και πέρα, η επιδοτούμενη παραγωγή πλεονασμάτων παραβιάζει όχι μόνο την οικονομική αλλ' επίσης και την κοινωνική και την οικολογική λογική. Η γεωργία των ποσοτικών επιδόσεων δεν απέτρεψε ούτε την ερήμωση της υπαίθρου ούτε τη δημιουργία αγροτικών περιφερειών πολλών ταχυτήτων.

Σε μια σύγχρονη προσέγγιση του αγροτικού ζητήματος, η γεωργία αξιολογείται όχι σαν παραγωγικός μόνον κλάδος, αλλά επίσης σαν συμβολή στα προβλήματα του αγροτικού κόσμου και της κοινωνίας, όπως τα προβλήματα της ανεργίας, του περιβάλλοντος, της ισορροπίας πόλεων υπαίθρου κ.ά.

Παλαιότερα κυριαρχούσαν απόψεις και πρακτικές που συναρτούσαν την ευημερία και τον πολιτισμό κυρίως με την αστικοβιομηχανική κοινωνία, και τις οικονομικά χρήσιμες επενδύσεις μόνο με τις μεγάλες επιχειρήσεις και τα γιγαντιαία έργα. Σήμερα τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας επιτρέπουν στις τοπικές αγροτικές κοινωνίες να έχουν πρόσβαση στις υπηρεσίες κοινής ωφέλειας και πολιτισμού.

Επιτρέπουν σε ευέλικτες ΜΜΕ (και τους συνεταιρισμούς της υπαίθρου) να μετέχουν σε αποκεντρωμένες, κατάλληλα δικτυωμένες, παραγωγικές δραστηριότητες μεγάλης κλίμακας. Τα έργα τοπικής σημασίας κρίνονται ωφέλιμα.

Η γεωργία —σύμφωνα με τις νέες αντιλήψεις— καθίσταται βιώσιμη εφόσον ασκείται στο πλαίσιο μιας πολυδύναμης αγροτικής κοινωνίας που παρέχει και εξωγεωργικές δυνατότητες εισοδήματος και απασχόλησης. Δεν είναι δυνατό να επιζήσει η γεωργία, σε μια αγροτική κοινωνία που καταρρέει. Οι όποιες επιδοτήσεις αποτελούν πρόσκαιρα στηρίγματα. Αλλά και αντίθετα, χωρίς γεωργία δεν μπορεί να σταθεί τοπική κοινωνία. Όπου η γεωργία υποβαθμίζεται ή εγκαταλείπεται στο βωμό αλόγιστης οικιστικής, τουριστικής, ή άλλης επέκτασης, εμφανίζονται διαλυτικά κοινωνικά φαινόμενα.

Η πολυδύναμη (πολυ-λειτουργική) ανάπτυξη με κεντρική συνιστώσα τη γεωργία είναι πρόσφορο έδαφος για το συνεργατισμό. Τον καθιστούν επίκαιρο και αναγκαίο στη νέα εποχή που ανοίγεται μπροστά μας.

Γεωργική ή περιφερειακή πολιτική;

Η προοπτική της πολυδύναμης αγροτικής ανάπτυξης οδηγεί πολλούς να ζητούν πλήρη υποκατάσταση της κλασικής γεωργικής πολιτικής με επιλεκτικά μόνον μέτρα κοινωνικής και περιφερειακής πολιτικής. Θα θέλαμε να επισημάνουμε τ' ακόλουθα:

Η κατάργηση των κλασικών μέτρων γεωργικής πολιτικής (στήριξη προϊόντων), παρά τις όποιες άλλου τύπου επιδοτήσεις, θα πλήξει τη γεωργική παραγωγή ιδιαίτερα στις ακραίες και στις λιγότερο εύφορες περιφέρειες της Ευρώπης. Η ιδιαιτερότητα της γεωργικής παραγωγής και του εμπορίου της, δε συμβιβάζονται με τα ισοπεδωτικά νεοφιλελεύθερα δόγματα.

Δίχως διάθεση εξωραϊσμού και παρ' όλες τις ενστάσεις που μπορούν να προβληθούν σχετικά με το ένα ή το άλλο επί μέρους ζήτημα, θα λέγαμε ότι η σημερινή ΚΑΠ σε συνδυασμό με τις άλλες πολιτικές της Ένωσης παρέχουν ένα ισορροπημένο και ισχυρό στήριγμα για μια πολυδύναμη αγροτική ανάπτυξη.

Η διατήρηση αυτού του στηρίγματος, πέρα από το έτος 2000, είναι επιθυμητή. Η αξιοποίησή του σήμερα είναι ανάγκη επιτακτική. Στους συνεταιρισμούς ανήκει ο πρωταγωνιστικός ρόλος.

**ΜΟΛΙΣ
ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ**

Σε καλαίσθητο τόμο 208 σελίδων κυκλοφόρησε η νέα έκδοση του Ινστιτούτου Συνεταιριστικών Ερευνών και Μελετών με τίτλο:

«ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

Περιλαμβάνει κείμενα των:

Ν. Κοηύμβα - Χρ. Παπουτσιά - Α. Κόρακα - Α. Κηήμη - Π. Κοηύρη - Δ. Μαυρογιάννη - Β. Δημητριάδου - Στ. Κιντή - Ε. Σινίκη - Γ. Δασκάλλου - Δ. Κασσαβέτη - Ι. Βαβούρα / Κ. Σιφνιώτη - Κ. Στεριώτη - Α. Μπέλλα - Χρ. Καμενίδη - Κ. Ουσταπασίδη - Γ. Στρατηγοπούλου - Κ. Παπαγεωργίου
που παρουσιάστηκαν στο συνέδριο τον Ι.Σ.Ε.Μ. (13 - 14.4.1995).

Διατίθεται από το Ι.Σ.Ε.Μ.: Ακαδημίας 63, 106 78 ΑΘΗΝΑ,
Τηλ. / FAX 3825739

Τιμή δρχ. 2.000

Πρωτοποριακές παρουσίες στην ιστορία των ελληνικών συνεταιριστικών οργανώσεων και μερικές γενικότερες επισημάνσεις

του ΑΡΙΣΤ. Ν. ΚΛΗΜΗ (*)

Αγαπητοί συνεταιριστές, κυρίες, κύριοι,

Η εισήγηση αυτή θα περιορισθεί να φέρει στην επιφάνεια, μέσα από την όλη συνεταιριστική διαδρομή, μερικές μόνο —όσο το επιτρέπει ο χρόνος— χαρακτηριστικές προσπάθειες και πραγματοποιήσεις (από τις πολλές που έγιναν ή υπάρχουν) που δείχνουν τις πρωτοποριακές ανησυχίες Συνεταιριστικών Οργανώσεων για την εξυπηρέτηση ειδικών αναγκών, σε επιβεβαίωση της αρχής ότι από την φύση τους και τον προορισμό τους οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις προσπαθούν να δημιουργήσουν την κατάλληλη κινητοποίηση των ανθρώπων, ώστε να γίνεται δυνατό να δίνεται βοήθεια σε ανθρώπινες ομάδες για ικανοποίηση πιεστικών αναγκών της

(*) Ο ομιλητής - εισηγητής, συγγραφέας πολλών συνεταιριστικών βιβλίων (νομικών, οργανωτικών, εκλαϊκευτικών και ιστορικών) και βιβλίων αγροτικής οικονομίας - αγροτικής πολιτικής, έχει σπουδάσει αρχικά συνεταιριστικά και στη συνέχεια νομικά - οικονομικά - στατιστική. Εκτός δε από διάφορες άλλες δραστηριότητές του, έχει διατελέσει Προϊστάμενος της Υπηρεσίας Οικονομικών Μελετών της ΑΤΕ την 10ετία 1962 - 1972 και επί 23 χρόνια διευθυντής περιοδικών του συνεταιριστικού και αγροτικού χώρου («Φωνή Συνεταιρισμών» (1946 - 1950). «Δελτίον Αγροτικής Τραπέζης» (1956 - 1962), «Θέματα Συνεταιρισμών και Αγροτικής Οικονομίας» (1971 - 1984), «Συνεταιριστική Πορεία» (1986 - 1987), βασικός συνεργάτης της Υπηρεσίας Συνεταιριστικής Εκπαιδύσεως (επί 14 έτη) και τακτικός συνεργάτης του ανεπανάληπτου περιοδικού «Ο Συνεταιριστής» του Θ. Τζωρτζάκη (επί δεκαετίας).

κάθε εποχής, για τις οποίες ούτε το Κράτος (στα όρια της αποστολής του), ούτε η επιχειρηματική ιδιωτική πρωτοβουλία (στα όρια το θεμιτού συμφέροντός της) κρίνουν ότι μπορούν — θεωρητικά ή χρονικά — να αναπτύξουν δραστηριότητα.

Πρέπει να κάνω μία διευκρίνιση που νομίζω ότι είναι χρήσιμη κατά την κριτική και αξιολόγηση του περιεχομένου της σύντομης αυτής εισηγήσεως και κυρίως των γενικότερων θέσεων και επισημάνσεών της: Ότι η εισήγησή μου αυτή συνοψίζει μερικές γνώσεις και πείρα από την 60χρονη ενεργό πρακτική και θεωρητική ανάμιξή μου σε ποικίλες συνεταιριστικές δραστηριότητες και κυρίως στην παρακολούθηση, ενίσχυση, καταγραφή, μελέτη, οργάνωση και προβολή των πρακτικών συνεταιριστικών εφαρμογών στην Ελλάδα, σε συσχετισμό πάντα με την θεωρία περί συνεταιρισμών και την εφαρμογή του θεσμού σε άλλες Χώρες. Η πρακτική δε και συγγραφική ανάμιξη μου στα συνεταιριστικά επί 60 χρόνια υπήρξε και είναι από ιδεολογική έως επιστημονική και όχι εκπροσωπευτική αιρετού(1) η επαγγελματική - υπηρεσιακή στους κλάδους του εποπτικού προσωπικού της ΑΤΕ ή των συνεταιριστικών υπαλλήλων (θέσεις και κλάδους που τιμώ για την προσφορά τους).

Στα 100 και πλέον χρόνια της πηγαίας εφαρμογής με διάφορους νομικούς τύπους(2) και στα 80 χρόνια της νομικά θεσμοθετημένης δραστηριότητας των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα από το 1914/1915, η προσφορά του θεσμού υπήρξε και είναι εξαιρετικής σημασίας, όχι μόνο στον τομέα της οικονομικής στήριξης και ανάπτυξης (κυρίως της υπαίθρου), αλλά πολύ ευρύτερα στην όλη κοινωνική, εκπολιτιστική και εθνική ζωή της Ελλάδας.

Ο σπόρος της προσφοράς υπηρεσιών υπάρχει βέβαια στη φύση του θεσμού των Συνεταιρισμών. Αλλά από Χώρα σε Χώρα, από εποχή σε εποχή, από την μια ανθρώπινη κοινωνία στην άλλη, είναι πολλά τα στοιχεία που επιδρούν αποφασιστικά —άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά— στην ποσοτική και ποιοτική ανάπτυξη, στη δυνατότητα ευεργετικής διεξόδου του θεσμού στον ένα ή τον άλλο τομέα της ανθρώπινης δραστηριότητας, στην κατανόηση και αποδοχή των υπηρεσιών του από τους ανθρώπους που θα μπορούσαν να βοηθηθούν από αυτόν και γενικότερα από την κοινωνία και την επιστήμη.

Όμως στη Χώρα μας, αμέσως μετά την ψήφιση του νόμου 602 στο τέλος του 1914 (με μεγάλη χρονική καθυστέρηση) ακολούθησαν, διαδοχικά επί δεκαετίες έως και σήμερα, καταστροφικά γεγονότα πολιτικά, πολιτειακά, στρατιωτικά, οικονομικά και δεκαετίες βαθείας εθνικής δια-

(1) Αν και εργάστηκα και ως αιρετός αρκετά χρόνια, κυρίως για οργανωτικά θέματα.

(2) Βλ. αναλυτικά «Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» Τόμος Α' και νεότερους.

ταραχής στην όλη ζωή της Χώρας⁽³⁾ με μικρά μόνο διαλείμματα ησυχίας και αναπτυξιακής προσπάθειας. Και, συνεπώς, μέσα στην αρνητική αυτή πραγματικότητα προσπαθούσαν οι εργάτες του θεσμού να κάνουν έργο αυτό που θεωρητικά ήταν δυνατό, αυτό που οι πρωτοπόροι καταπιάνονταν και υποδεικνυαν από τον περασμένο αιώνα, αυτό που οι υπάρχουσες ανάγκες ζητούσαν, αυτό για το οποίο το Κράτος του 1914 προσέφυγε, επί τέλους, στο θεσμό μετά τον διπλασιασμό της Ελλάδας σε έκταση και την ανάγκη για θεσμούς που θα μπορούσαν να κινητοποιήσουν τους εξαθλιωμένους κατοίκους της Παλαιάς και της Νέας (λεγόμενης) Ελλάδας για οικονομική, κοινωνική, εθνική οικοδόμηση⁽⁴⁾.

Δυστυχώς όμως, σε όλη του τη 100χρονη σχεδόν ζωή, ο θεσμός των Συνεταιρισμών στη Χώρα μας είχε να αντιμετωπίσει κάθε τόσο όχι μόνο τα γενικά (για όλους και για όλες τις δραστηριότητες) εμπόδια από τα καταστροφικά γεγονότα και τα επακόλουθά τους, αλλά και πολλά ειδικά γι' αυτόν εμπόδια έως και επιδρομές εναντίον του από πολλές πλευρές. Ειδικά εμπόδια σε βάρος της ομαλής και ποιοτικά σωστής ανάπτυξής του, και επιδρομές που τον εμπόδιζαν να δράσει αναπτυξιακά και άφιναν πολλές στρεβλώσεις στην εφαρμογή του θεσμού, στρεβλώσεις από τις οποίες δεν είναι εύκολο να απαλλαγεί, αφού το εσφαλμένο έχει καταλάβει τη θέση του σωστού και οι κατά καιρούς σωστές συνεταιριστικές υποδείξεις θεωρούνται τουλάχιστον ενοχλητικές⁽⁵⁾.

Πέρα από την κατανοητή και αναμενόμενη ποικίλη και καθημερινή αντίδραση των διαφόρων εκμεταλλευτικών συμφερόντων που καταπολεμούν, με τη δράση τους, οι Συνεταιρισμοί, εμπόδια και στρεβλώσεις υπήρξαν και υπάρχουν πολλά και από πολλές άλλες πλευρές, όπως είναι:

(3) Καταστροφικά γεγονότα και εθνική διαταραχή: Ο διχασμός από το 1915, η Μικρασιατική εκστρατεία, όπως εξελίχθηκε σε καταστροφή, η διαίρεση του Κράτους σε βασιλικό - γερμανικό των Αθηνών και σε βενιζελικό - αγγλογαλλικό της Θεσσαλονίκης, οι πολιτειακές μεταβολές, τα στρατιωτικά κινήματα, οι προπολεμικές δικτατορίες, ο πόλεμος του 1940, η τριπλή ξενική Κατοχή του 1941 - 1944 με τις τόσες ανθρώπινες και υλικές θυσίες, ο νέος διχασμός και εμφύλιος με τις φοβερές συνέπειές του, η εξάρτηση από τους ισχυρούς συμμάχους, η νέα δικτατορία και άλλα νεότερα αλλά και σύγχρονα.

(4) Το τι περίμενε το Κράτος από την εφαρμογή του θεσμού των Συνεταιρισμών (και γι' αυτό βοήθησε στην αρχή πολύ και ειλικρινά για την εξάπλωσή τους) περιγράφεται στην αναλυτική αιτιολογική Έκθεση για το νόμο 602/1915. Αλλά και προηγούμενα (το 1913) ο Υπουργός Εθνικής Οικονομίας Ανδρ. Μιχαλακόπουλος απευθύνθηκε με επιστολή - έκκληση προς όλους τους δημοδιδασκάλους να φροντίσουν να ενημερώσουν (κατηχήσουν) τους αγρότες για την ωφελιμότητα και ίδρυση Γεωργικών Συνεταιρισμών (βλ. και στη συνέχεια).

(5) Στοιχεία για όλα αυτά υπάρχουν στην όλη συνεταιριστική και άλλη ελληνική βιβλιογραφία (βιβλία, περιοδικά κ.τ.λ.), συγκεντρωμένα δε και σχολαστικά τεκμηριωμένα στους τόμους Α, Β, Γ (και στον υπό έκδοση Δ) του έργου «Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» στο οποίο οι παραπομπές (στη συνέχεια) θα γίνονται μόνο με την ένδειξη τόμου και σελίδας.

- 1) η διαρκώς μεταβαλλόμενη προς το χειρότερο ειδική νομοθεσία περί Συνεταιρισμών,
- 2) οι πολλές επιβλαβείς εκδηλώσεις και επιδράσεις του Κρατισμού και της αντιδραστικής γραφειοκρατίας,
- 3) η επαναλαμβανόμενη (3 φορές) επιδρομή της κατάργησης των φυσιολογικών αιρετών Διοικήσεων των Συνεταιριστικών Οργανώσεων,
- 4) οι στρεβλώσεις από την επικράτηση, κατά καιρούς, στενών τραπεζικών συμφερόντων,
- 5) η έλλειψη της απαιτούμενης οργανωτικής και μορφωτικής προσπάθειας,
- 6) —τις τελευταίες κυρίως δύο 10ετίες— α) η υπερβολική εμπλοκή του θεσμού σε παροχή κρατικού κοινωνικού έργου που δημιούργησε την καταχρέωση των Οργανώσεων, την συκοφάντησή τους έως και την διάλυση μερικών, β) η σύγχυση στις έννοιες «Συνεταιρισμός» και «Συνδικαλισμός» για τα αγροτικά προβλήματα,
- 7) ο αποπνικτικός εναγκαλισμός όλων των κομμάτων και η μη διατήρηση της συνεταιριστικής ανεξαρτησίας,
- 8) άλλα διάφορα που δημιούργησαν τη γνωστή υλική και ηθική εξασθένηση του θεσμού και την οπισθοχώρηση από οργανωτικές, υλικές και ηθικές κατακτήσεις που έγιναν επί δεκαετίες με αγώνες και θυσίες.

Παρόλα αυτά (τα εμπόδια, τις επιδρομές, τις στεβλώσεις κ.λπ.) οι ανάγκες που υπήρχαν από την αρχή του αιώνα μας άρχισαν να βρίσκουν με τους Συνεταιρισμούς, από το 1915 και διαρκώς περισσότερο, φυσιολογική αντιμετώπιση, με την κινητοποίηση του δημιουργικού ενδιαφέροντος των μελών πάνω στις αρχές της αμοιβαιότητας, της αλληλέγγυας δράσης και της αλληλοβοήθειας, με βαθμιαία συνεταιριστική απόκρουση της επιδράσεως ποικίλων εκμεταλλευτικών συμφερόντων σε παραγωγούς και καταναλωτές.

Στην αξιολογή αυτή εξέλιξη είναι αλήθεια ότι επέδρασαν ευνοϊκά — κατά την πρώτη κυρίως 15ετία έως το 1930 — προοδευτικά πολιτικά πρόσωπα της εποχής εκείνης που γνώριζαν και εκτιμούσαν τον θεσμό των Συνεταιρισμών και την εφαρμογή του σε άλλες Χώρες. Και κυρίως επέδρασε η ιεραποστολική συμπαράσταση της μικρής Υπηρεσίας της αρμόδιας για τους Συνεταιρισμούς στο Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας (και αργότερα Γεωργίας) και της ΑΤΕ από το 1930.

Τα στοιχεία της αριθμητικής επέκτασης και ποικίλης δραστηριότητας των Συνεταιριστικών Οργανώσεων, κατά περιόδους και τομείς, βασικών εργασιών, είναι εκπληκτικά, όπως έχουν καταγραφεί από αρμόδιες υπη-

ρεσίες, ειδικά περιοδικά και βιβλία μελετητών. Μερικά δε στοιχεία από την σημερινή πραγματικότητα θα αναφερθούν σε άλλες ειδικές Εισηγήσεις.

Η παρουσίαση που γίνεται τώρα είναι πρώτα μια οφειλόμενη απόδοση τιμής, από το σημερινό Επιστημονικό Συνεταιριστικό Συνέδριο αξιολογών συνεταιριστών, στο πηγαίο λαϊκό ανθρώπινο στοιχείο πάνω στο οποίο στηρίζεται ο ευρύτερος συνεταιριστικός θεσμός και στους πατέρες και προπάτορές μας που με τα έργα τους έχουν αποκτήσει το δικαίωμα να απευθύνονται στους νεότερους με τα λόγια του Ματρώζου («αν οι ζητιάνοι σαν κι εμέ δεν έχυναν το αίμα, οι καπετάνιοι σαν κι εσέ δεν θα φορούσαν στέμμα») με την ελπίδα ότι οι κάθε φορά νεότεροι στα συνεταιριστικά όχι μόνο θα λένε αλλά θα πραγματοποιούν με τη δράση τους το «άμες δε γ' εσόμεθα πολλώ κάρονες».

Αλλά πέρα από την απόδοση τιμής, η παρουσίαση αυτή είναι μέσα στην ουσία του σκοπού του σημερινού Συνεδρίου όχι απλώς για μια θεώρηση του σημερινού ελληνικού συνεταιρισμού μέσα από την ιστορική διαδρομή του, αλλά κυρίως για τα συμπεράσματα και τις υποδείξεις στις οποίες οδηγεί. Υποδείξεις προς τα έξω (προς το Κράτος και άλλους παράγοντες εξουσίας) αλλά και υποδείξεις προς τα μέσα, στην ίδια την ελληνική συνεταιριστική κίνηση, στην αιρετή και υπηρεσιακή σημερινή και αυριανή ηγεσία της, στα μέλη που αποτελούν την πολυάνθρωπη βάση της συνεταιριστικής πυραμίδας, στους ανθρώπους γενικά που ενδιαφέρονται για τον θεσμό και γενικά σε όσους αρμόδιους παράγοντες πρέπει να είναι χρήσιμες οι επιστημονικές αντικειμενικές γνώμες και υποδείξεις ανθρώπων που έχουν πλατύτερο και βαθύτερο συνεταιριστικό εξοπλισμό —από γνώσεις, πείρα και καθήκοντα— όπως είναι οι Εισηγητές του Συνεδρίου αυτού.

Αναφέρομαι τώρα —ενδεικτικά και περιληπτικά— σε μερικές πρωτοποριακές προσπάθειες και εφαρμογές, πέρα δηλαδή από το γνωστό τακτικό έργο των πιστωτικών και προμηθευτικών εργασιών, των πωλήσεων και άλλων βασικών εργασιών στην παραγωγή και κατεργασία των προϊόντων.

1^ο Αναφέρομαι πρώτα, τιμητικά, σε μία μόνο από τις πολλές και αξιοθαύμαστες πραγματοποιήσεις της Συντροφιάς των Αμπελακίων: την

οργάνωση υποδειγματικής υγειονομικής προστασίας για όλα τα μέλη της κυψέλης αυτής, με νοσοκομείο, φάρμακα και γιατρούς σπουδασμένους με δαπάνες του Συνεταιρισμού αυτού. Λεπτομέρειες και αξιολόγηση υπάρχουν, εκτός από άλλες πηγές, στην επίσημη παρουσίαση που έκανε στην Ακαδημία Αθηνών το 1980 ο καθηγητής γιατρός Ακαδημαϊκός Νικόλαος Λούρος ⁽⁶⁾.

Αλλά και στα νεότερα χρόνια, στις αρχές του αιώνα μας, την ίδια βασική υπηρεσία πρόσφεραν —σε μικρότερο βαθμό ανάλογο με τις οικονομικές τους δυνατότητες— και άλλοι Συνεταιρισμοί: στη Λαμία ο λεγόμενος Σύλλογος Τεχνηργατών Λαμίας (στην ουσία Συνεταιρισμός), στην Κύμη ο Σύλλογος Κύμης Ευβοίας και αλλού (βλ. «οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» Τόμος Α', σελ. 216).

Και στη συνέχεια, μετά τον νόμο 602, πρέπει να μνημονευθούν οι ανάλογες **υγειονομικές πρωτοβουλίες** των πρώτων εργατικών συνεταιρισμών, όπως ο Νοσηλευτικός Συνεταιρισμός των Εργατών στον Πειραιά το 1918 με οργάνωση υγειονομικής περιθάλψης και συνεταιριστικού φαρμακείου (τόμος Α' σελ. 388)⁽⁷⁾.

Και όταν οι υφιστάμενες ανάγκες έφεραν σε δημόσια συζήτηση και προβολή το πρόβλημα αυτό που αφάνιζε τον Λαό (κυρίως με ελονοσία, φυματίωση κ.λπ.), πολλοί ειδικοί στήριξαν τις ελπίδες τους στο θεσμό των ειδικών Υγειονομικών Συνεταιρισμών που άρχισαν να προπαγανδίζονται και να ιδρύονται στην ύπαιθρο προπολεμικά, με διεύρυνση του αριθμού τους μετακατοχικά⁽⁸⁾. Αλλά και οι γενικοί Συνεταιρισμοί και οι Ενώσεις προσπαθούσαν και πετύχαιναν να προσφέρουν σχετική βοήθεια (π.χ. Ένωση Πεζών).

2° Από έλλειψη κρατικής φροντίδας, πρωτοβουλία αξιολογη ανέπτυξαν οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις και στην **προστασία του πολύτιμου ζωϊκού κεφαλαίου**. Πολλές Ενώσεις Συνεταιρισμών (με την βοήθεια και της ΑΤΕ), δημιούργησαν ειδικές υπηρεσίες με τίτλο «Οργανισμός κτηνιατρικής περιθάλψεως και βελτιώσεως της κτηνοτροφίας» που ανέπτυξαν αξιολο-

(6) Βλ. το κείμενο της 21.2.1980 στο περιοδικό «Θέματα Συνεταιρισμών», έτος 1980, σελ. 4343. Γενικότερα για τα Αμπελάκια βλ. Έκθεση και αναλυτική βιβλιογραφία στον Α' τόμο του έργου «Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα», σελ. 59-79.

(7) Παρόμοιες προσπάθειες και πετυχημένες εφαρμογές έγιναν και από τα πρώτα Αλληλοβοηθητικά Σωματεία του ν. 604/1914 που στην ουσία είναι και αυτά Συνεταιρισμοί (με την ευρύτερη έννοια του όρου, χωρίς την επιχειρηματική δυνατότητα των κυρίως Συνεταιρισμών).

(8) Βλ. Τόμος Α', σελ. 388, 390, τόμος Β' σελ. 994, 1001 (για το 1932) 1033 (για το 1933), 1125 (για το 1934) και Τόμος Γ' σελ. 1345, 1349, 1360, 1364, 1422, 1457, 1474, 1495 και νεότερα για πολλές προσπάθειες και εφαρμογές, τις οποίες δεν είναι δυνατόν να αναφέρουμε εδώ ονομαστικά. Το 1938 υπήρχαν τουλάχιστον 12 Ειδικοί Υγειονομικοί Συνεταιρισμοί. Οι πρωτοβουλίες αυτές επαναλήφθηκαν και μετακατοχικά. (Βλ. στον Δ' τόμο).

γη δραστηριότητα. Η Ακαδημία Αθηνών εβράβευσε την προσπάθεια αυτή (τόμος Β' σελ. 1125). Αλλά ο κρατισμός και το συμφέρον της δημοσιούπαλληλικής γραφειοκρατίας έφτασαν στην απίστευτη ενέργεια να καταργήσουν με νόμο (τον νόμο 734/1941) τους ιδιωτικούς αυτούς εθνωφελείς οργανισμούς που στηρίζονταν στο ενδιαφέρον και την συνεισφορά των ίδιων των εξυπηρετούμενων αγροτών, να δημεύσουν την περιουσία (εγκαταστάσεις κ.λπ.), με την διαβεβαίωση ότι το Κράτος (το ταλαίπωρον κατοχικόν Κράτος) θα αναλάβει το έργο αυτό. Και έτσι αναγκάστηκαν οι Ενώσεις να ξαναξεκινήσουν την προσπάθεια αυτή μετακατοχικά για να σώσουν το ζωϊκό κεφάλαιο (Ενώσεις Βερροίας, Κατερίνης, Θεσσαλονίκης, Λαγκαδά, Εορδαίας, Γιαννιτσών, Σερρών, Παγγαίου, Λέσβου και αλλού)⁽⁹⁾.

3° Από την προπολεμική εποχή (του καντηλιού και της λάμπας πετρελαίου) πολλοί Συνεταιρισμοί είχαν χαρίσει τον **ηλεκτροφωτισμό στα σπίτια και τους δρόμους ελληνικών χωριών** (πολύ πριν την ίδρυση της ΔΕΗ). Αργότερα, ειδική μνεία πρέπει να γίνει για τον πρωτοποριακό ειδικό Συνεταιρισμό παραγωγής και διανομής ηλεκτρικού ρεύματος στη Δράμα (το 1948) με τον οποίο συνεργάστηκε ο Δήμος Δράμας με βάση τον ειδικό νόμο 1004/1949⁽¹⁰⁾.

4° Πολλές οι τοπικές πρωτοβουλίες και τεράστια η αποφασιστική συμβολή των Συνεταιριστικών Οργανώσεων στην **γενικότερη τεχνική πρόοδο της υπαίθρου**. Από το απλό αλλά θαυματουργό σιτοκαθαριστήριο, διαδοχικά στα δύσκολα και μεγάλα εργοστάσια (γεωργικές βιομηχανίες κ.λπ.). Τα αναλυτικά στοιχεία δίνουν οι κατά καιρούς εκθέσεις της Υπηρεσίας Συνεταιρισμών της ΑΤΕ και πολλά άλλα σχετικά δημοσιεύματα. Για την φοβερή καθυστέρηση που υπήρχε και την τεράστια συμβολή των Συνεταιρισμών, αναφέρω (για τους νεότερους) δυο χαρακτηριστικές περιπτώσεις (από τις πολλές που το αποδεικνύουν):

α) Πρώτα την επιστολή-έκκληση του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας Ανδρέα Μιχαλακόπουλου προς τους δασκάλους που τους παροτρύνει (το 1913, πριν από τον νόμο 602) να κατηγήσουν τους αγρότες για την ίδρυση Συνεταιρισμών τονίζοντας ότι θα ήταν μεγάλη ωφέλεια αν θα γινόταν δυνατό με τον ιδρυόμενο Συνεταιρισμό τους οι αγρότες να αγοράσουν από κοινού και να χρησιμοποιούσαν έστω και ένα μόνο σιτοκαθαριστήριο ή άλλο γεωρ-

(9) Βλ. Τόμος Β', σελ. 1006, 1125, Τόμος Γ', σελ. 1210, 1365, 1427, 1430, 1575. Μετακατοχικές προσπάθειες και ανασύσταση Βλ. «Φωνή Συνεταιρισμών» και Τόμος Δ'.

(10) Βλ. αναλυτικό κείμενό μου στην «Αγροτική» Αθηνών 30/7/1993 με τις επωνυμίες των Συνεταιρισμών και τις εγκαταστάσεις τους σε διάφορες περιφέρειες. Επίσης βλ. «Συνεταιριστής», 1949, σελ. 57, «Φωνή Συνεταιρισμών» 1949, σελ. 1781.

γικό μηχανήμα (Τόμος Α', σελ. 264). Γνώριζε ο Υπουργός την τεράστια επίδραση που είχε στη γεωργική πρόοδο όταν το 1902 διαπίστωσαν οι αγρότες ότι το σιτοκαθαριστήριο που αγόρασαν με τον Συνεταιρισμό τους στον Αλμυρό, και η εμφάνιση του σπόρου στο θειϊκό χαλκό, έσωσε από τον δαυλίτη που κατέστρεφε τις σοδειές τους, τον δαυλίτη που πίστευαν μοιρολατρικά ότι τον δίνει ο Θεός για τιμωρία (Τόμος Α', σελ. 186). Και έτσι ο «θειϊκός χαλκός» θεωρήθηκε «θειϊκός».

β) Δεύτερη περίπτωση με τεράστια επίδραση στη γεωργική πρόοδο: Η εικόνα εκείνη στις 31 Μαΐου του 1911 όταν η «Ομόνοια», η αλωνιστική μηχανή που απόκτησε ο Συνεταιρισμός του Αλμυρού με ομαδικό δάνειο 20 αποφασιστικών μελών του, «βαδίζουσα δια της κεντρικής πλατείας προς τον τόπον του αλωνισμού, εκάλει δαιμονιωδώς συρίζουσα, εις πανδαισίαν, ούτως ειπείν, πάντας τους γεωργούς» (Τόμος Α', σελ. 191). Και την «Ομόνοια» ακολούθησε η «Πρόδος» (η αλωνιστική μηχανή «Πρόδος») και βέβαια η γενικότερη τεχνική πρόοδος σε όλη τη χώρα με ποικίλες, αναρίθμητες εφαρμογές σε μηχανήματα καλλιέργειας, συγκομιδής, σε σταφιδόπανα, λιπάσματα, οινοποιεία, ελαιουργεία, τυροκομεία και πολλές και διάφορες αξιόλογες γεωργικές βιομηχανίες.

5° Τεράστιας σημασίας πρωτοποριακή εφαρμογή από το 1900, είναι το έργο του Συνεταιρισμού με τίτλο «**Σύλλογος Τεχνεργατών Λαμίας**». Ιδρύθηκε για να ικανοποιήσει με συνεταιριστική οργάνωση, υλική συμμετοχή και δραστηριότητα, τις ανάγκες (κυρίως) δανεισμού των ανθρώπων του τόπου (από πολλά επαγγέλματα) που θα συνεργαζόταν, και να τους σώσει από την φοβερή τοκογλυφία και την εξάρτηση. Ήταν μια εφαρμογή που δυστυχώς δεν προβλήθηκε όσο έπρεπε από τότε για να έχει μιμητές. Κατόρθωσε όμως να επιζήσει —παρόλα τα εμπόδια από διατάξεις της νομοθεσίας και άλλα— να δρα με επιτυχία τοπικά επί ένα αιώνα περίπου για να γίνει τα τελευταία χρόνια σημείο πετυχημένης αναφοράς και να ακολουθούν τώρα αρκετές παρόμοιες προσπάθειες (**πραγματικοί Πιστωτικοί Συνεταιρισμοί**, όπως λειτουργούν σε πολλές Χώρες), στις οποίες πρέπει να συστήσουμε μεγάλη προσοχή και να ευχηθούμε καλή θεμελίωση και επιτυχημένη δραστηριότητα(11).

6° Πρέπει ακόμα να ανασύρουμε από τις πολλές πρωτοποριακές προσπάθειες και εκείνη του Συνεταιρισμού Καπνοπαραγωγών Ιωαννίνων το 1918, που στην προσπάθεια για ομαδική συνεταιριστική πώληση των καπνών, βρέθηκαν οι καπνοπαραγωγοί μπροστά στην συστηματική αντίδραση των καπνομεσιτών - καπνεμπόρων. Στις δύσκολες όμως αυτές

(11) Βλ. Τόμος Α', σελ. 316, «Συνεταιριστής» 1930, σελ. 3 και τους τωρινούς ειδικούς νομικούς κανόνες για τις Συνεταιριστικές Τράπεζες.

στιγμές, αντί να παραδοθούν, πέρασαν στην ηρωική αντεπίθεση. Και με την πιστωτική βοήθεια και άλλων Συνεταιρισμών, δημιούργησαν αμέσως **τα δικά τους συνεταιριστικά τσιγάρα**, στην απορρόφηση των οποίων βρήκαν και πάλι την βοήθεια και άλλων Συνεταιρισμών (Τόμος Α' σελ. 370). Ήταν μια ηρωική προσπάθεια (με εκδηλώσεις θαυμαστής συνεταιριστικής αλληλεγγύης) για όσους γνωρίζουν τις μεγάλες δυσκολίες για τέτοια πραγματοποίηση και επιτυχία. Και είναι ευτύχημα ότι η συνεταιριστική αυτή ιδέα, έπειτα και από άλλες πρωτοποριακές προσπάθειες σε καπνοπαραγωγικές περιφέρειες, **έφτασε σήμερα στα οικοδομήματα που λέγονται ΣΕΚΕ και ΣΕΚΑΠ, στα οποία οφείλεται θαυμασμός και έπαινος.**

7° Άλλη πρωτοποριακή εφαρμογή είναι η ανάληψη από Συνεταιρισμούς της φροντίδας για την **αγροτική ασφάλεια**, η έλλειψη της οποίας —μαζί με την τοκογλυφία— ήταν η καταστροφή των αγροτών ⁽¹²⁾. Πολλές και ποικίλες οι εφαρμογές, στο Νεοχώρι Αιτωλοακαρνανίας, την Αράχωβα, το Δαδί, το Κρικκούκι, τον Αετό και αλλού⁽¹³⁾.

8° Πρωτοστάτες και πάλι οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις για την **αντιμετώπιση της φυλλοξήρας** και όχι το Κράτος. Οργανώνουν ειδικά φυτώρια σε Θεσσαλία, Κρήτη, Εύβοια, Αττική και αλλού («Φωνή Συνεταιρισμών» σελ. 251, 1123 και αλλού).

9° Αλλά και σε άλλους γενικότερους τομείς πολλές οι πρωτοβουλίες. Για παράδειγμα: Πολύ πριν από την σημερινή «δωρεάν παιδεία» (επί δικαίους και αδικούς) η ΣΕΚΕ, με τεράστιες δαπάνες της, έδωσε για πολλά χρόνια, στα φτωχά αγροτόπαιδα που είχαν επίδοση στα γράμματα, τη δυνατότητα να σπουδάσουν διάφορες επιστήμες (με υποτροφίες της και σε οικοτροφεία της) για να βοηθήσουν, στη συνέχεια, με τις επιστημονικές υπηρεσίες τους, τις Συνεταιριστικές Οργανώσεις, τον αγροτικό κόσμο και γενικότερα την ελληνική κοινωνία⁽¹⁴⁾. Στον ίδιο τομέα πολλές οι μικρές συνεισφορές (κατά δύναμη) και άλλων Συνεταιριστικών Οργανώσεων.

10° Είναι **πολυσέλιδος ο κατάλογος** των πρωτοποριακών πρωτοβουλιών, αλλά η κλεψύδρα του χρόνου δεν επιτρέπει να αναφερθούν τώρα και άλλες. Θα τελειώσω την απαρίθμησή τους με μια μόνο πολύ επίκαιρη (από τις συζητήσεις που γίνονται τον τελευταίο καιρό). Με το Ρίο - Αντίρριο. Ποιός, λοιπόν, είναι αυτός που έκανε τη **σύνδεση Ρίου-Αντιρρίου** κατά την τόσο δύσκολη περίοδο του 1946; Δεν είναι το Κράτος, ούτε η επιχειρηματική ιδιωτική πρωτοβουλία. **Είναι οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις** που το τόλμησαν και το πραγματοποίησαν, με τεράστιο οικονομικό

(12) Βλ. Τόμος Α', σελ. 413, 445, «Βοηθός Συνεταιρισμών» 1919, σελ. 182 και 1920 σελ. 186.

(13) Βλ. Τόμος Α', σελ. 242, 245, 436, 464, «Βοηθός Συνεταιρισμών» Ιανουάριος 1921.

(14) Κατάλογο 500 περίπου υποτρόφων βλ. στο βιβλίο του Β. Ιλαντζή «ΣΕΚΕ» και «ΚΑΠΝΟΣ».

κίνδυνο. Η ΚΥΔΕΠ, σε συνεργασία με τις τοπικές Ενώσεις Συνεταιρισμών. Και στις 31 Αυγούστου 1946 το συνεταιριστικό πλοίο «Σωκράτης Ιασεμίδης» ένωσε με το παρθενικό του ταξίδι την Δυτική Στερεά και Ήπειρο με την Πελοπόννησο - Μεγαρίδα - Αττική και πρόσφερε εξυπηρέτηση στους ανθρώπους και τα προϊόντα. Έργο τεράστιο για την εποχή του⁽¹⁵⁾.

Αυτές είναι μερικές μόνο ενδεικτικές πρωτοποριακές ενέργειες ειδικής μορφής που προήλθαν από το ενδιαφέρον, την πρωτοβουλία, την οικονομική και ηθική συνεισφορά ομάδων του Ελληνικού Λαού που με τον θεσμό των Συνεταιρισμών συνεργάστηκαν δημιουργικά για να αντιμετωπίσουν προβλήματα σε διάφορους τομείς. Και βέβαια υπάρχει πάντα το τεράστιο τακτικό έργο των Συνεταιριστικών Οργανώσεων στους βασικούς τομείς: πιστώσεις στη γεωργία, προμήθειες ειδών για επαγγελματικές ή οικιακές ανάγκες, καλλιεργητικές και συλλεκτικές φροντίδες, επεξεργασία προϊόντων, διάθεση προϊόντων κ.λπ., κ.λπ. (για το οποίο δεν είναι αρμόδια η εισήγηση αυτή, άλλωστε χρειάζονται εκατοντάδες σελίδες για να σκιαγραφηθεί).

Τις προσπάθειες, προσφορές, υπηρεσίες αυτές των Συνεταιριστικών Οργανώσεων, πολύ λίγο τις βοήθησαν, συνήθως τις αγνόησαν ή και τις εμπόδισαν οι κρατικοί αρμόδιοι (έστω και αν σε εγκαίρια ή άλλες ευκαιρίες εξαίρουν και χειροκροτούν ζωντανά την προσφορά των Συνεταιρισμών και υπόσχονται και διατυπώνουν και ειδικό άρθρο το Σύνταγμα).

Όταν όμως έρχεται κάποτε η στιγμή να προχωρήσει το Κράτος σε κάποια οργάνωση για την αντιμετώπιση ειδικών αναγκών για τις οποίες οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις είχαν αναπτύξει πρωτοποριακή πηγαία δραστηριότητα και είχαν δείξει το δρόμο, τότε συνήθως αγνοούνται, δεν υπήρξε φροντίδα να χρησιμοποιηθούν οι δυνατότητές τους και να μετασχουν θεσμικά οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις στην ευρύτερη οργάνωση (όπως γίνεται σε άλλες Χώρες) για να κινητοποιείται το ενδιαφέρον του ανθρώπινου τοπικού παράγοντα, για να υπάρχει μικρότερο κόστος και άλλοι υποβοηθητικοί παράγοντες.

Λεπτομέρειες για τέτοιες δυνατότητες και σχετικές διεκδικήσεις των Συνεταιριστικών Οργανώσεων δεν είναι δυνατόν να δοθούν εδώ. Είναι όμως πολλές οι περιπτώσεις καταγραμμένες κυρίως στα συνεταιριστικά περιοδικά «*η Φωνή των Συνεταιρισμών*» και «*Ο Συνεταιριστής*» (από το 1946).

(15) Βλ. και αναλυτικά κείμενά μου στην «Αγροτική», Μάρτιος 1987 και Ιούνιος 1993 και παλαιότερα στη «Φωνή Συνεταιρισμών», 1946, σελ. 109.

Εκείνο που πρέπει να τονιστεί τώρα ως βασικό συμπέρασμα και υπόδειξη (αν υπάρξουν ώτα ακουόντων) είναι:

1) **Σε ό,τι αφορά τους εξωτερικούς παράγοντες (δηλαδή το Κράτος, τη διοίκηση, την Εξουσία):** ότι αν κατανοούσαν τη σημασία του θεσμού των Συνεταιρισμών και αν τους άφηναν να αναπτύξουν τις δραστηριότητές τους, αντί να τους δημιουργούν εμπόδια με την νομοθεσία και άλλες διαστρεβλωτικές επεμβάσεις και αν τους βοηθούσαν λογικά —άλλωστε υπάρχει και η κακοεφαρμοζόμενη επιταγή από το Σύνταγμα— όχι προνομιακά, τότε πολλά από τα προβλήματα που ταλαιπωρούν τις τοπικές κοινωνίες, την οικονομία, τους ίδιους τους πολυτευόμενους και τις κρατικές υπηρεσίες, θα ήταν δυνατό να βρίσκουν λύσεις με την πολύτιμη ενημέρωση, κατανόηση και σύμπραξη των ίδιων των ενδιαφερομένων ατόμων, αντί ο πολύμορφος Κρατισμός να κρατά ξένους τους πολίτες και συνεπώς και αυτοί, δικαιωματικά, να τα περιμένουν και να τα ζητούν όλα από το βαρῆκο Κράτος, αφού δεν υπάρχει η δυνατότητα να συνεισφέρουν οργανικά το ενδιαφέρον, τις δραστηριότητες, την υλική συμμετοχή τους (16).

2) **Σε ό,τι αφορά τις ίδιες τις Συνεταιριστικές Οργανώσεις και την Ηγεσία τους (τοπική, περιφερειακή, κεντρική - αιρετή και διευθυντική) το συμπέρασμα και η καθοδηγητική γραμμή νομίζω ότι είναι:**

Χρειάζεται μεγαλύτερη γνώση του θεσμού (συνειδητοποίηση, μόρφωση, εμπάθυση).

Περισσότερη προσοχή της Ηγεσίας στο ιδεολογικό του περιεχόμενο.

Μεγαλύτερη απόσταση από το Κράτος (εξαρτήσεις διαφόρων μορφών) και στήριξη στις ίδιες δυνάμεις.

Αποφυγή εξωτερικών επιρροών (κομματικών και άλλων).

Μεγαλύτερη προσοχή στη διάκριση του όρου «Συνεταιρισμός» από τον όρο «Συνδικαλισμός» και άσκηση του ρόλου του από τον κάθε θεσμό χωρίς επικαλύψεις.

Μεγαλύτερη προσοχή στην έννοια «**συνεταιριστική πολιτική**» από την έννοια «κομματική σύμπλευση».

Και πολλά άλλα οργανωτικά συνεταιριστικά που δεν πρέπει να μένουν στο περιθώριο επειδή πιέζουν πάντα αποφασιστικά τα μεγάλα προβλήματα των αγροτών και της υπαίθρου για τα οποία αρμόδιες είναι βασικά οι

(16) Θα πρέπει κάποτε να γίνει μια συστηματική έρευνα - μελέτη με στοιχεία και υπολογισμούς (από τη Συνομοσπονδία Συνεταιρισμών ή άλλους αρμόδιους - ειδικούς) για τους τομείς και τις περιπτώσεις όπου οι Συνεταιριστικές Οργανώσεις θα μπορούσαν να έχουν τέτοια υποβοηθητική δράση (σύμφωνα πάντα με τη φύση τους και όχι βέβαια να μετατρέπονται σε βοηθητικούς τροχούς της κρατικής άμαξας - εξουσίας).

επαγγελματικές - συνδικαλιστικές και πολιτικές οργανώσεις και μόνο υποβοηθητικά οι οικονομικές συνεταιριστικές μονάδες.

Πολλά είναι εκείνα τα βασικά που πρέπει να μελετηθούν σε στρογγυλό τραπέζι ήρεμα, καλόπιστα και με συνεταιριστικό ενδιαφέρον και να διατυπωθούν σε Συνεταιριστικό Πρόγραμμα (όπως σε Σύνταγμα) με σύμπραξη της αιρετής εκπροσωπευτικής Ηγεσίας και της Επιστήμης. Το υλικό υπάρχει, πρέπει να υπάρξει και η κατανόηση, η σοβαρή διάθεση για συστηματική απασχόληση με τα θέματα αυτά⁽¹⁷⁾.

Και καταλήγω με τη φωνή του κορυφαίου Έλληνα πνευματικού ανθρώπου στα συνεταιριστικά, του Θ. Τζωρτζάκη, που συνοψίζει επιγραμματικά τα βασικά αυτά προβλήματα. Γράφει το 1954 («Ο Συνεταιριστής» 1954, σελ. 153):

«Δεν είναι, ..., ούτε περιττή, ούτε ανώφελη η αδιάκοπη και άγρυπνη παρακολούθηση των βασικών συνεταιριστικών ζητημάτων, οργανωτικών, μορφωτικών, οικονομικών, κοινωνικών κ.τ.λ., στην πιο πλατιά σημασία τους. Στην ικανοποιητική ρύθμιση των ζητημάτων αυτών στηρίζεται η εδραίωση των συνεταιρισμών και η ανεμπόδιστη προκοπή τους. Ο συνεταιριστής δεν πρέπει να παραλείπει σε κάθε ευκαιρία να τα παρουσιάσει και να τα τοποθετήσει στην πρώτη γραμμή των συνεταιριστικών ενδιαφερόντων και επιδιώξεων, καθώς και να διατυπώνει τις γνώμες του για την καλύτερη δυνατή ρύθμισή τους: Η συνεταιριστική νομοθεσία, η συστηματική οργάνωση των συνεταιρισμών, η εξωσυνεταιριστική και εσωσυνεταιριστική εποπτεία τους, η συνεργασία των συνεταιρισμών και των αρμοδίων Υπηρεσιών και Οργανισμών για την από κοινού άσκηση μιας συντονισμένης συνεταιριστικής πολιτικής, η θέση των συνεταιριστικών υπαλλήλων, η συνεταιριστική μόρφωση και εκπαίδευση, τα συνεταιριστικά προγράμματα, ο γενικότερος ρόλος των συνεταιρισμών στην εθνική μας και ιδιαίτερα στην αγροτική μας οικονομία, η κοινωνική τους σημασία, ιδιαίτερα η συμβολή τους στην αποκατάσταση κοινωνικής δικαιοσύνης με την εκουσία και ελεύθερη οργάνωση του λαού σε συνεταιρισμούς, είναι ζητήματα που πρέπει να προβάλλει ο συνεταιριστής και εξακολουθητικά να διαπραγματεύεται με σύστημα και συνέπεια. Να προσπαθεί έτσι να συμβάλει και αυτός, με όσα μέσα διαθέτει, ώστε να διατηρηθεί ζωηρό και γόνιμο το ενδιαφέρον στη συνεταιριστική κίνηση για την ικανοποιητική λύση τους».

Ευχή λοιπόν να υπάρξει αυτό το ενδιαφέρον. Είναι η βασική ανάγκη του Ελληνικού Συνεργατισμού.

(17) Βλ. τις εκκλήσεις για τα προβλήματα αυτά στο περιοδικό «Θέματα Συνεταιρισμών» 1984 τεύχος 83 σελ. 5948 και τεύχος 84 σελ. 6112 και στον πρόλογο του Γ' Τόμου του έργου «Οι Συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» σελ. 8/1 160 και επόμ.

Παρελθόν, παρόν και μέλλον των συνεταιρισμών

του Π. ΚΟΥΡΗ,
Γενικού Διευθυντή της ΠΑΣΕΓΕΣ(*)

Καθώς πλησιάζουμε στο τέλος του αιώνα μας, η Ιστορία, σαν να θέλει να τονίσει το τέλος μιας εποχής και την αρχή μιας νέας, κατακλύζεται από γεγονότα και κοσμοϊστορικές εξελίξεις. Έχει ειπωθεί πως η Ιστορία «κοιλοπονάει» με φριχτούς πόνους πριν γεννήσει κάτι καινούργιο. Πράγματι, βρισκόμαστε σήμερα σε ένα τέτοιο ιστορικό μεταίχμιο καθώς κλείνει ο εικοστός και γεννιέται ο εικοστός πρώτος αιώνας. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες της ρευστότητας, της αβεβαιότητας και της σύγχυσης που επικρατεί στο οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό και τεχνολογικό μας περιβάλλον, ένα μόνο είναι βέβαιο: πως ο 21ος αιώνας, δηλαδή το αύριο, δεν θα είναι φτιαγμένος όπως το σήμερα. Το «Τρίτο Κύμα»⁽¹⁾ της τεχνοκουλτούρας, της εικονικής πραγματικότητας και της νανοτεχνολογίας⁽²⁾ έχει αρχίσει να δημιουργεί μία τεραστίων διαστάσεων ασυνέχεια στη γνωστή, παραδοσιακή και ευπρόσδεκτη ιστορική συνέχεια του παρελθόντος. Πράγματι, φαίνεται πως η ανθρωπότητα έχει ήδη εισέλθει στο κατώφλι της «μονίμως εφήμερης» πραγματικότητας.

Το Συνεταιριστικό Κίνημα γεννήθηκε πριν από εκατόν πενήντα χρόνια σε παρόμοιες, για την εποχή εκείνη τουλάχιστον, οικονομικές, κοινωνικές και τεχνολογικές συνθήκες. Γεννήθηκε από το φόβο και την ανη-

(*) Οι απόψεις που εκφράζονται στην παρούσα εισήγηση είναι αυστηρά προσωπικές και δεν εκπροσωπούν υποχρεωτικά απόψεις ή θέσεις της ΠΑΣΕΓΕΣ.

συχία ότι η νέα τεχνολογία θα οδηγούσε σε ευρείας κλίμακας υποκατάσταση της εργασίας από το κεφάλαιο στην παραγωγή και στη διανομή αγαθών και υπηρεσιών. Ανδρώθηκε όταν αυτές οι ανησυχίες άρχισαν να γίνονται πραγματικότητα, με αποτέλεσμα την τεράστια συμπίεση της αμοιβής εργασίας και την επικράτηση συνθηκών μαζικής φτώχειας και απελπισίας στη δεκαετία του 1840, γνωστή στην ιστορία ως η «**Δεκαετία της Πείνας**» («**Hungry Forties**»)⁽³⁾. Εξαπλώθηκε, τέλος, σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή ήπειρο καταρχήν και στη συνέχεια στον υπόλοιπο κόσμο, όταν η ορμητική έλευση του «Δεύτερου Κύματος», δηλαδή της Βιομηχανικής επανάστασης, επέβαλε όρους και συνθήκες διαβίωσης ιδιαίτερα σκληρές και αντίξορες στη μεγάλη μάζα των εργατών, των αγροτών και των βιοτεχνών της κάθε χώρας που έπληττε. Όταν η ανεργία, η τοκογλυφία, η φτώχεια, η κοινωνική αδικία έπλητταν ουσιαστικά τις πραγματικές παραγωγικές τάξεις της κάθε κοινωνίας.

Υπό αυτή την έννοια, ο συνεταιρισμός υπήρξε πάντα και παραμένει «παιδί της ανάγκης». Όμως, ο συνεταιρισμός υπήρξε, επίσης, πάντα και παραμένει ο «φορέας του ανταγωνισμού», όπως τον ονόμασε ο μεγάλος δάσκαλος του Συνεργατισμού Κ. Ζιντ⁽⁴⁾, ή το «μέτρο του ανταγωνισμού», όπως τον ήθελαν και τον θέλουν οι Αμερικανοί οικονομολόγοι⁽⁵⁾. Υπό αυτή την έννοια, ο συνεταιρισμός υπήρξε πάντα ο κατεξοχήν θεσμός ενότητας, ενοποίησης και ολοκλήρωσης των μικρών, αδύναμων, διασπασμένων και διεσπαρμένων οικονομικών δυνάμεων, οι οποίες μπορούν, μέσα από την ενεργό, ισότιμη και ειλικρινή συνεργασία τους, όχι μόνο να αποκτήσουν τα πλεονεκτήματα των μεγάλων οικονομικών μονάδων (οικονομίες κλίμακας, κ.λπ.), αλλά και να επιβάλουν τους όρους και τις συνθήκες ενός υγιούς ανταγωνισμού.

Καθώς λοιπόν, κλείνει ο αιώνας μας και καθώς αρχίζει να ανατέλλει ο αιώνας της πληροφορίας, του κυβερνοχώρου και της ψηφιακής τεχνολογίας, καθώς η κοινωνία μας κινείται όλο και περισσότερο προς το επίκεντρο του «μονίμως εφήμερου», καθώς ο νέος πολιτισμός του «Τρίτου Κύματος» απειλεί να συμπαρασύρει στο διάβα του τις θεωρίες με τις οποίες αποκτήσαμε τις γνώσεις μας, τις υπερωιωνόβιες ιδεολογίες που διδακθήκαμε και σεβαστήκαμε, τους θεσμούς και τα συστήματα που, τόσο οι παλιότερες, όσο και η δική μας γενιά, προσπαθήσαμε και αγωνιστήκαμε να στήσουμε, αμείλικτο τίθεται, σε όλους όσους συνεχίζουμε να πιστεύουμε στην αξία και στη χρησιμότητα του Συνεργατισμού, το ερώτημα:

— **ποιά είναι η θέση και η προοπτική των συνεταιρισμών στον αιώνα που έρχεται;**

Για να απαντήσει κανείς σε αυτό το ερώτημα οφείλει να κάνει μία, έστω και σύντομη, αναδρομή στο παρελθόν και να εξετάσει το παρόν, την υφιστάμενη δηλαδή κατάσταση των συνεταιρισμών. Αν και το αύριο δεν θα'

ναι, καθώς φαίνεται, φτιαγμένο από το σήμερα, η αναδρομή στο παρελθόν είναι αναγκαία, όχι τόσο για να επεκτείνουμε τις ιστορικές εμπειρίες του παρελθόντος στο μέλλον, ούτε για να προεκτείνουμε την αναπτυξιακή γραμμή και την ανοδική πορεία των συνεταιρισμών στον αιώνα που έρχεται και να συμπεράνουμε έτσι ότι οι αναπτυξιακές τάσεις του παρελθόντος είναι πολύ πιθανόν να συνεχιστούν και στο μέλλον.

Μία τέτοια προσέγγιση, στην εποχή του νανοδευτερολέπτου και της νανοτεχνολογίας, όπου η αποδιοργάνωση των παραδοσιακών επιχειρήσεων κρίνεται αναγκαία για την επιβίωσή τους, δεν είναι μόνο λαθεμένη, αλλά και επικίνδυνη. Η αναδρομή στο παρελθόν είναι αναγκαία, ωστόσο, για να εξετάσουμε, να αναλύσουμε και να αξιολογήσουμε τα ουσιαστικά χαρακτηριστικά, τα ανεξίτηλα από το χρόνο και το χώρο στοιχεία των συνεταιρισμών, τις «Πλατωνικές Ιδέες» του Συνεργατισμού.

Μόνον έτσι θα μπορέσουμε να συμπεράνουμε με κάποιο βαθμό βεβαιότητας αν ο θεσμός των συνεταιρισμών έχει μέλλον και προοπτική στον αιώνα που έρχεται. Μέσα από την ιστορική αναδρομή θα μπορέσουμε, επίσης, να αντλήσουμε πολύτιμα διδάγματα για τους λόγους και τα αίτια που συμβάλλουν στην επιτυχία (ή στην αποτυχία) των συνεταιρισμών, στοιχεία που είναι απολύτως απαραίτητα για τη μελλοντική προοπτική του θεσμού.

ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Έχει επικρατήσει ιστορικά να δεχόμαστε ως απαρχή του σύγχρονου Συνεργατισμού την ίδρυση του πρώτου συνεταιρισμού από του *α* Δίκαιους Σκαπανείς της Ροτσντέιλ, στην ομώνυμη πόλη της επαρχίας του Λάνκαστερ στην Αγγλία. Είναι ιδιαίτερα συγκινητική, αλλά και διδακτική, η περιγραφή που κάνει ο ιστορικός των Δικαίων Σκαπανέων C. J. Holyoake για το περιστατικό ίδρυσης του συνεταιρισμού της Ροτσντέιλ και θα μου επιτρέψετε να την αναφέρω.

«Στο τέλος του 1843, μία από αυτές τις υγρές, σκοτεινές, πνιγνές, άτυχες και άβολες μέρες... —όπως αυτές που εμφανίζονται προς το Νοέμβριο, όταν το φως της ημέρας χάνεται και ο ήλιος έχει εγκαταλείψει κάθε προσπάθεια να ανατείλει, είτε από αηδία είτε από απελπισία— μερικοί άνεργοι υφαντές, σχεδόν χωρίς τροφή και απογοητευμένοι από την κοινωνική κατάσταση, συναντήθηκαν για να διερευνήσουν τι μπορούσαν να κάνουν για να βελτιώσουν την επαγγελματική τους κατάσταση. Οι βιομήχανοι είχαν κεφάλαιο και οι έμποροι είχαν το πλεονέκτημα των αποθεμάτων. Πώς θα μπορούσαν αυτοί να πετύχουν χωρίς κανένα από τα δύο; Μήπως θάπρεπε να χρη-

σιμοποιήσουν τις παροχές του νόμου για τους φτωχούς; Αυτό σήμαινε εξάρτηση, ή να μεταναστεύσουν; Αυτό σήμαινε εξορία για το έγκλημα που διέπραξαν να γεννηθούν φτωχοί. Τί θα 'πρεπε να κάνουν; Θ' άρχιζαν τον αγώνα της ζωής μόνοι τους. Θα ξεπερνούσαν τους εμπόρους, τους μιλωνάδες και τους καπιταλιστές; Χωρίς πείρα, ή γνώση, ή κεφάλαια, θα γίνονταν έμποροι και βιομήχανοι. Ο κατάλογος των εισφορών μοιράστηκε από χέρι σε χέρι - το Χρηματιστήριο δεν θα θεωρούσε αξία σημασίας το αποτέλεσμα. Μία ντουζίνα από αυτούς τους λιλιπούτειους καπιταλιστές γράφτηκαν για μια εβδομαδιαία εισφορά αξίας δύο πεννών έκαστος - ένα ποσό το οποίο οι Ρότσιλτ της Ροττοντέιλ δεν ήξεραν πού θα βρουν να το πληρώσουν. Μετά από πενήντα δύο οχλήσεις που έγιναν σε αυτούς τους υπέροχους μετόχους, δεν είχαν συγκεντρωθεί αρκετά χρήματα για να αγοραστεί ένα σακί αλεύρι βρώμης»⁽⁶⁾.

Έτσι δειλά, διστακτικά και ταπεινά ξεκίνησε, πριν από εκατόν-πενήντα χρόνια, το πανίσχυρο σήμερα συνεταιριστικό κίνημα.

Το ίδιο δειλά και ταπεινά ξεκίνησε στις αρχές του αιώνα μας και το Ελληνικό συνεταιριστικό κίνημα, με την ίδρυση του «Μετοχικού Γεωργικού Ταμείου Αλληλοβοήθειας» στον Αλμυρό της Θεσσαλίας το 1900. Ο «Έλληνας Χολυόουκ», ο Αριστείδης Κλήμης, που μόλις προηγήθηκε σε αυτό το βήμα, περιγράφει με ιδιαίτερη γλαφυρότητα τις συνθήκες διαβίωσης των αγροτών εκείνης της εποχής και τις πολλές και επίπονες προσπάθειες που κατέβαλαν για να κερδίσουν τον επιούσιον:

«... η κατάσταση των γεωργών υπό πάσαν άποψιν ήτο αξιοθρήνητος· η αμάθεια εξ ενός και η εκ ταύτης πηγάζουσα εμμονή των γεωργών εις την μοιρολατρείαν και εξ ετέρου η ευρεία και ασυνείδητος εκμετάλλευσις αυτών εκ μέρους διαφόρων μικρομεσιτών και τοκιστών, κατέπνιγε παν αίσθημα ανθρωπισμού και ο δυστυχής γεωργός ειργάζετο νυχθημερόν μόνον και μόνον δια να παχύνη με τον ιδρώτα του τους δήθεν προστάτας του και ευεργέτας, άνευ άλλου σκοπού, άνευ ουδενός ετέρου ιδανικού»⁽⁷⁾.

Όμως, το έτος 1900 ορισμένες ευτυχείς συγκυρίες οδήγησαν στην ίδρυση του πρώτου σύγχρονου συνεταιρισμού στον Αλμυρό της Θεσσαλίας. Μία από αυτές τις ευτυχείς συγκυρίες ήταν,

«... η συνάντηση του σπουδαγμένου στην Ευρώπη γεωπόνου Δημ. Γρηγοριάδη, που τοποθετήθηκε Διευθυντής στη, σχεδόν μοναδική τότε στην Ελλάδα, Κασσαβέτιο-Τριανταφυλλίδειο Γεωργική Σχολή (κοντά στον Αλμυρό) με το νεαρό δάσκαλο Νικ. Μιχόπουλο (από αγροτική οικογένεια, ...“γέννημα θρέμμα γεωργού και καπνοπαραγωγού χωριάτη”, όπως γράφει ο ίδιος, ... με επιδράσεις από τον προσοδευτικό Βόλο, με ανησυχίες για το καλυτέρεμα της ζωής των αγροτών συγχωριανών του και με οργανωτικές και προπαγανδιστικές ικανότητες»⁽⁸⁾).

Η ευτυχής συγκυρία συνάντησης των δύο αυτών επιφανών συνεταιριστών στον Αλμυρό, δημιούργησε τη σπίθα που άναψε τη φωτιά του σύγχρονου Ελληνικού Συνεργατισμού. Ο ίδιος ο Νικ. Μιχόπουλος περιγράφει την ίδρυση του πρώτου ελληνικού συνεταιρισμού, ως εξής:

«Από της επομένης ήρχιζε το κήρυγμα και η κατήχησις, από του πατρός μου πρώτον

και των συγγενών μου και των γνωρίμων κατόπιν. Εγκατέλειψα το καφενεϊόν εις το οποίο εσύχναζον, παράτησα τους ιδιαίτερους μου φίλους και αγαπητούς συναδέλφους και μετά το σχολείον διερχόμενη τας ώρας μου εν μέσω γεωργών, αναπτύσσων προς αυτούς ζητήματα αφορώντα την εργασίαν των και τον μέλλοντα να ιδρύσωμεν συνεταιρισμόν. Η προπαγάνδα υπέρ της ιδέας ταύτης βαθμηδόν και κατ' ολίγον ηξάνετο. Και την 2αν μ.μ. ώραν της Κυριακής της 12ης Νοεμβρίου 1900, ο κώδων του κεντρικού ναού της πόλεως εκάλει τους κατηχηθέντας γεωργούς εις το σχολείον, ο δε Γρηγοριάδης εν τω μέσω 48 γεωργών αναπτύσσων προς αυτούς του συνεταιρισμού τα πλεονεκτήματα και αγαθά. Οι συγκεντρωθέντες παρεδέχθησαν τότε την ίδρυσιν σωματείου υπό τον τίτλον "Μετοχικόν Γεωργικόν Ταμείον Αλληλοβοήθειας", ενέκρινον το αναγνωσθέν αυτοίς καταστατικόν και προέβησαν εις την εκλογήν του πρώτου Διοικητικού Συμβουλίου... και τοιουτοτρόπως ετίθεντο τότε αι πρώται βάσεις...»⁽⁹⁾.

Φυσικά, «τέθηκαν αι πρώται βάσεις» τον Νοέμβριο του 1900, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι ο συνεταιρισμός εδραιώθηκε αμέσως στη συνείδηση των γεωργών και των κατοίκων της τοπικής κοινωνίας. Οι αντιδράσεις ήταν πολλές, κυρίως από αυτούς των οποίων τα συμφέροντα εθίγοντο από τη λειτουργία του συνεταιρισμού, και κατέβαλαν κάθε δυνατή προσπάθεια και χρησιμοποίησαν κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσον για να αποβάλουν από το κοινωνικό σώμα αυτόν το νέο, παράξενο και παράδοξο θεσμό. Είναι ακριβώς σε αυτή τη δύσκολη συγκυρία για το συνεταιρισμό του Αλμυρού, αλλά και για τον Ελληνικό Συνεργατισμό γενικότερα, που εμφανίζεται στην ιστορική σκηνή η τρίτη μεγάλη μορφή του Ελληνικού Συνεργατισμού, ο μαχητικός γεωπόνος Σωκράτης Ιασεμίδης. Ο Μιχόπουλος στην έκθεσή του που δημοσιεύτηκε το 1913, γράφει σχετικά:

«Ευτυχώς κατά τας κρίσιμους δια τον Σύλλογον εκείνας ημέρας η θεία πρόνοια, ήτις πάντοτε ειλογεί και προστατεύει παν έργον αγαθόν, έστειλε εναντίθα παρά τη Γεωργική Σχολή άνδρα γνωσμένης δραστηριότητος και υπέρμαχον πάσης συνεταιριστικής ιδέας ... τον κ. Σωκράτην Ιασεμίδην. Ευθύς αμέσως ο κ. Ιασεμίδης ανέλαβεν υπό την προστασίαν του τον Σύλλογον, ωμίλησεν εις συγκεντρώσεις γεωργικάς, μ' ενεθάρρυνεν εις τον αγώνα και τοιουτοτρόπως κατώρθωσα να συγκατηήσω 24 μέλη ...»⁽¹⁰⁾.

Από το 1901 και μετά, μέχρι την ψήφιση του Ν. 602/1915, παρουσιάζεται ένας διαρκώς αυξανόμενος ρυθμός αυθόρμητης δημιουργίας συνεταιρισμών σε όλη τη χώρα. Ορισμένοι από τους γνωστούς ως σήμερα συνεταιρισμούς ιδρύονται αυτή την πράγματι δημιουργική για τα συνεταιριστικά μας πράγματα περίοδο. Για παράδειγμα, το 1904 ιδρύεται ο γνωστός και σήμερα Οινοποιητικός Συνεταιρισμός Αρχανών Κρήτης, με την επωνυμία «Σωματεϊόν Πωλήσεως του οίνου των Αρχανών».

Επίσης, το 1905 ο Σύλλογος Τεχνεργατών Λαμίας, που είχε ιδρυθεί το 1900, μετατρέπεται ουσιαστικά σε πιστωτικό συνεταιρισμό, γνωστός και σήμερα ως ο πλέον προηγμένος πιστωτικός συνεταιρισμός στη χώρα μας. Το 1910 ιδρύεται το Ταμείο Αμύνης Οιοπαραγωγής Λευκάδος (ΤΑΟΛ) που απετέλεσε το πρόπλασμα της σημερινής ΕΑΣ Λευκάδας.

Γενικά, την περίοδο αυτή ιδρύθηκαν και λειτούργησαν, εξ όσων έχουν γίνει γνωστά, 30 περίπου συνεταιρισμοί, με μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό επιτυχίας⁽¹⁾.

Με την ψήφιση του Ν. 602/1915, ο Σωκρ. Ιασεμίδης, ως προϊστάμενος του Τμήματος Συνεταιρισμών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας, με βοθητό του τον Νικ. Μιχόπουλ, αρχίζουν μία συστηματική προσπάθεια για την ίδρυση γεωργικών συνεταιρισμών σε όλη τη χώρα. Πράγματι, την περίοδο αυτή αρχίζει η ραγδαία εξάπλωση του θεσμού των γεωργικών συνεταιρισμών σε όλη την Ελλάδα.

«Το 1915 εγκρίνονται τα καταστατικά και ιδρύονται τελικά 150 Γ.Σ.»⁽¹²⁾.

«Το 1916 ιδρύονται 197 γεωργικοί συνεταιρισμοί»⁽¹³⁾.

«Κατά το έτος 1917 ... ιδρύονται πολυάριθμοι Γεωργικοί Συνεταιρισμοί διαφόρων σκοπών⁽¹⁴⁾ ... (έτσι που) ... στο τέλος του 1917 υπήρχαν συνολικά 649 Γ.Σ.»⁽¹⁵⁾.

«... το έτος 1918 ιδρύθηκαν 150 γεωργικοί συνεταιρισμοί»⁽¹⁶⁾.

«... το έτος 1919 εγκρίνονται τα καταστατικά 161 Γ.Σ.»⁽¹⁷⁾.

«Στο τέλος του 1920 υπάρχουν 1.171 γεωργικοί συνεταιρισμοί (αύξηση το 1920 κατά 257) ... Τα μέλη τους πλησιάζουν τις 75.000, με μερίδες 6 εκατ. δρχ., και ευθύνη 51 εκατ. δρχ.»⁽¹⁸⁾.

Την ίδια χρονική περίοδο το Αγροτικό Συνεταιριστικό Κίνημα (ΑΣΚ) άρχισε να δημιουργεί, επίσης, την ομοσπονδιακή του δομή. Την προσπάθεια αυτή διευκόλυνε και ο Ν. 602/1915 ο οποίος προέβλεπε στο άρθρο 85 ότι,

«Δύο ή πλείονες συνεταιρισμοί δύνανται να ενώονται εις ένωσιν ή σύνδεσμον ή κεντρικούς οργανισμούς δια την επιδίωξιν των κοινών συμφερόντων ή δια την προαγωγήν των οικονομικών αυτών συμφερόντων...».

Πράγματι, από το 1916 άρχισαν να ιδρύονται οι Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών, με πρώτη την «Ένωσιν Συνεταιρισμών Κεντρική Αγροτική Τράπεζα Καλαμών». Ακολούθησαν το 1918 η Γεωργική Συνεταιριστική Τράπεζα Πατρών και η Ένωση Σταφιδικών Συνεταιρισμών Αιγιαλείας, η Κεντρική Συνεργατική Τράπεζα Ηλείας (1920) και το 1922 τρεις Ενώσεις στην Κορινθία, στο νομό Σερρών και στους Γαργαλιάνους Μεσσηνίας. Το 1933 ο αριθμός των υπό λειτουργία Ενώσεων είχε ανέλθει σε 80 με συνολικό αριθμό μελών 2.581 γεωργικούς συνεταιρισμούς, επί συνολικού αριθμού 3.925 συνεταιρισμών το ίδιο έτος.

Η ομοσπονδιακή δομή του ΑΣΚ ολοκληρώθηκε το 1935 με την ίδρυση της ΠΑΣΕΓΕΣ.

Μετά την ημερομηνία αυτή η δομή του ΑΣΚ εμπλουτίστηκε, κυρίως κατά

τη δεκαετία του '40, με την ίδρυση Κοινοπραξιών και, κατά τη δεκαετία του '50, με την ίδρυση Κεντρικών Ενώσεων νομαρχιακής ή εθνικής εμβέλειας. Η υφιστάμενη σήμερα διαρθρωτική δομή του ΑΣΚ συμπληρώθηκε κατά την περίοδο 1950-1980 με τη δημιουργία 90 περίπου Ανώνυμων Συνεταιριστικών Εταιρειών (ΑΣΕ) και ορισμένων ανωνύμων εταιρειών κοινού μετοχικού ενδιαφέροντος των ΑΣΟ και της ΑΤΕ.

Ωστόσο, ενώ η ανάπτυξη των γεωργικών συνεταιρισμών υπήρξε πράγματι ραγδαία και εντυπωσιακή και παρόλο που ο Ν. 602/1915 εκάλυπτε όλες τις μορφές και τους τύπους συνεταιρισμών, δεν παρατηρήθηκε σημαντική ανάπτυξη των αστικών συνεταιρισμών κατά την ίδια χρονική περίοδο. Το 1979, με την ψήφιση του Ν. 921, οι γεωργικοί συνεταιρισμοί αποσπάστηκαν από το γενικό νόμο 602/1915, ο οποίος όμως συνέχισε να ισχύει για τους αστικούς συνεταιρισμούς μέχρι το 1986, οπότε και τέθηκε σε ισχύ ο Ν. 1667/86 «Αστικοί συνεταιρισμοί και άλλες διατάξεις».

Αν εξαιρέσει κανείς τους ομοιοεπαγγελματικούς συνεταιρισμούς, οι οποίοι προμηθεύουν αποκλειστικά τα μέλη τους, η ανάπτυξη των ανοικτών αστικών συνεταιρισμών, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, είναι φαινόμενο των τελευταίων 3-4 δεκαετιών. Σύμφωνα με τα στοιχεία που παραθέτει ο Γ. Δασκάλου στο βιβλίο του «*Αστικοί και γεωργικοί συνεταιρισμοί*»⁽¹⁹⁾, οι υφιστάμενοι σήμερα αστικοί συνεταιρισμοί ανέρχονται σε περίπου 500, μεταξύ των οποίων και 7 ενώσεις, και κατανέμονται ως εξής:

— Καταναλωτικοί	176
— Προμηθευτικοί και πιστωτικοί επαγγελματιών	126
— Παραγωγικοί	47
— Αυτοκινητιστών	105
— Ασφαλιστικοί	52
	—
ΣΥΝΟΛΟ	506

Η συνοπτική αυτή αναφορά στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών στη χώρα μας δεν μας επέτρεψε, φυσικά, να αναλύσουμε τα ιδιαίτερα εκείνα κοινωνικά, οικονομικά και επιχειρηματικά χαρακτηριστικά, αλλά και τα ιστορικά γεγονότα, που συνέβαλαν στην επιτυχία ή στην αποτυχία του θεσμού των συνεταιρισμών στη χώρα μας. Φυσικά, ο χρόνος δεν επιτρέπει μία τέτοια λεπτομερή ανάλυση, αλλά στηριζόμενος στη βαθειά γνώση και εμπειρία του ακροατηρίου θα μου επιτρέψετε να κάνω μία σύντομη αναφορά στα κυριότερα στοιχεία της μακρόχρονης ιστορικής εμπειρίας των ελληνικών αγροτικών συνεταιρισμών.

Καταρχήν, είναι σαφές από τις πρωτοπόρες προσπάθειες των σκαπανέων του Συνεργατισμού, τόσο στη χώρα μας όσο και διεθνώς, ότι οι συνεταιρισμοί αρχίζουν με την ενημέρωση, την πληροφόρηση και, προπαντός, την εκπαίδευση των υποψηφίων μελών. Όπως τονίζει ο μεγάλος δάσκαλος - συνεταιριστής Νικ. Μιχόπουλος, *«από της επομένης ήρχιζε το κήρυγμα και η κατήχησις, από του πατρός μου πρώτον και των συγγενών μου και των γνωρίμων κατόπιν...»*.

Η εκπαίδευση των μελών, των αιρετών διοικήσεων και των υπαλλήλων δεν αποτελεί απλώς μία θεωρητική αρχή Συνεργατισμού, αλλά ουσιαστικό γνώρισμα όλων των πραγματικών συνεταιρισμών και βασικό συστατικό στοιχείο της επιτυχίας τους. Όπως τόνισε πολλές φορές ο μεγάλος συνεταιριστής και πρώην Γενικός Διευθυντής της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης W. P. Watkins,

«Ο Συνεργατισμός είναι ένας οικονομικός θεσμός που χρησιμοποιεί εκπαιδευτικές μεθόδους. Μπορούμε όμως να αντιστρέψουμε το επιχείρημα και να πούμε ότι ο Συνεργατισμός είναι ένας εκπαιδευτικός θεσμός που χρησιμοποιεί οικονομικές μεθόδους»⁽²⁰⁾.

Δυστυχώς, αυτή η ταύτιση του Συνεργατισμού με την εκπαίδευση δεν τηρήθηκε, τουλάχιστον όχι στο βαθμό που έπρεπε, κατά το στάδιο της δημιουργίας και ανάπτυξης του Ελληνικού Συνεργατισμού. Οι ανάγκες της εποχής, που επέβαλαν την ταχύτατη δημιουργία συνεταιρισμών για να αντιμετωπιστούν τα τεράστια προβλήματα της χώρας, κυρίως στον αγροτικό τομέα, μετέτρεψαν ένα κατεξοχήν λαϊκό κίνημα, που ξεπηδάει μέσα από το λαό και που στηρίζεται στις αστείρευτες δυνάμεις του λαού, σε έναν κατεξοχή γραφειοκρατικό θεσμό που επιβάλλεται από πάνω προς τα κάτω από τα όργανα της επίσημης Πολιτείας, χωρίς κατάλληλη προετοιμασία και με υπερβολικές, στις περισσότερες περιπτώσεις, υποσχέσεις που μένουν ουσιαστικά ανεκπλήρωτες. Όπως γράφει χαρακτηριστικά ο Νικ. Δούρος, οικονομικός επιθεωρητής της ΑΤΕ, στο βιβλίο του «Γεωργικοί Συνεταιρισμοί»,

«... ο ενθουσιασμός και η προχειρολογία κατέληξαν στην υπερβολή. Έτσι, ιδρύονται εύκολα απ' τα εποπτικά όργανα θνησιγενή πιστωτικά κατασκευάσματα... Αλλά έλειψε η βαθειά επίγνωση από μέρους του Κράτους. Η στενοκέφαλη μανδαρινική νωθρότητα δεν έχει σχέση με τα σκιρτήματα εκείνα του δημιουργού. Τέτοια δημιουργία, εκτός από λίγες εξαιρέσεις, δεν βλέπουμε στο συνεταιριστικό έργο του Κράτους»⁽²¹⁾.

Αλλά δεν έφτανε μόνο «η στενοκέφαλη μανδαρινική νωθρότητα... και η προχειρολογία», που σημάδεψε τον Ελληνικό Συνεργατισμό κατά την κρίσιμη περίοδο της γέννησής του. Η κρατική κηδεμονία άπλωσε τα τεράστια πλοκάμια της σε ολόκληρο το σώμα και σε όλες τις πτυχές και τις δραστηριότητες των συνεταιρισμών.

«...Η κρατική εποπτεία, π' ασκήθηκε στην αρχή και μετέπειτα, απ' την κακή βάση που πήρε και την πλημμελή κατά το μάλλον σύνθεση, δεν υπήρξε καθοδηγητική πέρα στα στρώματα της αγροτιάς... Κι όπου ασκήθηκε η καθοδήγηση και το δικαίωμα του ελέγχου, απ' το κράτος και απ' τα εποπτικά όργανά του, ασκήθηκε κατά το χειρότερο τρόπο... Υπήρξε εισαγωγικό το πνεύμα του εποπτικού οργάνου. Και το πνεύμα αυτό δεν είναι ο αποδοτικότερος δάσκαλος και οδηγός»⁽²²⁾.

Περισσότερο βάναυσα καταργήθηκαν οι αρχές της δημοκρατίας, της αυτεθύνης και της αυτοδιοίκησης των συνεταιρισμών σε πολιτικά ανώμαλες περιόδους.

«Μπήκε σε μακριά περίοδο στη διοίκηση των συνεταιρισμών η δικτατορία της 4ης Αυγούστου. Διόρισε Διοικητικά Συμβούλια σε Ενώσεις. Έθεσε κυρίαρχα πρόσωπα μέσα στη Διοίκηση, τους λεγόμενους «Επιτρόπους», για τον εντονότερο τάχα κρατικό και εποπτικό έλεγχο. Στραγγαλίστηκε έτσι κάθε ελευθερία στ' όνομα της θεότητας αυτής, με προφανή εξαθλίωση κι οπισθοδρόμηση του συνεταιριστικού κινήματος»⁽²³⁾.

Το ίδιο ακριβώς έπραξε και η χούντα των συνταγματάρχων την περίοδο 1967 - 1974, αφήνοντας τις ΑΣΟ με αβάστακτο δημοκρατικό, αλλά και υλικό έλλειμμα, εξαθλιωμένες και καταχρεωμένες.

Όλες αυτές οι ωμές και καταστροφικές παρεμβάσεις της Πολιτείας στις υποθέσεις των συνεταιρισμών στρέβλωσαν, όπως ήταν φυσικό και αναπόφευκτο, τη μετέπειτα πορεία και ανάπτυξη των αγροτικών συνεταιρισμών στη χώρα μας. Όπως ισχυρίζεται ο αείμνηστος επιφανής επιστήμονας και συνεταιριστής Λαϊντλώ (A. F. Laidlaw) στο βιβλίο του «Οι συνεταιρισμοί το έτος 2000», στις χώρες στις οποίες οι συνεταιρισμοί δημιουργήθηκαν και αναπτύχθηκαν μέσα από το λαό, τα κυριότερα κρίσιμα στάδια ανάπτυξής τους ήταν,

α) μία περίοδος αβεβαιότητας και έλλειψης εμπιστοσύνης προς τους συνεταιρισμούς,

β) μία περίοδος διοικητικής κρίσης (κρίση μανάτζμεντ), και

γ) μία περίοδος ιδεολογικής κρίσης και κρίσης ταυτότητας.

Αντίθετα, όμως, με τις απόψεις του Laidlaw, στις χώρες που οι συνεταιρισμοί επιβλήθηκαν από «πάνω προς τα κάτω», όπως π.χ. στην Ελλάδα, σε άλλες χώρες της Ν. Ευρώπης αλλά και σε χώρες του λεγόμενου Τρίτου Κόσμου, έχουν παρατηρηθεί τα ακόλουθα κρίσιμα στάδια στην ανάπτυξή τους:

α) στάδιο γραφειοκρατίας και απόλυτου ελέγχου των συνεταιρισμών από τον κρατικό μηχανισμό και τα όργανά του,

- β) στάδιο μερικής γραφειοκρατίας και μερικής κομματικοποίησης των συνεταιρισμών,
- γ) στάδιο έντονης ή και απόλυτης κομματικοποίησης των συνεταιρισμών, και (αν οι συνεταιρισμοί ξεπεράσουν και επιβιώσουν όλα αυτά τα στάδια),
- δ) στάδιο ορθολογικής οργάνωσης και επαγγελματικής διοίκησης των συνεταιρισμών.

ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Αν αυτή η θεώρηση ανάπτυξης των συνεταιρισμών είναι σωστή, τότε ο Ελληνικός Συνεργατισμός βρίσκεται σήμερα στο πιο κρίσιμο ιστορικό μεταίχμιο, της μετάβασής του, δηλαδή, από τη γραφειοκρατία, τον κρατισμό και τον κομματισμό στην ορθολογική οργάνωση και την επαγγελματική διοίκηση (μάνατζμεντ) των συνεταιρισμών.

Συνεπώς, το κρίσιμο ερώτημα είναι: θα τα καταφέρει;

Είναι γεγονός ότι, παρά τις τεράστιες δυσκολίες και τις ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες, ο Ελληνικός Συνεργατισμός, χάρη στις υπεράνθρωπες προσπάθειες πολλών επώνυμων και ανώνυμων συνεταιριστών, κατόρθωσε να δημιουργήσει μία ιδιαίτερα αξιόλογη παρουσία και υποδομή στον αγροτικό τομέα της οικονομίας. Τα επιτεύγματα των ελληνικών αγροτικών συνεταιρισμών είναι σημαντικά και σαφώς μεγαλύτερα από τα επιτεύγματα των αγροτικών συνεταιρισμών κάθε άλλης χώρας όπου ο θεσμός του Συνεργατισμού εφαρμόστηκε από τα όργανα της Πολιτείας και ελέγχθηκε από την κρατική γραφειοκρατία.

Ορισμένοι βασικοί δείκτες επιβεβαιώνουν πράγματι αυτό το γεγονός⁽²⁴⁾.

- Υπάρχουν σήμερα 7.000 πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί και 126 ΕΑΣ με έντονη παρουσία σε όλα τα γεωγραφικά διαμερίσματα και σε όλες τις αγροτικές περιοχές της χώρας.
- Από το σύνολο του 1.000.000 αγροτικών νοικοκυριών, τα 770.000 είναι μέλη των συνεταιρισμών.
- Οι ΑΣΟ έχουν δημιουργήσει μία αξιόλογη υποδομή αποτελούμενη από γεωργικές βιομηχανίες, αποθηκευτικούς χώρους και άλλες εγκαταστάσεις για την εξυπηρέτηση των μελών τους. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι, μεταξύ πολλών άλλων, οι ΑΣΟ λειτουργούν:

57	Κυλινδρόμυλους και αλευρόμυλους,
61	Εργοστάσια ζωοτροφών,
305	Ξηραντήρια,
7	Εργοστάσια σπόρων,
28	Εκκοκιστήρια βάμβακος,
7	Σταφιδεργοστάσια,
75	Οινοποιεία,
592	Ελαιουργεία,
5	Σπορelaiουργεία,
7	Πυρηνelaiουργεία,
37	Ραφιναρίες και εργοστάσια τυποποίησης ελαίου,
27	Κονσερβοποιεία ελιών,
14	Κονσερβοποιεία τοματοπολτού και οπωροκηπευτικών,
148	Εργοστάσια διαλογής οπωροκηπευτικών,
244	Τυροκομεία και εργοστάσια γάλακτος.

— Οι ΑΣΟ διακινούν σημαντικές ποσότητες αγροτικών προϊόντων και ελέγχουν σημαντικά ποσοστά της αγοράς σε ορισμένα προϊόντα. Για παράδειγμα, το 1989 τα ποσοστά ορισμένων προϊόντων που διακινήθηκαν μέσω των ΑΣΟ είχαν ως εξής:

<u>Προϊόν</u>	<u>%</u>	<u>Προϊόν</u>	<u>%</u>
Σιτάρι	38	Μήλα	34
Κριθάρι	49	Λεμόνια	53
Σίκαλη	51	Πορτοκάλια	66
Αραβόσιτος	70	Κορινθιακή σταφίδα	24
Βαμβάκι	52	Σουλτανίνα	25
Καπνός	10	Κρασοστάφυλα	33
Τομάτες	27	Ελαιόλαδο	26
Βερίκοκα	72	Γάλα αγελαδινό	31
Ροδάκινα	90	Γάλα αιγοπρόβειο	10
Φρούλα	29	Κρέας πουλερικών	30

Παρά τη σημαντική αυτή παρουσία των αγροτικών συνεταιρισμών, είναι επίσης γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια οι ελληνικοί αγροτικοί συνεται-

ρισμοί έχουν εισέλθει σε μία περίοδο σοβαρών δυσχερειών και οδηγούνται, αργά αλλά σταθερά, προς μία κατάσταση κρίσης, έχοντας απολέσει ήδη ορισμένες μεγάλες και σημαντικές συνεταιριστικές οργανώσεις και επιχειρήσεις. Ειδικότερα, κατά την τελευταία δεκαετία, με αποκορύφωμα την τελευταία 5ετία, έχει σημειωθεί μία σοβαρή ασυνέχεια, ένα τεράστιο χάσμα, στην αναπτυξιακή πορεία του Ελληνικού Αγροτικού Συνεταιριστικού Κινήματος.

Ο ρυθμός αποεπένδυσης σε υλικό και ανθρώπινο κεφάλαιο, η συρρίκνωση των δραστηριοτήτων, η θεαματική πτώση του κύκλου εργασιών, η απώλεια σημαντικού μεριδίου της αγοράς προς τις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, η σταδιακή αποξένωση των μελών, η υπερχρέωση των ΑΣΟ είναι όλα σημάδια αυτής της σοβαρής και ανησυχητικής ασυνέχειας, της παρακμής του Ελληνικού Αγροτικού Συνεταιριστικού Κινήματος κατά τα τελευταία χρόνια, η οποία δυστυχώς δεν φαίνεται να έχει φτάσει ακόμα στο τέλος της.

Τα αίτια που προκαλούν την παρούσα κρίση είναι πολλά, σύνθετα, πολύπλευρα και πολυδιάστατα. Ξεκινούν από τις ιστορικές ρίζες και τον τρόπο με τον οποίο θεμελιώθηκε ο Ελληνικός Συνεργατισμός, διακλαδώνονται με τα ιστορικά γεγονότα και τις ιστορικές εμπειρίες του οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού γίγνεσθαι της χώρας, εμποτίζονται στη νωθρότητα της γραφειοκρατίας και στον εφησυχασμό του κρατισμού και του κομματισμού, στρεβλώνονται από τη σιγουριά της ανιδεότητας και της προχειρότητας και φτάνουν στη σημερινή ιστορική πραγματικότητα της μεταβιομηχανικής εποχής, όπου τα εμπορικά σύνορα γκρεμίζονται και όπου το επερχόμενο «Τρίτο Κύμα» προκαλεί τέτοιου μεγέθους και τέτοιας ταχύτητας αλλαγές που είναι δύσκολο να κατανοηθούν ακόμα και από τους «επαΐοντες» της «συμβατικής σοφίας».

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

Έτσι όπως πολλά, σύνθετα, πολύπλευρα και πολυδιάστατα είναι τα αίτια που προκάλεσαν την παρούσα κρίση στους συνεταιρισμούς, το ίδιο πολλά, σύνθετα, πολύπλευρα και πολυδιάστατα θα πρέπει να είναι τα μέσα που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της παρούσας κρίσης, αλλά και για την προετοιμασία των συνεταιρισμών να αντιμετωπίσουν τις τεράστιες αλλαγές που έχουν ήδη δρομολογηθεί και έρχονται. Ο δεύτερος αυτός στόχος είναι ιδιαίτερα σημαντικός, γιατί το απλό ξεπέραςμα της παρούσας κρίσης, χωρίς την κατάλληλη προετοιμασία για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των αλλαγών

που έρχονται, δεν εξασφαλίζει τη μελλοντική βιωσιμότητα των συνεταιρισμών. Όπως τονίζει ο Laidlaw,

«Έχει λεχθεί ότι οι θεομοί που αντιστέκονται στην αλλαγή, στο τέλος θα καταστραφούν από την αλλαγή. Λέγεται, επίσης, ότι δεν είναι τόσο ανησυχητική η αλλαγή αυτή καθαυτή αλλά η ταχύτητα με την οποία γίνεται η αλλαγή. Η απότομη αλλαγή φέρνει ένα σκληρό τράνταγμα»⁽²⁵⁾.

Η ταχύτητα των αλλαγών που έρχονται θα είναι πράγματι μεγάλη και σε πολλές περιπτώσεις ιλιγγιώδης. Ο κόσμος που έρχεται είναι ακόμα άγνωστος και ασαφής. Ωστόσο, γνωρίζουμε ήδη ότι ο κόσμος που έρχεται θα είναι,

- ένας κόσμος χωρίς σύνορα,
- ο κόσμος της νανοτεχνολογίας,
- ο κόσμος του νανοδευτερολέπτου,
- μέσα στον οποίο η ανθρωπότητα θα ζει το μονίμως εφήμερο,
- όπου τα ήθη, τα έθιμα και τα γούστα των ατόμων, ως παραγωγών και καταναλωτών, θα αλλάξουν εκ θεμελίων,
- όπου οι ενκαιρίες και ο τρόπος της απασχόλησης θα είναι τελείως διαφορετικές καθώς «οι εργαζόμενοι του μέλλοντος θα κληθούν να αντιμετωπίσουν πιο συχνές αλλαγές στα καθήκοντά τους, συχνές μεταθέσεις από θέση σε θέση, μεγάλες αλλαγές στα προϊόντα και στις υπηρεσίες που παράγουν και συνεχείς αναδιοργανώσεις στους χώρους που εργάζονται»⁽²⁶⁾,
- όπου το υφιστάμενο πολιτικό σύστημα θα μπει στο μανσωλείο καθώς «ο πολιτισμός του Τρίτου Κύματος δεν μπορεί να λειτουργήσει με μία πολιτική δομή που δημιουργήθηκε για να εξυπηρετήσει τον πολιτισμό του Δεύτερου Κύματος»⁽²⁷⁾,
- όπου «οι επαΐοντες, όσο φωτισμένοι κι αν είναι, δεν μπορούν μόνοι τους να δημιουργήσουν τον νέο πολιτισμό», αλλά όπου «θα απαιτείται η ενεργός συμμετοχή όλου του λαού»⁽²⁸⁾,
- όπου «γύρω στο έτος 2020, το 80% των επιχειρηματικών κερδών θα προέρχονται από αυτά τα τμήματα των επιχειρήσεων που θα έχουν οικοδομηθεί γύρω από τις επιχειρηματικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την πληροφορία»⁽²⁹⁾,
- όπου οι σημερινοί επιχειρηματικοί κολοσσοί, αλλά και οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις θα πρέπει να προχωρήσουν στην αναγκαία αποδιοργάνωσή τους για να επιβιώσουν,
- όπου το «Μάνατζμεντ Ολικής Ποιότητας» θα έχει διαπεράσει και τις πιο συντηρητικές, αν πρόκειται να επιβιώσουν, επιχειρήσεις,

- όπου ο επιχειρηματικός ερασιτεχνισμός θα εξαφανιστεί μαζί με τις επιχειρήσεις που θα προσπαθήσουν ή που θα συνεχίσουν να τον εφαρμόζουν,
- όπου το μικρό (επιχειρηματικό μέγεθος) μέσα στο μεγάλο θα είναι όμορφο και αποτελεσματικό,
- όπου το σημερινό φαινομενικό χάος, που δεν είναι τίποτε περισσότερο από μία μαζική ανασύνταξη και ανακατανομή της οικονομικής δύναμης και της εξουσίας ενόψει των αλλαγών που έρχονται, θα δώσει τη θέση του στο νέο πολιτισμό,
- όπου, τέλος, η νέα νανοτεχνολογία θα προκαλέσει μία τεραστίων διαστάσεων επανάσταση στην παραγωγή, στη διανομή, στο εμπόριο και στην κατανάλωση των αγαθών και των υπηρεσιών.

Αναφέραμε στην αρχή της εισήγησης πως η Ιστορία κοιλοπονάει με φριχτούς πόνους πριν γεννήσει κάτι καινούργιο. Καθώς ο πολιτισμός του Δεύτερου Κύματος, ο πολιτισμός της μαζικής βιομηχανικής παραγωγής, βαδίζει προς τη δύση του και καθώς η ανθρωπότητα αγωνίζεται να προσαρμοστεί σε αυτό το μεταβατικό στάδιο, τα απειλητικά κοινωνικά φαινόμενα πολλαπλασιάζονται, η ανεργία αυξάνεται και παίρνει τη μορφή μιας μόνιμης απειλής για την ανθρωπότητα, οι «κοινωνίες των δύο τρίτων» έχουν επικρατήσει σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο, η βία, η εγκληματικότητα, τα ναρκωτικά αποτελούν μόνιμα πλέον χαρακτηριστικά της μεταβιομηχανικής και μεταβατικής κοινωνίας μας.

Αν και δεν μπορεί κανείς να μιλάει για μια νέα «Δεκαετία Πείνας» όπως αυτή του 1840, τα κοινωνικά φαινόμενα της δεκαετίας μας προσομοιάζουν, λαμβανομένων φυσικά υπόψη των αναλογιών, με τα κοινωνικά φαινόμενα των μέσων του 19ου αιώνα, όταν η ανθρωπότητα αντιμετώπιζε την ορμητική έλευση του Δεύτερου Κύματος.

Ήταν σε παρόμοιες ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες που ο Συνεργατισμός μπήκε στο προσκήνιο της Ιστορίας. Μήπως, λοιπόν, βρισκόμαστε μπροστά σε μία νέα εποχή για το Συνεργατισμό; Μήπως το «παιδί της ανάγκης» καλείται να παίξει και πάλι το ρόλο του; Να δώσει διέξοδο σε ορισμένα από τα σοβαρά αδιέξοδα που αντιμετωπίζει σήμερα η κοινωνία μας. Να αμβλύνει τις έντονες αντιθέσεις που έχουν δημιουργηθεί. Να συνενώσει και να οργανώσει τις μικρές, διασπασμένες και διασκορπισμένες δυνάμεις της κοινωνίας μας, καθώς η δυνατή ορμή του επερχόμενου Τρίτου Κύματος τις απονευρώνει και τις περιθωριοποιεί. Να δώσει ένες ελπίδες στους εργαζόμενους, στους αγρότες, στους μικροεπαγγελματίες σε μία μεταβατική κοινωνία που έχει αναγκαστεί να αποβάλει από τις αρχές της το δικαίωμα στην εργασία και να αφαιρέσει από τους στόχους της την πλήρη απασχόληση όσων έχουν τη δύναμη και τη βούληση

να εργαστούν. Να προσφέρει νέα ιδανικά, νέους στόχους και νέες ελπίδες στη νέα γενιά, που έκπληκτη και απογοητευμένη παρακολουθεί με απάθεια τις εξελίξεις, αρνούμενη να συμμετέχει ενεργά στο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό γίγνεσθαι.

Πράγματι, ένα νέο ρεύμα, ένα καινούργιο ξεκίνημα φαίνεται ότι έχει αρχίσει ν' απλώνει τα κλαδιά του στις πιο προηγμένες μεταβιομηχανικές κοινωνίες: το ρεύμα του νεο-Συνεργατισμού. Σαν ένα νέο κλαδί που ξεπετιέται μέσα από το γέρικο κορμό, μέσα από την κουφάλα ενός υπεραιώνόβιου δέντρου, το ρεύμα του νεο-Συνεργατισμού έχει αρχίσει να δημιουργεί νέες μορφές και νέους τύπους συνεταιρισμών, να στηρίζει νέες κοινωνικές πρωτοβουλίες, να διορθώνει τα ρήγματα που προκαλεί στον κοινωνικό ιστό ο ορμητικός ερχομός του Τρίτου Κύματος, να προσφέρει νέες εξανθρωπισμένες μορφές οργάνωσης των οικονομικών συμφερόντων και των κοινωνικών ενδιαφερόντων των πολιτών, να συνενώνει, να ισχυροποιεί και να κινητοποιεί τις μικρές, αδύναμες και διασπασμένες οικονομικές και κοινωνικές δυνάμεις της μεταβιομηχανικής κοινωνίας.

Έπεσε πρόσφατα στα χέρια μου ένα βιβλίο με τον τίτλο «*Εφευρίσκοντας το Συνεταιρισμό*»⁽³⁰⁾ που το περιεχόμενό του αναφέρεται στους τρόπους και στα μέσα δημιουργίας ενός νέου και σωστού συνεταιρισμού. Δεν θα μου έκανε τόση εντύπωση και φυσικά δεν θα το ανέφερα στο Συνέδριό μας, αν το βιβλίο απευθυνόταν σε αναγνώστες μιας χώρας όπου ο Συνεργατισμός είναι άγνωστος ή όπου ο θεσμός των συνεταιρισμών ατόνησε και εκφυλίστηκε (π.χ. μία χώρα της Κεντρικής / Ανατολικής Ευρώπης).

Το βιβλίο αυτό, όμως, απευθύνεται σε αναγνώστες της συνεταιριστικά πιο ανεπτυγμένης χώρας, της Σουηδίας, της χώρας της πανίσχυρης KF, των καταναλωτικών συνεταιρισμών Consum και Domus, των συνεταιρισμών καταναλωτών καυσίμων OK, των πανίσχυρων ασφαλιστικών συνεταιρισμών Folksam, της χώρας με την σχεδόν πλήρως συνεταιριστικοποιημένη γεωργία.

Είναι σ' αυτή τη μεταβιομηχανικά πιο προχωρημένη και συνεταιριστικά πιο προηγμένη χώρα που ο νεο-Συνεργατισμός άρχισε ν' απλώνει τα τρυφερά κλαδιά του αγκαλιάζοντας τις νέες γενιές των συνεταιριστών και αναζωογονώντας, ταυτόχρονα, τη βαθιά ριζωμένη στη συνείδηση του λαού ιδέα του Συνεργατισμού.

Το παράδειγμα της Σουηδίας, των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, όπου οι νέοι συνεταιρισμοί αναπτύσσονται ραγδαία, αλλά και της χώρας μας, όπου ένα νέο ρεύμα δημιουργίας νέων, κυρίως πιστωτικών, συνεταιρισμών έχει αρχίσει να παίρνει αξιόλογες διαστάσεις, μας στέλνουν ένα μήνυμα σιγουριάς και αισιοδοξίας για την προοπτική των συνεταιρισμών

στη νέα μεταβιομηχανική κοινωνία.

Ο μεγάλος θεωρητικός του Συνεργατισμού ο Κ. Ζιντ (*Ch. Gide*) είχε πει πως, «η απόδειξη της αξίας ενός κινήματος δεν εντοπίζεται στη διάρκεια, αλλά στην ικανότητα αναγέννησής του».

Τα μηνύματα που μας έρχονται από παντού είναι πως το Συνεταιριστικό Κίνημα έχει έμφυτη την ικανότητα αναγέννησης. Συνεπώς, το βάρος και η ευθύνη ανανέωσης, αναγέννησης και εκσυγχρονισμού του Ελληνικού Συνεργατισμού πέφτει ακέραιο στις πλάτες των ανθρώπων του, δηλαδή σε όλους εμάς: στα μέλη, στις διοικήσεις και στους υπαλλήλους των συνεταιρισμών.

Είμαι βέβαιος ότι μπορούμε και είμαι αισιόδοξος ότι θα τα καταφέρουμε. Εξάλλου, σε αντίθεση με τις προφητείες των ιστορικιστών, που αποκάλεσαν «ουτοπιστές» τους πρωτεργάτες του Συνεργατισμού, η Ιστορία απέδειξε περίτρανα πως οι συνεταιριστές ήταν και παραμένουν οι μεγαλύτεροι ρεαλιστές όλων των εποχών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bartilson, S. (1993) «Inventing the Cooperative», KOOPi, Stockholm.
2. Cole, G.D.H. and Postgate, R. (1938) «The Common People», Methuen.
3. Coterlii, R.W. (1987) «Agricultural cooperatives: a unified theory of pricing, finance and investment», USDA.
4. Δασκάλου Γ. (1992) «Αστικοί και γεωργικοί συνεταιρισμοί», Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα.
5. Δούρος, Ν.Π. (1945) «Γεωργικοί Συνεταιρισμοί: Ελληνικά Προβλήματα Συνεργατισμού», εκδ. Π.Κ. Ράνος, Αθήνα.
6. Gide, C. (1905) «L' économie Sociale», L. Larose.
7. Holyoake, C.J. «History of the Rochdale Pioneers».
8. Κλήμης, Α. (1985) «Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα», Ι. Πιτσιλός, Αθήνα.
9. Nourse, E. (1922) «The economic philosophy of cooperation», AER, vol. 12.
10. Peters, I. (1992) «Liberation Management: Necessary Disorganisation for the Nanosecond Nineties», Fawcett Columbine, N.Y.
11. Toffler, A. (1980) «The Third Wave», Pan Books.
12. Watkins, W.P. (1986) «Cooperative Principles today and tomorrow», Holyoake Books.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- (1) Toffler, A. (1980) «The Third Wave», Pan Books.
- (2) Peters, T. (1992) «Liberation Management: Necessary Disorganisation for the Nanosecond Nineties», Fawcett Columbine, N.Y.
- (3) Cole, G.D.H. and Postgate, R. (1938) «The Common People», Methuen.
- (4) Gide, C. (1905) «L' economie Sociale», L. Larose.
- (5) Βλ. π.χ. (1) Nourse, E. (1922) «The economic philosophy of cooperation», AER, vol. 12 και (2) Cotterill, R.W. (1987) «Agricultural cooperatives: a unified theory of pricing, finance and investment», USDA.
- (6) Holyoake, C.J. «History of the Rochdale Pioneers», σελ. 2.
- (7) Κλήμης, Α. (1985) «Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα», Ι. Πιτσιλός, Αθήνα, σελ. 180.
- (8) Ibid., σελ. 179-181.
- (9) Ibid., σελ. 184.
- (10) Ibid., σελ. 188.
- (11) Δασκάλου, Γ. (1992) «Αστικοί και γεωργικοί συνεταιρισμοί», Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα.
- (12) Κλήμης, Α. (1985), op. cit., σελ. 297.
- (13) Ibid., σελ. 318.
- (14) Ibid., σελ. 327.
- (15) Ibid., σελ. 346.
- (16) Ibid., σελ. 363.
- (17) Ibid., σελ. 403.
- (18) Ibid., σελ. 435.
- (19) Δασκάλου, Γ. (1992), op. cit., σελ. 295.
- (20) Watkins, W.P. (1986) «Cooperative Principles today and tomorrow, Holyoake Books, σελ. 23.
- (21) Δούρος, Ν.Π. (1945) «Γεωργικοί Συνεταιρισμοί: Ελληνικά Προβλήματα Συνεργατισμού», εκδ. Π. Κ. Ράνος, Αθήνα, σελ. 71-73.
- (22) Ibid., σελ. 18-19.
- (23) Ibid., σελ. 24.
- (24) Για περισσότερα και λεπτομερέστερα στοιχεία βλ. Δασκάλου, Γ. (1992), op. cit.
- (25) Laidlaw, A.F. (1980), op. cit., σελ. 16.
- (26) Toffler, A. (1980), op. cit., σελ. 394.
- (27) Ibid., σελ. 402.
- (28) Ibid., σελ. 451.
- (29) Peters, T. (1992), op. cit., σελ. 107.
- (30) Bartilson, S. (1993) «Inventing the Cooperative», KOOPi, Stockholm.

*Ανάλαφρο
σαν ανάμνηση*

ΑΝΑΓΡΑΦΗ

Το Υπουργείο Υγείας προειδοποιεί:

ΤΟ ΚΑΠΝΙΣΜΑ ΒΛΑΠΤΕΙ ΣΟΒΑΡΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ

PRIMA

γεύση
στη ζωή!

 ΕΛΛΙΟΥΡΓΙΚΗ
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΥΡΟΚΑΛΑΜΗΣ

Σ . Ε . Κ . Ε .
ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΚΑΠΝΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ Α.Ε.

Έτος ιδρύσεως 1947

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ - Πανεπιστημίου 6

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ με πλήρεις εγκαταστάσεις και εξοπλισμό

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ - Μ. Ασίας 1

ΚΑΒΑΛΑ - Δαγκλή 22 • ΞΑΝΘΗ - Περιοχή Πετεινού

Η ΣΕΚΕ ιδρύθηκε το 1947 με την έμπνευση, πρωτοβουλία και προσπάθειες του αγροτικού ηγέτη αείμνηστου Αλεξάνδρου Μπαλτατζή, που υπήρξε και ο πρώτος Πρόεδρος της.

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΙ ΜΕΤΟΧΟΙ: 13 Ενώσεις Αγροτικών Συνεταιρισμών, 2 Αγροτικοί Συνεταιρισμοί και Α.Ε. ΝΕΣΤΟΣ - Ξάνθης.

ΜΕΤΟΧΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Το αρχικό μετοχικό κεφάλαιο της ΣΕΚΕ ήταν 2.000.000 δρχ. και τα σημερινά κεφάλαια, αποθεματικά και λοιπά περιουσιακά της στοιχεία ανέρχονται στο ποσό των 2.700.000.000 δρχ.

Η ΣΕΚΕ διαθέτει ιδιόκτητες καπναποθήκες με πλήρως τεχνικές εγκαταστάσεις άνω των 15.000 τόννων και δυναμικό υπηρεσιακό μηχανισμό ικανό να διακινήσει με επιτυχία άνω των 20.000 τ. καπνών.

Το προσωπικό της ΣΕΚΕ αποτελείται από 120 μόνιμους υπαλλήλους και 2.500 καπνεργάτες εποχιακής απασχόλησης.

Οι εξαγωγές της ΣΕΚΕ καλύπτουν το 15% περίπου των συνολικών εξαγωγών και εισάγει κάθε χρόνο πάνω από 25 εκατ. δολάρια.

Στα 40 χρόνια της γόνιμης σταδιοδρομίας της η ΣΕΚΕ προσέφερε ανυπολόγιστες ωφέλειες και υπηρεσίες στον καπνοπαραγωγικό κόσμο και γενικότερα στην εθνική οικονομία και επιπλέον διένειμε στις Οργανώσεις - Μετόχους της μερίσματα ύψους άνω του 1.100.000.000 δρχ.

Με το θεσμό των υποτροφιών που καθιέρωσε η ΣΕΚΕ στην περίοδο 1949 - 1965 σπούδασαν σε Πανεπιστημιακές Σχολές 400 παιδιά φτωχών καπνοπαραγωγών που κατέχουν τώρα εξέχουσες θέσεις στις Οργανώσεις και το Δημόσιο και διακρίνονται για το ήθος και την επίδοσή τους.

Σημαντική υπήρξε η συμβολή της ΣΕΚΕ στην ίδρυση και οργάνωση σειράς Συνεταιριστικών Εταιρειών και Γεωργικών Βιομηχανιών, μεταξύ των οποίων διακρίνεται η Συνεταιριστική Καπνοβιομηχανία ΣΕΚΑΠ, που διαθέτει ένα από τα πιο μεγάλα και συγχρονισμένα καπνοβιομηχανικά συγκροτήματα της Ευρώπης.

Πρόεδρος Δ.Σ.: ΔΗΜ. ΠΕΤΑΛΩΤΗΣ

Διευθύνων Σύμβουλος: ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΙΤΖΟΝΙΔΗΣ

Γενικός Διευθυντής: ΚΩΣΤΑΣ ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ

Η διαχρονική σημασία και ο ρόλος της συνεταιριστικής νομοθεσίας στην Ελλάδα

του ΔΗΜΟΣΘ. ΚΑΣΣΑΒΕΤΗ,

Λέκτορα Πανεπιστημίου Θράκης

Η αφετηρία του θεσμοθετημένου συνεργατισμού στη χώρα μας συμπίπτει με την ψήφιση του νόμου 602/1915. Η εισαγωγή του συνεργατισμού δεν ήταν βέβαια τυχαίο πολιτικό γεγονός, αλλά «υλοποίηση» ιδεών που είχαν ήδη ρίζες στην ελληνική κοινωνία.

Η ψήφιση του ν. 602 συνιστά μια νομοθετική πρωτοβουλία διπλής σημασίας:

- 1) Έθεσε τέλος σε μια μακρόχρονη γραπτή και άγραφη παράδοση των προσυνεταιριστικών φαινομένων του ελλαδικού χώρου. Φαινόμενα που, άλλα μεν είχαν έντονο συνεταιριστικό χαρακτήρα με ομοιότητες στα χαρακτηριστικά των μετέπειτα συνεταιρισμών όπως ήταν το αμπελακιώτικο φαινόμενο, άλλα δε είχαν έντονο συμμετοχικό χαρακτήρα των εργαζομένων στην οργάνωση, στη διοίκηση αλλά και στα οικονομικά αποτελέσματα των οικονομικών δραστηριοτήτων, σε τομείς όπως: η παραδοσιακή παράκτιος αλιεία του Αιγαίου και της Μαύρης Θάλασσας, τα κτηνοτροφικά τσελιγγάτα των Σαρακατσάνων και Βλάχων, οι θαλάσσιες μεταφορές της Ύδρας, Σπετσών κ.λπ. Τα φαινόμενα αυτά, που ήταν παραδοσιακές και αυθόρμητες μορφές συνεργασίας και συνεργατισμού, ήταν συνδεδεμένες με το κοινοτικό σύστημα. Για διάφορους λόγους αλλά κυρίως λόγω της έλλειψης συνέχειας και της εγκατάλειψης του γραπτού και άγραφου εθιμικού δικαίου και του τρόπου οργάνωσης του κεντρικού κράτους, δεν έγινε δυνατός ο μετασχηματισμός τους σε μοντέρνες μορφές παραγωγικών, μεταποιητικών και καταναλωτικών οικονομικών διαδικασιών.

2) Ο νόμος 602 συμπλήρωσε ένα κενό τόσο στην οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα όσο και του δικαίου. Οι ρυθμίσεις του ανταποκρίνονται σε σημαντικές κοινωνικές ανάγκες όπως: η καταπολέμηση της τοκογλυφίας, η αντιμετώπιση του εκμεταλλευτικού ρόλου των μεσαζόντων τόσο κατά την πώληση των προϊόντων όσο και κατά την προμήθεια των μέσων για την αγροτική και βιοτεχνική παραγωγή, η αντιμετώπιση των πιστωτικών αναγκών των αγροτών, η ενίσχυση της θέσης των ασθενέστερων οικονομικά στρωμάτων (αγρότες, μικροϊδιοκτήτες, κτηνοτρόφοι, μικροβιοτέχνες, εργάτες, αλιείς).

Στον συγκεκριμένο χώρο και χρόνο ο νόμος 602 ήταν πρωτότυπος, ρηξικέλευθος και ρεαλιστικός. Τούτο φαίνεται από τις επιμέρους διατάξεις του στις οποίες βρίσκουν έμμεση εφαρμογή βασικές ιδεολογικές αρχές και οργανωτικοί κανόνες του συνεταιριστικού κινήματος (σ.κ.). Ενδεικτικά αναφέρουμε την ελευθερία εισόδου και εξόδου (άρθρα 16-18) και τη δημοκρατική λειτουργία του συνεταιρισμού (άρθρο 28 επ.). Πάντως και στις διατάξεις που δεν ευνοούσαν την αυτόνομη συγκρότηση και εξέλιξη του σ.κ. (π.χ. η έγκριση του καταστατικού από το Υπουργείο και η ανάθεση της εποπτείας και του ελέγχου στο Υπουργείο) ο νομοθέτης έβλεπε μια προσωρινότητα, συνδέοντας την αλλαγή τους με τη μελλοντική ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος. Αλλά η προοδευτικότητα του νόμου 602 προκύπτει και από το κείμενο της εκτενούς και αρκετά ενδιαφέρουσας εισηγητικής έκθεσης, απ' όπου προκύπτει ότι επιδίωξη του νομοθέτη ήταν η κάλυψη των άμεσων και μακροπρόθεσμων αναγκών για την απρόσκοπτη ανάπτυξη των συνεταιρισμών. Επεφύλασσε δε σ' αυτούς τον ρόλο του επιταχυντή των κοινωνικών και οικονομικών μεταλλαγών της κοινωνίας της εποχής.

Η ανάπτυξη των συνεταιρισμών με βάση το ν. 602/15

Η ανάπτυξη του συνεταιριστικού θεσμού διήλθε από διάφορες φάσεις άλλοτε ευνοϊκές και άλλοτε δυσμενείς για την εξέλιξή του. Την πρώτη χρονιά, το 1915, ιδρύθηκαν οι πρώτοι 150 συνεταιρισμοί για να φθάσουν στο τέλος της φάσης αυτής των πρώτων εμπειριών το 1922, τον αριθμό των 1815. Στη φάση αυτή ο συνεταιρισμός δεν χρησιμοποιήθηκε σε άλλους τομείς, ωστόσο στον αγροτικό τομέα κέρδισε έδαφος, συμβάλλοντας στην επαγγελματική αποκατάσταση των μικροϊδιοκτητών, κυρίως με τη μορφή του πρωτοβάθμιου συνεταιρισμού.

Η επόμενη περίοδος 1923-1936 είναι σημαντική για την ανάπτυξη των συνεταιρισμών και της εθνικής οικονομίας, όσο και για τις μεταβολές της συνεταιριστικής νομοθεσίας.

Το 1923, υπό την πίεση των αγροτικών στρωμάτων για το πρόβλημα της

γης και το επείγον πρόβλημα της αποκατάστασης των προσφύγων, έγινε η γνωστή απαλλοτρίωση από την κυβέρνηση Πλαστήρα. Συνολικά διανεμήθηκαν 18.129.263 στρέμματα γης και προστέθηκαν πάνω από 300.000 ατομικοί ιδιοκτήτες γης. Αυξάνεται τόσο η παραγωγή αγροτικών προϊόντων με τα οποία εφοδιάζεται η αγορά, όσο και οι καλλιεργούμενες εκτάσεις που έφτασαν το 1932 στα 19.209.716 στρέμματα.

Ο απλός εμπορευματικός τρόπος παραγωγής επικράτησε στον αγροτικό τομέα και διευρύνθηκε σημαντικά η εσωτερική αγορά, ενώ άρχισε η ανάπτυξη της βιομηχανίας και του εμπορίου. Ταυτόχρονα παρατηρείται διαφοροποίηση του τραπεζικού κεφαλαίου, με την ανάληψη ορισμένων λειτουργιών της Εθνικής Τράπεζας από πιο ειδικευμένους τραπεζικούς οργανισμούς, δηλαδή την Αγροτική Τράπεζα, την Τράπεζα Ελλάδος και την Κτηματική Τράπεζα. Οι μεταβολές αυτές καθ' όλη τη δεκαετία μετά το 1923 δείχνουν την σταδιακή άνοδο του χρηματιστικού και βιομηχανικού κεφαλαίου και την κυριαρχία του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής στον ελληνικό κοινωνικό σχηματισμό.

Η κυριαρχία αυτή φαίνεται από τον τρόπο διασύνδεσης μεταξύ του καπιταλιστικού και εμπορευματικού τρόπου παραγωγής, όπου παρατηρείται μία συστηματική μεταφορά πόρων από τον δεύτερο που επικρατεί στη γεωργία, προς τον πρώτο.

Οι κοινωνικοί και οικονομικοί μετασχηματισμοί της δεκαετίας μετά το 1923 δημιούργησαν ευνοϊκούς όρους για την περαιτέρω ανάπτυξη του συνεταιριστικού θεσμού κυρίως στον αγροτικό τομέα. Οι μεγάλες ανάγκες των μικρών οικογενειακών εκμεταλλεύσεων (σε μέσα παραγωγής, δάνεια αντιμετώπισης της τοκογλυφίας, της κερδοσκοπίας κ.λπ.) τους ώθησε να οργανωθούν στους συνεταιρισμούς.

Μόνο κατά την τριετία 1923-1926 ιδρύθηκαν 2.018 αγροτικοί συνεταιρισμοί για να φθάσουν το 1931 τους 3.347 λειτουργούντες και 85 περιφερειακές ενώσεις και το 1936 λειτουργούντες 3.967 συνεταιρισμούς, από τους οποίους το 79% πιστωτικοί, το 0,5% προμηθευτικοί, το 6,8% παραγωγικοί, το 9,3% πώλησης και το 4,4% διάφοροι. Η προαναφερθείσα κατά κατηγορίες σύνθεση του συνεταιριστικού κινήματος δείχνει ότι δραστηριοποιείται κυρίως στον πιστωτικό τομέα, ωστόσο αρχίζει να επεκτείνεται μετά το 1923 τη δράση του και στους άλλους τομείς (πώλησης, προμηθευτικούς, παραγωγικούς κ.λπ.).

Κατά την ίδια περίοδο, εκτός από την οικονομική δραστηριότητα, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί παίζουν και έντονο διεκδικητικό ρόλο για σειρά κρίσιμων θεμάτων όπως ήταν: οι βαριές φορολογίες, η τοκογλυφία, η προστασία της αγροτικής παραγωγής, τα αγροτικά χρέη, η ίδρυση Αγροτικής Τράπεζας κ.λπ.

Η αξιολογητική οικονομική δράση των συνεταιρισμών και η ενεργός συμμε-

τοχή τους στις επαγγελματικές διεκδικήσεις των αγροτών, προκάλεσε την αντίδραση τόσο των δυνάμεων του εμπορικού και βιομηχανικού κεφαλαίου όσο και της κρατικής εξουσίας. Η αντίδραση των δυνάμεων αυτών εκφράστηκε πρακτικά κυρίως με την ψήφιση νόμων που τροποποιούσαν τον ν. 602/15 και σκόπευαν στον περιορισμό της δράσης των συνεταιρισμών και στη χειραγώγησή τους.

Το 1930 ψηφίζεται ο νόμος 4640, που θίγει την αρχή της δημοκρατικής λειτουργίας των συνεταιρισμών με την θέσπιση απαράδεκτων κωλυμάτων για τη συμμετοχή στη διοίκηση πρόβλεπε διάλυση συνεταιρισμών που συμμετείχαν σε μη αμιγώς συνεταιριστικά συνέδρια κ.λπ.

Το 1931 ψηφίζεται ο ν. 5289, που με τις διατάξεις του μεταξύ των άλλων: περιορίζει το δικαίωμα των συνεταιρισμών να ενεργούν ελεύθερα προμηθευτικές εργασίες, τους υποχρεώνει να καταθέτουν το μισό των καταθέσεών τους σε δημόσια χρεώγραφα στην Εθνική Τράπεζα, η διαγραφή μέλους γίνεται με απόφαση του Διοικητικού και Εποπτικού Συμβουλίου, στις γενικές συνελεύσεις και στις συνεδριάσεις του διοικητικού και εποπτικού συμβουλίου παρίστανται οι επόπτες της ΑΤΕ με δικαίωμα έκφρασης γνώμης αλλά και με εξουσίες ανακριτού και δημόσιου κατηγορού κ.λπ. Είναι χαρακτηριστική η θέση του καθηγητή Σίδηρη που έγραψε: *«η πολιτική αυτή... έναντι των συνεταιρισμών... κατ' αποτελεσμα έτεινε εις το να καταστήσει τούτους όχι αυτοκινούμενους και με πρόβλεψιν αναπτύξεως οργανισμούς, αλλά διεκπεραιωτικά γραφεία της πιστωτικής δράσεως της Αγροτικής Τραπέζης».*

Να σημειωθεί ότι η κοινοβουλευτική επιτροπή Γεωργίας της Γερουσίας είχε ζητήσει την απόρριψη του νομοσχεδίου, που τελικά έγινε νόμος του κράτους.

Η κορύφωση της αντισυνεταιριστικής πολιτικής και των επεμβάσεων στο αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα επήλθε με τον Α.Ν. 1154/38 της Δικτατορίας του Μεταξά.

Κατά την περίοδο της Κατοχής οι συνεταιρισμοί απετέλεσαν ικανό στοιχείο της κοινωνικής και οικονομικής ζωής της χώρας, με ένταση των προσπαθειών για την αύξηση της παραγωγής και τη διασφάλιση της συντήρησης στρατού και αμάχων. Κι αυτό παρά την αντισυνεταιριστική επέμβαση του καθεστώτος της 4ης Αυγούστου. Προσέφεραν τα αποθεματικά τους για τον εθνικό αγώνα και την κοινωνική πρόνοια.

Παρά τις αντίξοες συνθήκες της περιόδου, ο συνεταιριστικός θεσμός άντεξε, αποτελώντας το μόνο μέσο προστασίας του αγροτικού πληθυσμού. Ωστόσο, αξιοσημείωτη υπήρξε η συμβολή του θεσμού και στην αντιμετώπιση των δραματικών επισιτιστικών αναγκών, με τον τύπο του καταναλωτικού συνεταιρισμού. Με βασική επιδίωξη τόσο τη μείωση των τιμών στα είδη πρώτης ανάγκης, όσο και στην εξεύρεση πολλών από τα

είδη αυτά που ήταν δυσεύρετα και απρόσιτα για τον μεμονωμένο καταναλωτή.

Στο τέλος του 1945 οι λειτουργούντες αγροτικοί συνεταιρισμοί ήσαν 5.878, ενώ κατά τα έτη 1940-43 ιδρύθηκαν 416 προμηθευτικοί καταναλωτικοί συνεταιρισμοί.

Κατά την περίοδο μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο το συνεταιριστικό κίνημα γνώρισε κρίσεις λόγω των εσωτερικών αναταραχών. Ωστόσο σταδιακά ανασυγκρότησε τις δυνάμεις του και ακολούθησε ανοδική πορεία. Αυξήθηκε ο αριθμός των πρωτοβάθμιων και δευτεροβάθμιων συνεταιρισμών και των μελών, τα συνεταιριστικά κεφάλαια, ο κύκλος εργασιών. Αυξήθηκε ο τεχνικός παραγωγικός εξοπλισμός και οι εγκαταστάσεις των συνεταιρισμών. Αξιόλογη δράση παρουσιάζουν στον τομέα των προμηθευτικών εργασιών, για εφοδιασμό με είδη αγροτικής χρήσης, όπως βελτιωμένοι σπόροι, εργαλεία κ.λπ. Αναπτύσσονται επίσης οι παραγωγικές και βιομηχανικές δραστηριότητες σε τομείς ιδίως της επεξεργασίας του γάλακτος σε συνεταιριστικά τυροκομεία, της οινοποίησης, της επεξεργασίας του ελαιοκάρπου, της εκκόκκισης του βάμβακος κ.λπ.

Την ίδια περίοδο ιδρύονται οι κεντρικές συνεταιριστικές οργανώσεις με έργο την υποστήριξη της παραγωγής και διάθεσης αγροτικών προϊόντων.

Στο τέλος αυτής της περιόδου, το 1974, έχουμε 7.000 περίπου αγροτικούς συνεταιρισμούς, 135 ενώσεις συνεταιρισμών και μερικές δεκάδες κεντρικές οργανώσεις.

Γενικά, η ανάπτυξη του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος με το επί 64 έτη νομικό πλαίσιο του ν. 602/15 ήταν σημαντική και τα επιτεύγματά του αξιόλογα. Ο δυσμενής ωστόσο κοινωνικο-πολιτικός συσχετισμός των δυνάμεων, σε κρίσιμες καμπές ανάπτυξης των συνεταιρισμών, δεν τους επέτρεψε μια ομαλή και αυτόνομη πορεία σύμφωνα με το πνεύμα της εισηγητικής έκθεσης και του κειμένου του ν. 602.

Κατά την περίοδο 1974 μέχρι σήμερα, έχουμε μια σημαντική εξέλιξη στον τομέα της συνεταιριστικής νομοθεσίας. Κατάργηση του ν. 602/15 και ειδικά νομοθετήματα για κάθε κατηγορία συνεταιρισμών. Ο συνεταιριστικός θεσμός συνδέεται με την κατάσταση και την προοπτική της γεωργίας και επηρεάζεται από τις γενικότερες κοινωνικο-πολιτικές εξελίξεις.

Η ελληνική γεωργία της περιόδου αυτής δεν έχει τα χαρακτηριστικά που είχε το 1915 ή τα πρώτα μετακατοχικά χρόνια. Η δομή της, η τεχνολογική της ανάπτυξη και οι υποδομές της έχουν αλλάξει. Η ανάπτυξη νέων καλλιεργειών και προϊόντων, η ποιοτική βελτίωση της παραγωγής και η απορρόφησή της από νέες αγορές, έθεταν το πρόβλημα της μεταποίησης και της διανομής των αγροτικών προϊόντων. Οι εξελίξεις αυτές σε συνδυασμό με την επικείμενη ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ, επιτάχυναν τη διαδικασία ψήφισης του ν. 921/1979.

Είχε προηγηθεί η θεώρηση του συνεταιριστικού κινήματος ως παράγοντα της εθνικής οικονομίας από το Σύνταγμα του 1975, το οποίο με τις διατάξεις του άρθρου 12 παρ. 5, 6, εγγυάται την αυτοδιοίκηση των συνεταιρισμών, προβλέπει την προστασία και την εποπτεία τους από το κράτος και επιβάλλει στο τελευταίο να μεριμνά για την ανάπτυξή του.

Ο ν. 921 αφορά στους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Τροποποίησε σε αρκετούς τομείς, με καινοτόμες διατάξεις το συνεταιριστικό νομικό πλαίσιο που υπήρχε, όπως στον αναγκαίο αριθμό ιδρυτικών μελών, στην οργάνωση των δευτεροβάθμιων και τριτοβάθμιων συνεταιρισμών, στους κανόνες που σχετίζονται με τη συνεταιριστική μερίδα και ψήφο, αναγνώριση των συνεταιρισμών από τη δικαστική εξουσία, νομική δυνατότητα δραστηριοποίησης σε όλο το φάσμα της παραγωγικής διαδικασίας, καθιέρωση της περιορισμένης ευθύνης των μελών.

Οι στόχοι της νομοθετικής αυτής πρωτοβουλίας περιγράφονται στην εισηγητική έκθεση του νόμου. Ενίσχυση και εκσυγχρονισμός της γεωργίας μέσω των γεωργικών συνεταιρισμών και ενσωμάτωσή τους ως μορφών επιχειρηματικής συνεργασίας στην εθνική οικονομία. Επέκταση της παραγωγικής και επιχειρηματικής δράσης των συνεταιρισμών στον τομέα των κοινών εκμεταλλεύσεων, της μεταποίησης και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων, ιδίως εκεί όπου οι ιδιωτικές επιχειρηματικές και βιομηχανικές μονάδες δεν καλύπτουν όλο το φάσμα ή την έκταση της γεωργικής παραγωγής ή δεν παρέχουν εχέγγυα για την προσαρμογή της παραγωγής στις ποιοτικές απαιτήσεις της αγοράς, εξάλειψη των ασφυκτικών κρατικών παρεμβάσεων και γενικότερα προσαρμογή της νομοθεσίας προς τις αρχές που διέπουν το συνεταιριστικό κίνημα στις χώρες της Κοινής Αγοράς, τουλάχιστον στα θέματα που αφορούν στην οργάνωση, διοίκηση και λειτουργία των συνεταιρισμών.

Ο ν. 921/79 ουσιαστικά κάλυψε μια υπάρχουσα κοινωνική νομική πρακτική, που χαρακτηριζόταν από την σχεδόν αποκλειστική χρησιμοποίηση του ν. 602/15 από τον αγροτικό πληθυσμό. Οι καινοτομίες του έγιναν γενικώς αποδεκτές. Ωστόσο υπέστη και οξεία κριτική, ότι συνέβαλε στη διεύρυνση των αρνητικών καταστάσεων του συνεταιριστικού κινήματος (π.χ. ότι επέτρεπε στο ιδιωτικό κεφάλαιο να αλώσει τους συνεταιρισμούς, ότι ενίσχυε την πολυδιάσπαση του κινήματος κ.λπ.). Η επί λίγα έστω έτη εφαρμογή του νόμου απέδειξε το αβάσιμο της κριτικής σε αρκετά της σημεία.

Το μεγάλο, πάντως, μειονέκτημα της νομοθετικής πρωτοβουλίας του 1979 υπήρξε η διάσπαση των διατάξεων της συνεταιριστικής νομοθεσίας.

Το 1985, ψηφίσθηκε ο ν. 1541/85, ενώ είχε προηγηθεί ο ν. 1257/82 «Για την αποκατάσταση της δημοκρατικής λειτουργίας των συνεταιριστικών οργανώσεων».

Ο ν. 1541/85 αφορούσε στους αγροτικούς συνεταιρισμούς και κατήργησε τον ν. 921/79. Στην εισηγητική έκθεση αναφέρονται ως στόχοι η ενίσχυση της συνεταιριστικής οικογενειακής εκμετάλλευσης και η δημιουργία οικονομικά βιώσιμων συνεταιρισμών. Περαιτέρω, ο συνεταιρισμός είναι ένα σχήμα συλλογικής οικονομικής συνεργασίας, που επιτρέπει την αλληλέγγυα αντιμετώπιση ή αξιοποίηση παραγωγικών μέσων και την αύξηση του εισοδήματος χάρη στη συλλογική προσπάθεια.

Βασικές ρυθμίσεις του ν. 1541/85: εισήγαγε την υποχρεωτική συνένωση των συνεταιρισμών με στόχο έναν συνεταιρισμό σε κάθε δήμο ή κοινότητα, μία ένωση σε κάθε νομό και μια κλαδική κεντρική ένωση, την ίδρυση κλαδικών οργανώσεων παραγωγής και ομάδων κοινής εκμετάλλευσης, ελάχιστο αριθμό ιδρυτικών μελών (50) για τους γενικού σκοπού συνεταιρισμούς, συμμετοχή του προσωπικού στα διοικητικά συμβούλια, διεξαγωγή αρχαιρεσιών με σύστημα συνδυασμών, διαφοροποίηση των μελών σε τακτικά και ειδικά, την αρχή «κάθε συνétaιρος μία ψήφος», τον αυτοέλεγχο των συνεταιρισμών.

Ο ν. 1541/85 δεν πέτυχε σε βασικούς σκοπούς του όπως καταγράφονταν στην εισηγητική έκθεση. Πρώτον, διότι η εν λόγω νομοθετική διαδικασία εξέφραζε μεν μια ορισμένη πολιτική βούληση, ωστόσο δεν κατόρθωσε να εισχωρήσει στην κοινωνική πρακτική και να προβεί σε ρυθμίσεις σύμφωνα με τους κανόνες που περιέχει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η αποτυχία στον τομέα συγχώνευσης των συνεταιρισμών. Δεύτερον, διότι η νομοθετική απόφαση μ' ένα πνεύμα παντογνωσίας του συνεταιριστικού χώρου, δεν έλαβε υπόψη, ως προς ορισμένες διατάξεις, τους διεθνώς παραδεκτούς Συνεταιριστικούς Κανόνες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, η θεσμοθέτηση του κομματικού φατριασμού στη λειτουργία των συνεταιρισμών, με την καθιέρωση του συστήματος των συνδυασμών για τη διεξαγωγή των αρχαιρεσιών.

Ο ν. 1541/85 καταργήθηκε από τον ισχύοντα σήμερα ν. 2169/93, όπως ο τελευταίος τροποποιήθηκε με τον ν. 2181/94. Ο ισχύων ν. 2169/93, με 55 άρθρα έναντι 79 του προηγούμενου, καλύπτει με τους κανόνες του ολόκληρο το φάσμα των οργανωτικών και λειτουργικών θεμάτων του αγροτικού συνεταιρισμού, αφήνοντας στα καταστατικά την ευχέρεια να ρυθμίσουν αρκετά θέματα.

Οι ρυθμίσεις σε σημαντικά θέματα δεν αντιστρατεύονται τις κατευθύνσεις των Συνεταιριστικών Αρχών και της ευρωπαϊκής πρακτικής και είναι απαλλαγμένες από τα μειονεκτήματα του προηγούμενου νομικού καθεστώτος.

Με την τελευταία ωστόσο «τροποποίησή του» καταργήθηκε το σύστημα εκλογών με ενιαίο ψηφοδέλτιο και επαναφέρθηκε δυστυχώς η διάταξη του ν. 1541/85, εκλογές δηλαδή με συνδυασμούς.

Από ουσιαστική άποψη, το ισχύον νομικό πλαίσιο, με τις θεωρητικές και πρακτικές βάσεις και κατευθύνσεις που εκδηλώνονται μέσα από τις επιμέρους διατάξεις του, ενισχύει τον δημοκρατικό χαρακτήρα του συνεταιρισμού και απογραφειοκρατικοποιεί την εσωτερική του δομή.

Η συνολικά θετική του εικόνα προεξοφλεί τη συμβολή του στον εκσυγχρονισμό και ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος.

Συμπερασματικές παρατηρήσεις

- Ο συνεταιριστικός θεσμός θεωρητικά και ιδεολογικά είναι ενιαίος και χαρακτηρίζεται από το ίδιο σύστημα κανόνων, ανεξάρτητα από τις κοινωνικές ομάδες που τον χρησιμοποιούν. Η διάσπαση της συνεταιριστικής νομοθεσίας δεν συντελεί στην ομαλή εξέλιξη του συνεταιρισμού. Από άποψη ορθής νομοθετικής πολιτικής, αυτό που είναι αναγκαίο είναι ένας νόμος - πλαίσιο που θα αφορά σε όλες τις κατηγορίες συνεταιρισμών.
- Όπως κάθε θεσμός, έτσι και ο συνεταιρισμός χρειάζεται σταθερό νομικό πλαίσιο. Στη χώρα μας, δυστυχώς, οι εκάστοτε κυβερνήτες τροποποιούν ή και αλλάζουν ριζικά τη συνεταιριστική νομοθεσία για λόγους πολιτικοκομματικών σκοπιμοτήτων.
- Το σύστημα κανόνων της συνεταιριστικής νομοθεσίας, για να λειτουργήσει αποτελεσματικά για την επίτευξη του σκοπού του συνεταιρισμού, προϋποθέτει την ύπαρξη μιας γενικότερης αγροτικής συνεταιριστικής πολιτικής με άμεσους και μακροπρόθεσμους στόχους εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης της γεωργίας και των συνεταιριστικών επιχειρήσεων.
- Οι διεθνείς και ευρωπαϊκές εξελίξεις με τη συμφωνία της ΓΚΑΤΤ και τη νέα Κοινοτική Αγροτική Πολιτική θέτουν νέα προβλήματα και προκλήσεις στους συνεταιρισμούς, που όχι μόνο πρέπει να επιβιώσουν, αλλά και να αναπτυχθούν, διότι αποτελούν την μοναδική λύση για τον μικρό και μεσαίο παραγωγό.
- Οι ελληνικοί συνεταιρισμοί «ανακαλύπτοντας» τον κύριο σκοπό τους, που είναι ο οικονομικός πρέπει να γίνουν επιτυχημένες επιχειρήσεις, για να αντιμετωπίσουν επιτυχώς τον διαρκώς αυξανόμενο ανταγωνισμό στα πλαίσια της ευρωπαϊκής Ένωσης και διεθνώς. Στην προσπάθεια αυτή σημαντικό ρόλο μπορεί να παίξει η αξιοποίηση των πορισμάτων των οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη θέση της συνεταιριστικής οικονομίας στη γενικότερη ευρωπαϊκή οικονομική δομή και οι προτεινόμενες ως αναγκαίες νομικές και θεσμικές ρυθμίσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

— Δ. Κασσαβέτη: Γεωργικοί συνεταιρισμοί και θεσμικό πλαίσιο, στο «Νομικές Μελέτες» Νο 2, εκδ. Αντ. Σάκκουλα.

— Αριστ. Ν. Κλήμη: Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα, τ. 1 και 3, εκδ. «Ι. Πιτσιλός», Αθήνα 1985 και 1991.

— Δ. Μαυρογιάννη: Μαθήματα κοινωνιολογίας του Δικαίου - Συνεταιριστικοί θεσμοί, εκδ. Αντ. Σάκκουλα 1980.

— Δ. Μαυρόγιαννη: Το κοινωνικό δικαίωμα του συνεταιρισμού, στο Πέντε χρόνια εφαρμογής του Συντάγματος του 1975, Κομοτηνή 1981.

— Δ. Μαυρογιάννη - Δ. Κασσαβέτη: Νομοθετήματα Συνεταιριστικού Δικαίου, εκδ. Αντ. Σάκκουλα 1993.

— Ν. Μουζέλη: Ταξική δομή και σύστημα πολιτικής πελατείας: Η περίπτωση της Ελλάδας, στο «Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα», εκδ. Εξάντας 1977.

— Απ. Οικονομόπουλου - Αριστ. Ν. Κλήμη: Νομοθεσία και Νομολογία Συνεταιρισμών Αθήνα - χωρίς χρονολογία.

— Απ. Οικονομόπουλου - Αριστ. Ν. Κλήμη - Αγγ. Καμινάρη: Το νέο δίκαιο περί γεωργικών συνεταιρισμών (Ν. 921/79), Αθήνα 1979.

— Π. Λ. Παπαγαρυφάλλου: Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί εν Ελλάδι (1821 - 1940) εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1973.

— Κ. Παπαγεωργίου: Μερικές παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου «Αγροτ. Συν/κές Οργανώσεις», «Συνεταιριστική Πορεία» τεύχος 30, 1993.

— Γ. Παπαδημητρίου: Οι συνεταιρισμοί ως θεσμός του δημοκρατικού πολιτεύματος «Συνεταιριστική πορεία» τ. 14, 1989.

— Θ. Κ. Παπαχρίστου: Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία του Δικαίου, Αντ. Σάκκουλα 1985.

Κ . Σ . Ο . Σ .

**ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΛΑΔΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ
ΕΝΩΣΗ ΣΟΥΛΤΑΝΙΝΑΣ**

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1940

ΜΕΛΗ: είναι 59 Ενώσεις Συνεταιρισμών

Σουλτανοπαραγωγών περιοχών

που περιλαμβάνουν το σύνολο σχεδόν

των σουλτανοπαραγωγών της χώρας

ΕΔΡΑ: ΚΕΝΤΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ : ΑΘΗΝΑ - Κανάρη 24

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ - Δ/ση Εργοστασίου : Ηράκλειο Κρήτης

Η ΚΣΟΣ διαθέτει ένα καινούργιο εργοστάσιο εφοδιασμένο με τα πιο σύγχρονα αυτόματα μηχανήματα επεξεργασίας, διαλογής και συσκευασίας σταφίδας, δυναμικότητας 80 τόννων το 7ωρο. Επίσης διαθέτει άρτια εκπαιδευμένο και πεπειραμένο προσωπικό, εξειδικευμένο στα θέματα σουλτανίνας. Με τα εφόδια αυτά και τη μόνιμη και δημιουργική δραστηριότητα που αναπτύσσει σαν κορυφαία Συνεταιριστική Οργάνωση των σουλτανοπαραγωγών, η ΚΣΟΣ κατατάσσεται μεταξύ των κυριότερων φορέων αξιοποίησεως της σουλτανίνας και αποτελεί εγγύηση για την άριστη ποιότητά της.

Πρόεδρος του Δ.Σ.: ΠΑΝ. ΤΣΑΚΙΡΗΣ

Διευθυντής: ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΠΗΤΟΣ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1985

ΕΔΡΑ: ΑΘΗΝΑ - Κέκροπος 102 Καλλιθέα
Τ.Τ. 17674 - Τηλ. 9427.762 - 9426.425
FAX: 9426426

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ είναι το κεντρικό όργανο των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών με την επωνυμία ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗΣ - KONSUM και τους οποίους εκπροσωπεί τόσο στη χώρα μας όσο και στο εξωτερικό.

Στη δύναμη της ΕΝΩΣΗΣ ανήκουν 13 πρωτοβάθμιοι Καταναλωτικοί Συνεταιρισμοί, που λειτουργούν στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας μας, όπως Αθήνα, Κομοτηνή, Κατερίνη, Δράμα, Πάτρα, Λαύριο, Λάρισα, Χαλκίδα, Σέρρες, κλπ. και διαθέτουν 41 σύγχρονα καταστήματα SUPER MARKET, από τα οποία εξυπηρετούνται όχι μόνο τα 40.000 μέλη των Συνεταιρισμών, αλλά και το καταναλωτικό κοινό των περιοχών δραστηριότητας των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών.

Οι παραπάνω Συνεταιρισμοί, με την πετυχημένη δράση τους, παρεμβαίνουν ανταγωνιστικά στην ελεύθερη αγορά της δικαιοδοσίας τους και συμβάλλουν αποτελεσματικά στην εξυγίανσή της προς όφελος των καταναλωτών. Στην προσπάθειά τους έχουν αμέριστη τη συμπαράσταση και βοήθεια της Ένωσης.

Η ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ συμμετέχει στην EURO-COOP, που είναι Οργάνωση των Καταναλωτικών Συνεταιρισμών των χωρών - μελών της ΕΟΚ και τώρα προωθούνται οι σχετικές διαδικασίες, ώστε σύντομα να καταστεί μέλος της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης (I.C.A.) και της INTERCOOP.

Η συνεργασία με τις παραπάνω Διεθνείς Οργανώσεις θα συμβάλει σημαντικά στην παραπέρα ανάπτυξη και πρόοδο του ανοικτού καταναλωτικού συνεταιριστικού κινήματος της χώρας μας.

Πρόεδρος Δ.Σ.: ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΪΠΟΥΤΣΙΔΗΣ

Γενικός Διευθυντής: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΛΙΑΠΗΣ

Πρόεδρος Συμβουλίου Διευθυντών: ΙΩΣΗΦ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΣ

«SINETERISTIKI PORIA»

COOPERATIVE REVIEW

Published by the «FRIENDS OF COOPERATION SOCIETY»,
25 Koumoundourou Str., 104 37 Athens Greece.

CONTENTS OF No 37/1995

	Page
• N. Kolyvas: 80 Years of Institutionalised Cooperation	1
• Ch. Papoutsis: The Contemporary and the Messages to be Drawn for	5
• A. Korakas: CAP and GATT and the Messages to be Drawn for Agricultural Cooperatives	13
• A. Klimis: Pioneering Initiatives in the History of Greek Cooperative Organizations and some General Remarks	21
• P. Kaliris: Past, Present and Future of Cooperatives	33
• D. Kassanotis: Intertemporal Importance and Role of Cooperative Legislation in Greece	53

ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΔΡΑΣΗ - ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ

**Τρίμηνη έκδοση του Επιστημονικού - Ιδεολογικού Σωματείου
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΕΥΝΕΡΓΑΤΙΣΜΟΥ**

Γραφεία: Κουμουνδούρου 25 (4ος όροφος) Αθήνα 10437 (τηλ. 5247.162)

Ιδιοκτησία - Έκδοση: Εταιρείας των Φίλων του Συνεργατισμού

Υπεύθυνος κατά νόμο: Κώστας Παπαγεωργίου, Θησέως 10, Μαρούσι
151.24 - Αθήνα - Τηλ. 8027.807

Συντακτ. Επιτροπή: Γ. Δασκάλου, Β. Δημητριάδου, Ο. Καμινάρη,
Χ. Κανελλακόπουλος, Κ. Παπαγεωργίου

Εισφορές: Για Νομικά Πρόσωπα δρχ. 3.000.

Για φυσικά πρόσωπα δρχ. 2.000 Για φοιτητές δρχ. 1.000

Εμβάσματα: Στον Ταμία κ. Νικ. Πατρίκιο, οδός Καλλιώςης 12
Αθήνα 117.43 (τηλ. 9226.777)

Τυπογραφείο: Νικήτα Κ. Καράλη, Γερανίου 7 - Τηλ. 5233.965

Κυκλοφορία Νοέμβριος 1995

Στην Ελλάδα της Ευρώπης, στον κόσμο του 2000
υπάρχει μία εταιρία

ΤΟΣΟ ΜΕΓΑΛΗ

για να σας προσφέρει σύγχρονα προγράμματα
που ταιριαζουν στις ανάγκες σας

ΟΣΟ ΚΑΙ ΦΙΛΙΚΗ

για να είναι δίπλα σας κάθε στιγμή με σιγουριά.

ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ

Μια Εταιρία σύγχρονη, δυναμική και ανθρωπινή.

Με ένα πληθος πρωτοποριακών και εξειδικευμένων προγραμμάτων
που αγκαλιάζει τις ανάγκες σας.

ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ

- ΦΩΤΙΑΣ
- ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ
- ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ
- ΑΤΟΜΙΚΩΝ
- ΟΜΑΔΙΚΩΝ
- ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ
- ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΕΞΟΧΙΣΜΟΥ
- ΚΛΟΠΗΣ
- ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΑΣΦΑΛΙΣΕΙΣ
- ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
- ΣΚΑΦΩΝ
- ΥΔΑΤΟΚΑΛΙΕΡΓΕΙΩΝ
- ΖΩΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ
- & ΦΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ
- ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΜΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ
- ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΑ
- ΝΕΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑ
- ΑΠΟΛΕΙΑ ΚΕΡΩΝ
- ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ
- ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ
- ΜΙΚΡΑ ΖΩΑ

ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

ΠΡΟΫΟΝΤΑ

- LEASING
- ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΑΡΤΑ
- ΑΜΟΙΒΙΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

**ΑΓΡΟΤΙΚΗ
ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ**
ΚΟΝΤΑ ΣΟΣ ΟΤΙ ΚΙ ΟΥ ΤΥΧΕΙ

ΕΤΑΙΡΙΑ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΑΣ

ΚΕΝΤΡΟΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ Α. Συγγρού 165, 171 21 Ν. Σύνταξη

Τηλ: (01) 9358 613, 9358 712, 9358 813, 9358 902, ΤΕΛ: 223 004 ΑΓΡΟ ΟΕ, FAX: (01) 9358 924

ΜΕΡΙΚΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ
ΟΤΑΝ ΕΙΝΑΙ ΣΚΟΡΠΙΑ
ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΙΠΟΤΑ ...

... ΟΤΑΝ ΣΥΝΔΥΑΖΟΝΤΑΙ ΣΩΣΤΑ
ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ!

SYNEDIA S.A.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
Σταδίου 10, 105 64 Αθήνα. Τηλ: 3232147, 3225880, 3231963, 3225563, FAX: 3225522